

รายงานฉบับสมบูรณ์

โครงการศึกษาตัวอย่างความสำเร็จ (Best Practice) ในการแก้ปัญหาหนี้สิน
และรักษาที่ดินของเกษตรกร

คณะผู้วิจัย

นายจรรุวัฒน์   เอ็มชบุตร

นายปกรณ์สิทธิ์   ฐานา

นางสาวนิชาภัทร   ไม้งาม

รายงานการศึกษาฉบับนี้ได้รับการสนับสนุนจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
และมุลนิธิชีวิตไท (Local Act)

กุมภาพันธ์ 2564

สารบัญ

สารบัญ	ก
สารบัญรูปภาพ.....	ข
สารบัญตาราง	ง
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและที่มา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
พื้นที่ศึกษา	2
ระยะเวลาการดำเนินงาน	2
ผลที่คาดว่าจะได้รับ.....	2
บทที่ 2 ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	3
1. งานศึกษาเกี่ยวกับหนี้สินเกษตรกร	3
2. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร	6
3. การศึกษาด้าน BEST PRACTICE ในมิติต่าง ๆ	9
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	11
วิธีการศึกษา.....	11
กรอบการคัดเลือกกรณีศึกษา	11
กรอบแนวคิดในการศึกษา.....	12
แนวคำถาม/แบบการสัมภาษณ์.....	15
บทที่ 4 ผลการศึกษา.....	16
1. ภาพรวมบริบทของการเกิดหนี้ของเกษตรกร.....	16
2. แนวทางการทำงานของกองทุนฟื้นฟูฯ ร่วมกับเกษตรกร	17
3. การวิเคราะห์คุณลักษณะตามแนวทาง 5Cs+2 ของเกษตรกรแต่ละราย และความสำเร็จของเกษตรกรที่ เกิดขึ้นในการชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูฯ	21
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ.....	63
สรุปผลการศึกษา	63
ข้อเสนอแนะ	66
บรรณานุกรม.....	68

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด 5Cs OF CREDIT + 2C	14
ภาพที่ 2 การสัมภาษณ์ลุงเคียงที่สุพรรณบุรี 18 สิงหาคม พ.ศ. 2563.....	23
ภาพที่ 3 ที่ดินทำนาของคุณลุงเคียง.....	23
ภาพที่ 4 ที่ดินทำนาของคุณลุงเคียง (2).....	24
ภาพที่ 5 ภาพบรรยากาศ ลุงเคียงและครอบครัว คุณบุญชู และทีมวิจัย	24
ภาพที่ 6 การสัมภาษณ์คุณบุญเลียนกับสามี และเพื่อนบ้าน บริเวณใต้ถุนบ้าน วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2563.....	28
ภาพที่ 7 คุณบุญเลียนพาชมสวนผักของครอบครัว	28
ภาพที่ 8 คุณบุญเลียนพาชมการเลี้ยงวัวในบริเวณใกล้ ๆ กัน	29
ภาพที่ 9 ภาพรวมทีมวิจัยกับครอบครัวและเพื่อนบ้านของคุณบุญเลียน.....	29
ภาพที่ 10 คุณสมานพาชมการเพาะพันธุ์ฝรั่งที่ให้ผลตอบแทนสูง วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2563	32
ภาพที่ 11 คุณสมานพาชมแปลงเพาะพันธุ์และสวนที่ปลูกพืชแบบผสมผสานไว้หลากหลายชนิด	32
ภาพที่ 12 คุณสมานพาชมแปลงเพาะพันธุ์และสวนที่ปลูกพืชแบบผสมผสานไว้หลากหลายชนิด (2).....	33
ภาพที่ 13 คุณสมานให้ความรู้ในการเพาะพันธุ์ฝรั่ง และเป็นวิทยากรให้กับผู้ที่สนใจมาชมสวน	33
ภาพที่ 14 คุณประเสริฐพาชม ไร่อ้อยในพื้นที่ของตน	36
ภาพที่ 15 คุณประเสริฐสาธิตวิธีการสูบน้ำจากบ่อบาดาล	36
ภาพที่ 16 ภาพบรรยากาศคุณประเสริฐและภรรยากับทีมวิจัย.....	37
ภาพที่ 17 คุณวิชาญพาชมบริเวณบ้านที่มีการปลูกพืชสวนครัวไว้รับประทาน 27 สิงหาคม พ.ศ. 2563.....	40
ภาพที่ 18 สัมภาษณ์คุณวิชาญในประเด็นต่าง ๆ ของการทำเกษตรและการชำระหนี้กองทุน	40
ภาพที่ 19 คุณวิชาญกับภรรยาถ่ายรูปร่วมกับทีมวิจัย	41
ภาพที่ 20 คุณลุงประทีปพาเยี่ยมชมการเลี้ยงวัวด้านหลังที่พักอาศัย 28 สิงหาคม พ.ศ. 2563.....	44
ภาพที่ 21 คอกวัวที่ล้อมไว้เป็นอย่างดี สำหรับวัวที่ต้องเลี้ยงดูเป็นพิเศษ.....	45
ภาพที่ 22 ทีมวิจัยกับคุณประทีป.....	45
ภาพที่ 23 คุณประเสริฐพาไปดูที่นา จำนวน 10 ไร่ที่อยู่ติดกับบ้านที่ทำการดูแลด้วยตนเอง	49
ภาพที่ 24 บรรยากาศการสัมภาษณ์ข้อมูลอาชีพเกษตรกร การเข้าร่วมกองทุนฟื้นฟูฯ และการชำระหนี้.....	49
ภาพที่ 25 สวนปลูกพืชผักต่าง ๆ ที่อยู่ในบริเวณรอบ ๆ บ้าน ซึ่งคุณประเสริฐมีรายได้จากช่องทางนี้นำมาใช้ใน ชีวิตประจำวัน	50
ภาพที่ 26 คุณประเสริฐพาไปดูพืชผักชนิดต่าง ๆ ที่ได้ปลูกไว้ในพื้นที่พร้อมกับบอกเล่าวิธีการปลูกที่ดูจาก YOUTUBE	50
ภาพที่ 27 คุณเกตุให้สัมภาษณ์บริเวณหน้าบ้าน	53

สารบัญรูปภาพ (ต่อ)

ภาพที่ 28 สถานที่เลี้ยงจิ้งหรีดบริเวณข้างบ้าน.....	53
ภาพที่ 29 คุณเกตุถ่ายภาพกับทีมวิจัย	54
ภาพที่ 30 คุณฐานิดาและสามีให้สัมภาษณ์บริเวณร้านค้าของคุณฐานิดา	57
ภาพที่ 31 โรงเรือนที่สร้างไว้เพื่อเตรียมทำปุ๋ยคอกในไร่นาผสม.....	57
ภาพที่ 32 คุณฐานิดาและสามีถ่ายภาพกับทีมวิจัยในไร่นาผสม	58
ภาพที่ 33 คุณแจ่มกับบุตรชายและทีมวิจัย ถ่ายภาพร่วมกันหน้าฟาร์มสุกร	61
ภาพที่ 34 เล้าสุกรจำนวนมากในฟาร์มของคุณแจ่ม.....	61
ภาพที่ 35 คุณแจ่มพาเข้าชมฟาร์มสุกร	62
ภาพที่ 36 การดูแลสุกรในช่วงที่ออกลูก.....	62

สารบัญตาราง

ตารางที่ 1 องค์กรเกษตรกรสมาชิกกองทุนฟื้นฟูฯ แยกตามภูมิภาค	8
ตารางที่ 2 ข้อมูลการขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 - พ.ศ. 2561	8

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและที่มา

เกษตรกรประสบปัญหาด้านหนี้สินมาเป็นระยะเวลานาน ภาครัฐและหน่วยงานต่าง ๆ มีความต้องการช่วยเหลือด้านหนี้สินแก่เกษตรกรในหลาย ๆ รูปแบบ พระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก.) มีผลบังคับใช้เมื่อวันที่ 19 พฤษภาคม 2542 ซึ่งเป็นหนึ่งในกลไกสำคัญของรัฐในการแก้ปัญหาหนี้เกษตรกร เพื่อให้เกษตรกรได้มีโอกาสพักฟื้นหนี้และฟื้นฟูตนเองในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้นำไปชำระหนี้ตามกำหนด ลดหนี้สินและรักษาที่ดินทำกิน และเพื่อให้เกษตรกรมีการพัฒนาอาชีพและฟื้นฟูอาชีพเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตและพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน ปัจจุบันพบว่า มีเกษตรกรที่ขอขึ้นทะเบียนไว้ที่กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรเพื่อเข้าสู่กระบวนการจัดการหนี้สิน จำนวนประมาณ 500,000 กว่าราย คิดเป็นยอดหนี้รวม 84,500 ล้านบาท ในจำนวนนี้ประมาณ 156,000 ราย (ประมาณร้อยละ 30 ของเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียน) เริ่มเป็นหนี้ที่ผิดนัดชำระ และเริ่มถูกดำเนินคดีประมาณ 13,000 ราย และไปสู่กระบวนการขายทอดตลาดที่ดิน ประมาณ 7,000 ราย และถูกขายทอดตลาดไปแล้วประมาณ 2,400 ราย (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, 2561)

ตลอดระยะเวลามากกว่า 12 ปีที่กองทุนฟื้นฟูฯ เริ่มดำเนินการชำระหนี้แทนเกษตรกร กองทุนฟื้นฟูฯ ช่วยซื้อหนี้และปรับโครงสร้างหนี้ให้เกษตรกรไปแล้วทั้งสิ้น 29,131 ราย 29,182 บัญชี เป็นเงินกว่า 6,064,201,989.58 บาท และรักษาที่ดินให้เกษตรกรไว้ได้ประมาณ 21,000 แปลง คิดเป็นพื้นที่ประมาณ 153,000 ไร่ (สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, 2561) โดยกองทุนฟื้นฟูฯ ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดการหนี้เฉพาะหนี้ในระบบที่เกิดกับสถาบันการเงินประเภทต่าง ๆ ได้แก่ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ การเกษตร สถาบันเกษตรกร(สหกรณ์) ธนาคารพาณิชย์และนิติบุคคล การดำเนินงานที่ผ่านมาตั้งแต่เริ่มมีการชำระหนี้แทนให้กับเกษตรกรสมาชิกจนถึงปัจจุบัน กองทุนฟื้นฟูฯ ได้โอนหลักทรัพย์ค้ำประกันให้เกษตรกรที่ชำระหนี้เสร็จสิ้นตามสัญญาและขอไถ่ถอนหลักประกันคืน จำนวน 3,452 ราย แต่อย่างไรก็ตามยังคงมีเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของกองทุนฟื้นฟูฯ จำนวนมากที่ยังไม่สามารถไถ่ถอนหลักประกันคืนและมีเกษตรกรอยู่จำนวนหนึ่งที่ประสบปัญหาด้านการชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูฯ จึงเกิดเป็นความต้องการที่จะศึกษาแนวทางที่จะช่วยสนับสนุนและพัฒนาไปสู่ความสำเร็จที่จะเกิดขึ้น

การศึกษาเพื่อหาแนวทางความสำเร็จ ไม่จำเป็นต้องเริ่มต้นจากศูนย์ หรือทดลองด้วยตนเองทั้งหมด การศึกษา Best Practice หรือวิธีปฏิบัติที่ดีและพัฒนางานให้เกิดประโยชน์สูงสุด เราสามารถเรียนรู้จากประสบการณ์และความรู้ที่อยู่ในตัวบุคคลหรือองค์กรที่ได้ทดลองปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ เราสามารถ

เรียนรู้ว่าคนอื่นเขาทำอะไรไปถึงไหน เราสามารถนำประสบการณ์และบทเรียนเหล่านั้นมาทบทวน ปรับเปลี่ยน มุมมอง ปรับเปลี่ยนวิธีการที่เราทำ ไม่ควรทำสิ่งซ้ำ ๆ เหมือนเดิม หากเราไม่พอใจผลลัพธ์นั้น เราควร ปรับเปลี่ยนวิธีการ เนื่องจากวิธีการใหม่ย่อมนำมาซึ่งผลลัพธ์ที่แตกต่างหรือดีขึ้นกว่าเดิม ซึ่งสามารถนำมาใช้ เพื่อศึกษาความสำเร็จกับเกษตรกรที่สามารถชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูได้

ดังนั้นจึงมีความต้องการศึกษาในโครงการศึกษาตัวอย่างความสำเร็จ (Best Practice) ในการ แก้ปัญหาหนี้สินและรักษาที่ดินของเกษตรกร ซึ่งเป็นโครงการความร่วมมือระหว่างมูลนิธิชีวิตไท (Local Act) และสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ดำเนินงานภายใต้โครงการพัฒนาศักยภาพชาวนาสู่การเป็น แหล่งผลิตอาหารปลอดภัยของผู้บริโภค เพื่อวิถีสุขภาวะ มีจุดมุ่งหมายสำคัญในการศึกษาเพื่อการพัฒนาชุด ความรู้ต้นแบบการจัดการหนี้และรักษาที่ดินทำกินของเกษตรกรนำไปใช้เผยแพร่ขยายผล และพัฒนาการ ทำงานในพื้นที่อื่น ๆ

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาแนวคิด บริบทของหนี้ เทคนิควิธีการ ปัจจัยและเงื่อนไขสู่ความสำเร็จของเกษตรกรที่ สามารถชำระหนี้คืน และสามารถไถ่ถอนที่ดินคืนจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร
2. เพื่อศึกษาแนวทางกระบวนการทำงานสนับสนุนการแก้ปัญหาหนี้สินและรักษาที่ดินของเกษตรกร สมาชิกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจนนำมาสู่รูปธรรมความสำเร็จที่เกิดขึ้น

พื้นที่ศึกษา

พื้นที่ดำเนินการศึกษาตัวอย่างความสำเร็จเกษตรกรภายใต้กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ในเขต ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัด ชัยนาท เพชรบุรี สุพรรณบุรี และอ่างทอง

ระยะเวลาการดำเนินงาน

เวลา 7 เดือน ระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2563 ถึงวันที่ 31 ธันวาคม 2563

ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ชุดความรู้ต้นแบบการจัดการหนี้และรักษาที่ดินทำกินของเกษตรกรไปใช้เผยแพร่ขยายผล และ พัฒนาการทำงานในพื้นที่อื่น ๆ
2. ได้ชุดความรู้แนวทางกระบวนการทำงานหนุนเสริมสนับสนุนการแก้ไขปัญหาหนี้และรักษาที่ดินทำ กินของเกษตรกรในระดับพื้นที่
3. เกิดการทำงานร่วมระหว่างภาคีเครือข่ายองค์กรที่ทำงานสนับสนุนการแก้ปัญหาหนี้สินและรักษา ที่ดินทำกินเกษตรกร
4. เกิดการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 2

ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในส่วนของการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จะแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย 1. งานศึกษาเกี่ยวกับหนี้สินเกษตรกร 2. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร และ 3. การศึกษาด้าน Best Practice ในมิติต่าง ๆ อธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. งานศึกษาเกี่ยวกับหนี้สินเกษตรกร

หนี้สินเกษตรกรเป็นปัญหาที่สะสมเรื้อรังมายาวนาน สืบเนื่องจากสาเหตุหลายประการ เช่น การเปลี่ยนแปลงนโยบายภาครัฐ เศรษฐกิจโลกชะลอตัว และความผันผวนของธรรมชาติ เกษตรกรส่วนใหญ่ของประเทศไทยจึงมีหนี้สิน (สมชัย จิตสุชน, 2551, อ้างถึงใน สุริยะ หาญพิชัย, 2020) เพื่อให้ทราบบริบทของหนี้สินเกษตรกรไทย เนื้อหาในส่วนนี้จะประกอบด้วย 3 ประเด็นคือ สถานการณ์หนี้สินเกษตรกร ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของเกษตรกร และ 3. วิธีการจัดการปัญหาหนี้สินของเกษตรกร ดังนี้

สถานการณ์หนี้สินเกษตรกร

มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (2558) วิเคราะห์สถานะความเป็นหนี้ของเกษตรกรตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 – พ.ศ.2554 พบว่าจำนวนครัวเรือนเกษตรกรมีแนวโน้มคงที่ประมาณ 4.9 ล้านครัวเรือน ทั้งนี้จากข้อมูลปี พ.ศ.2556 พบว่าครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 54 พึ่งพิงเงินกู้ยืมจากแหล่งต่าง ๆ และเมื่อพิจารณาหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในเชิงพื้นที่ พบว่า ครัวเรือนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนหนี้สินสูงสุด รองลงมาคือภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ตามลำดับ โดยระดับของการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตรกรในเชิงพื้นที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับระดับความยากจน จากการศึกษาภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกร ปีเพาะปลูก 2556/57 (2563) พบว่า ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในภาคใต้ มีรายได้เฉลี่ยมากที่สุดคือ 130,183 บาทต่อคนต่อปี ครัวเรือนที่อาศัยอยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีรายได้เฉลี่ยน้อยที่สุด 59,546 บาทต่อคนต่อปี ในขณะที่เดียวกัน ครัวเรือนเกษตรกรภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีสัดส่วนครัวเรือนที่ยากจนมากที่สุดคือร้อยละ 37.27 ของครัวเรือนเกษตรกรในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รองลงมาคือ ครัวเรือนในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคใต้ ซึ่งมีสัดส่วนของครัวเรือนที่ยากจนร้อยละ 26.09 13.86 และ 9.57 ของครัวเรือนเกษตรกรในแต่ละภาค

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้สินของเกษตรกร

ปัจจัยที่ก่อให้เกิดหนี้ของเกษตรกรมีหลากหลาย ทั้งปัจจัยในครัวเรือนและนอกครัวเรือน จากการศึกษาของมูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อพัฒนาประเทศไทย (2558) พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อความยากจนของครัวเรือนเกษตรกร มีจำนวน 9 ตัวแปร ได้แก่ ภูมิภาค เขตชลประทาน อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษา

ของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน อัตราการเป็นภาระ พื้นที่ทำการเกษตร ทรัพย์สินสุทธิของครัวเรือน และจำนวนหนี้สินของครัวเรือน ในขณะที่การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออมหนี้สิน ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อนหนี้และความต้องการกู้ของครัวเรือนเกษตร (2562ก) ซึ่งศึกษา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการก่อหนี้ 3 ลักษณะคือ ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อมูลค่าหนี้ ปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือกำหนดการเป็นหนี้ และปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการกู้ของครัวเรือนเกษตร พบว่า

1) ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อมูลค่าหนี้ของครัวเรือนเกษตร ประกอบด้วย รายได้เงินสดของครัวเรือน ทรัพย์สินหรือความมั่งคั่งของครัวเรือน อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน สถานภาพสมรสของหัวหน้าครัวเรือน สมาชิกครัวเรือนที่พึ่งพิง และภูมิภาคของครัวเรือน

2) ปัจจัยที่มีอิทธิพลหรือกำหนดการเป็นหนี้ของครัวเรือนเกษตร มีจำนวน 7 ตัวแปร ได้แก่ ภาค เขตชลประทาน อายุของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน สถานภาพสมรส จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังเรียนหนังสือ และจำนวนสมาชิกที่มีอายุตั้งแต่ 15 ปีขึ้นไปทำงานหารายได้

3) ปัจจัยที่มีผลต่อความต้องการกู้ของครัวเรือนเกษตร มีจำนวน 11 ตัวแปร ได้แก่ ตัวแปร ภาค เขตชลประทาน เขตหมู่บ้านปลูกข้าว เพศของหัวหน้าครัวเรือน ระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือน สถานภาพสมรส การปฏิบัติงานในเชิงเศรษฐกิจของหัวหน้าครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่กำลังเรียนหนังสือ รายได้ทั้งสิ้นของครัวเรือน ค่าใช้จ่ายทั้งสิ้นของครัวเรือน และการเป็นหนี้ของครัวเรือน

ที่น่าสนใจคือมีงานวิจัยจำนวนหนึ่งอธิบายตรงกันว่า การลงทุนเพื่อการเกษตร เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุดที่สร้างหนี้สินให้เกษตรกร โดยปณิธิปวีณ วรรณรงค์ (2558) ซึ่งศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ข้าว และมันสำปะหลัง พบว่าสาเหตุของการก่อหนี้ที่สำคัญในการทำเกษตรกลุ่มพืชดังกล่าวคือ หนี้จากต้นทุนทางการเกษตร หนี้เพื่อการศึกษาบุตรหลาน หนี้เพื่อการเช่าซื้อยานพาหนะ หนี้เพื่อนำไปเช่า หนี้เพิ่มเติม หนี้เพื่อการรักษาพยาบาล หนี้เพื่อการซ่อมแซมบ้าน หนี้เพื่อผ่อนซื้อเครื่องใช้ไฟฟ้า และหนี้สินจากการผ่อนชำระเคหสถาน ตามลำดับ โดยหนี้ที่ส่งผลต่อมูลค่าหนี้สินอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติคือ หนี้ที่เกิดจากต้นทุนทางการเกษตร ในขณะที่ วรรณญา ไชยทารินทร์, และธัญทิพย์ คฤหโยธิน (2562) พบว่าปัจจัยที่มีผลต่อหนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรในจังหวัดพะเยา คือการกู้ยืมเงินเพื่อใช้เป็นต้นทุนดำเนินการเป็นเกษตร คิดเป็นร้อยละ 86.75 รองลงมากู้ยืมเพื่อซื้อบ้าน/ที่ดิน ซื้อยานพาหนะ ใช้จ่ายในครัวเรือน และการศึกษาบุตร ตามลำดับ เช่นเดียวกับในจังหวัดลำปางที่สาเหตุการก่อเกิดสภาวะหนี้สิน ได้แก่ ทำการเกษตร ร้อยละ 36.26 ลงทุนค้าขาย ร้อยละ 19.75 ค่าใช้จ่ายภายในครัวเรือน ร้อยละ 24.19 การศึกษาของบุตร ร้อยละ 11.21 และการปรับปรุงซ่อมแซมบ้านพักอาศัย ร้อยละ 8.59 (กาญจน์ กอริ, อภิชาติ ไตรแสง, เฉลิมชัย ปัญญาดี, สมคิด แก้วทิพย์, และเมธี พยอมยงค์, 2563)

วิธีการจัดการปัญหาหนี้สินของเกษตรกร

ข้อเสนอเกี่ยวกับแนวทางการแก้ปัญหาหนี้สินของเกษตรกรที่ผ่านมาชี้ให้เห็นว่ารัฐและเกษตรกรควรแก้ไขปัญหาร่วมกันตามบทบาท หน้าที่และขีดความสามารถของแต่ละกลุ่ม จากการศึกษาแนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทย (กวิน มุสิกกา, สุขชนี เมธิโยธิน, และบรรพต วิรุณราช, 2562) พบว่าแนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทยที่มีประสิทธิภาพ ควรมีการทำงานร่วมกันทั้งทางภาครัฐและเกษตรกร ในภาคเกษตรเห็นว่าเกษตรกรควรจัดทำบัญชีครัวเรือน ชำระหนี้ตามกำหนด ใช้เงินกู้ในระบบ ปลูกพืชไร่สวนผสม และผลิตสินค้าตามความต้องการของตลาด ฯลฯ สำหรับภาครัฐนั้นควรดำเนินนโยบาย ประกันราคาผลผลิตและหาตลาดเพื่อรองรับ ให้ความรู้เกี่ยวกับการปลูกพืชให้เหมาะสมกับสภาพอากาศ ลดอัตราดอกเบี้ยเงินกู้ ขยายวงเงินกู้และเพิ่มช่องทางการเข้าถึง สนับสนุนเทคโนโลยี การวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์และการพัฒนาฝีมือแรงงานภาคการเกษตร การลดต้นทุนการผลิต โดยการสนับสนุนปัจจัยพื้นฐาน ให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชีครัวเรือน ให้คำปรึกษาโครงการและปัญหาต่าง ๆ และการบริหารจัดการความเสี่ยงแก่เกษตรกร และ ให้ความรู้ในการจัดการระบบการเงินและการบริหารจัดการหนี้อย่างเป็นระบบ

ในขณะที่งานวิจัยเรื่องการสังเคราะห์องค์ความรู้ในการแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกรในระดับพื้นที่เสนอข้อเสนอทางนโยบาย (พงษ์ทิพย์ สำราญจิตต์ และคณะ, 2562) เสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกร 2 แนวทาง คือ 1) แนวทางการปรับระบบการผลิตเพื่อลดรายจ่าย เพิ่มความสามารถในการพึ่งตนเองในระบบเศรษฐกิจในครัวเรือน 2) ใช้กลไกของหน่วยงานรัฐในการแก้ไขปัญหานี้สินเกษตรกร เช่น กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร (กฟก) และกองทุนหมุนเวียนเพื่อการกู้ยืมแก่เกษตรกรและผู้ยากจน (อชก.)

นอกจากนี้ ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยที่มุ่งแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรยังมีประโยชน์ในการนำมาใช้ในการจัดการหนี้สินเกษตรกรด้วย เนื่องจากหากเกษตรกรมีรายได้มากขึ้นและยากจนน้อยลง ก็มีความเป็นไปได้ว่าจะมีศักยภาพในการจัดการหนี้สินมากขึ้น จากการศึกษาพบว่ามีข้อเสนอแนะในการแก้ปัญหาคความยากจนของครัวเรือนเกษตรกร สรุปได้ดังนี้

1. ควรส่งเสริมการศึกษาให้ครัวเรือนเกษตรกรมากขึ้น เนื่องจากระดับการศึกษาส่งผลต่อความสามารถในการแสวงหารายได้ (สนิรัช แก้วมี, และประพิณวดี ศิริสุภลักษณ์. 2550) ในขณะเดียวกันความยากจนยังมีความสัมพันธ์กับระดับการศึกษาของหัวหน้าครัวเรือนด้วย การส่งเสริม สนับสนุน และขยายโอกาสทางด้านศึกษาให้กับหัวหน้าครัวเรือนและสมาชิกของครัวเรือนเกษตรกร จะช่วยพัฒนาอาชีพและสร้างรายได้ตลอดจนช่วยลดความยากจนของครัวเรือนเกษตรกรได้ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562ข)

2. ควรส่งเสริมให้เกษตรกรหารายได้นอกภาคเกษตรเพิ่มเติม เนื่องจากภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกรขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของรายได้เป็นสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรายได้นอกภาคเกษตร (สนิรัช แก้วมี, และประพิณวดี ศิริศุภลักษณ์. 2550) การเสริมสร้างกิจกรรมการผลิตนอกภาคเกษตรของครัวเรือนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเกษตรจะเป็นแหล่งรายได้เสริมของครัวเรือนเกษตรกร (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562ข)

3. ควรส่งเสริมให้เกษตรกรทำการเกษตรที่หลากหลายมากขึ้น เนื่องจากพบว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ปลูกไม้ผลและไม่ยืนต้นหรือเลี้ยงสัตว์ ยากจนน้อยกว่าครัวเรือนเกษตรกรที่ทำอย่างเดียว (สนิรัช แก้วมี, และประพิณวดี ศิริศุภลักษณ์. 2550)

4. ควรพัฒนาระบบชลประทานให้ทั่วถึง เนื่องจากครัวเรือนเกษตรกรที่เพาะปลูกในเขตชลประทานมีโอกาสมันจะมีรายได้มากกว่าครัวเรือนที่อยู่นอกเขตชลประทาน หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ครัวเรือนเกษตรกรที่มีน้ำเพียงพอต่อการเพาะปลูกจะมีรายได้มากกว่าครัวเรือนที่มีน้ำในการเพาะปลูกไม่เพียงพอ ดังนั้นจึงควรพัฒนาแหล่งน้ำ เสริมสร้างระบบบริหารจัดการจัดการแหล่งน้ำ (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2562ก)

เกษตรกรไทยส่วนใหญ่มีหนี้สินจากปัจจัยการก่อหนี้หลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกู้เงินมาลงทุนเพื่อการเกษตร ทั้งนี้ในการจัดการหนี้สินเกษตรกรนั้น มีผู้เสนอไว้อย่างกว้างขวางให้ทั้งรัฐและเกษตรกรแก้ไขปัญหาพร้อมกัน เพื่อให้การแก้ปัญหาเกิดประสิทธิภาพ

2. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

จากการต่อสู้และเรียกร้องของเกษตรกรที่ต้องการให้รัฐบาลจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูชีวิตเกษตรกร รวมถึงการแก้ไขปัญหาเกษตรกร ตั้งแต่ปี พ.ศ.2536 – ปี พ.ศ.2542 กระทั่งรัฐสภาจึงได้ผ่านร่างพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรและประกาศในพระราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 18 พฤษภาคม พ.ศ.2542 ต่อมาในปี พ.ศ.2544 ได้มีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ.2542 (ฉบับที่ 2) เนื่องจากพระราชบัญญัติเดิมไม่มีบทบัญญัติเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และแนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรอันเนื่องมาจากโครงการส่งเสริมของรัฐที่ไม่ประสบความสำเร็จไว้อย่างชัดเจน

สาเหตุในการจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร เนื่องจากนโยบายพัฒนาด้านการเกษตรที่ผ่านมาถูกกำหนดโดยรัฐบาล และไม่เปิดโอกาสให้เกษตรกรผู้เป็นเจ้าของปัญหาได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย ทำให้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้อย่างแท้จริง จึงจำเป็นต้องจัดตั้งองค์กรรับผิดชอบในโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรอย่างต่อเนื่องและเป็นอิสระขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ส่งเสริมสนับสนุนการร่วมกลุ่มของเกษตรกรในการพัฒนาคุณภาพชีวิตและการแก้ไขปัญหาของเกษตรกร 2. ส่งเสริมสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร 3. พัฒนาความรู้ในด้านการเกษตร หรือกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง

เกษตรกรรมเพื่อสร้างความเข้มแข็งแก่องค์กรเกษตรกร และ 4. พัฒนาศักยภาพในการพึ่งตนเอง และเกื้อกูลซึ่งกันและกันระหว่างเกษตรกร

ในส่วนของการให้ความช่วยเหลือเกษตรกร กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรรมมีพันธกิจหลัก 2 ด้านคือการชำระหนี้บางส่วนแทนเกษตรกร และการสนับสนุนการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร. ในด้านการชำระหนี้แทนเกษตรกร จะเริ่มต้นจากการขึ้นทะเบียนหนี้เกษตรกร เกษตรกรที่เป็นหนี้จะได้รับการช่วยเหลือจะต้องมีคุณสมบัติตามกฎหมาย ระเบียบ และประกาศที่กำหนดไว้ เช่น ต้องเป็นสมาชิกองค์กรเกษตรกร เป็นหนี้ในระบบอันเนื่องมาจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรม เป็นต้น เมื่อเกษตรกรขึ้นทะเบียนแล้วจะได้รับสิทธิจัดการหนี้จากกองทุนฟื้นฟูฯ หากเกษตรกรได้รับการชำระหนี้แทน กรณีมีหลักประกันจะต้องโอนหลักประกันมาเป็นของกองทุนฟื้นฟูฯ และทำสัญญาเช่าซื้อกับกองทุน 5-20 ปี เมื่อเกษตรกรชำระหนี้ครบตามสัญญาและหลักประกันอยู่ในความดูแลของกองทุนไม่น้อยกว่า 5 ปีแล้ว เกษตรกรสามารถขอไถ่ถอนหลักประกันคืนได้

ในส่วนของการกระบวนการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรเริ่มจากการขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกร หลังจากนั้นให้องค์กรทำแผนการหรือโครงการฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรเพื่อรับการสนับสนุนจากกองทุนฟื้นฟู เมื่อแผนการได้รับการอนุมัติแล้ว องค์กรมีหน้าที่ติดตามและประเมินผลเพื่อให้การฟื้นฟูชีวิตและความเป็นอยู่ของเกษตรกร นอกจากนี้้องค์กรเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูฯ ยังสามารถเสนอโครงการฟื้นฟูเพื่อรับการสนับสนุนเป็นเงินกู้ยืมเพื่อประกอบอาชีพหรือเงินอุดหนุนเพื่อการพัฒนาองค์กรให้เข้มแข็งได้

ข้อมูลจากรายงานประจำปี ระบุว่ากองทุนฟื้นฟูฯ มีสมาชิกองค์กรการเกษตรทั่วไปประเทศรวม 53,989 มีเกษตรกรสมาชิกทั่วประเทศ 6,697,194 คน มีการขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 - พ.ศ. 2561 จำนวน 504,533 ราย 645,296 บัญชี มูลค่ารวมกว่า 84,500 ล้านบาท รายละเอียดดังตาราง

ตารางที่ 1 องค์กรเกษตรกรสมาชิกกองทุนฟื้นฟูฯ แยกตามภูมิภาค

ภูมิภาค	จำนวน		สัดส่วน	
	องค์กรการเกษตร	เกษตรกรสมาชิก	องค์กรการเกษตร (ร้อยละ)	เกษตรกรสมาชิก (ร้อยละ)
1. ภาคเหนือ	17,453	1,699,901	32.33	25.34
2. ภาคกลาง	8,522	1,145,625	15.78	17.08
3.ภาคตะวันออก เฉียงเหนือ	18,221	2,919,565	33.75	43.53
4. ภาคใต้	9,793	932,103	18.14	13.90
รวม	53,989	6,697,194	100	100

ที่มา: รายงานประจำปี 2561 สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร หน้า 10 (ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2561)

ตารางที่ 2 ข้อมูลการขึ้นทะเบียนหนี้ของเกษตรกร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2546 - พ.ศ. 2561

สถาบันการเงิน	ราย	บัญชี	จำนวนเงิน (บาท)
โครงการส่งเสริมของรัฐ	20,097	23,626	1,056,803,750.74
ธ.ก.ส.	284,363	366,476	47,951,649,151.95
ธนาคารพาณิชย์	18,415	20,707	14,598,557,759.80
นิติบุคคลฯ	20,329	23,590	6,029,965,886.54
สหกรณ์การเกษตร	156,854	206,046	14,303,092,697.66
อื่น ๆ	4,475	4,851	560,406,106.98
รวม	504,533	645,296	84,500,475,353.67

ที่มา : รายงานประจำปี 2561 สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร หน้า 23 (ข้อมูล ณ วันที่ 30 กันยายน 2561)

กองทุนฟื้นฟูเกษตรกรดำเนินงานมากกว่า 20 ปี สามารถช่วยเหลือเกษตรกรผู้มีหนี้สินได้กว่า 5 แสนราย และมีนโยบายฟื้นฟูเกษตรกรเพื่อเพิ่มศักยภาพในการประกอบอาชีพและช่วยให้เกษตรกรสามารถยกระดับคุณภาพให้ดีขึ้นได้ ถือได้ว่าเป็นหนึ่งในมาตรการช่วยเหลือเกษตรกรที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาด้านหนี้สิน ช่วยให้เกษตรกรได้มีโอกาสพักชำระหนี้และฟื้นฟูตนเองในการประกอบอาชีพเพื่อสร้างรายได้นำไปชำระหนี้ตามกำหนด และเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการผลิตและพึ่งพาตนเองได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

3. การศึกษาด้าน Best Practice ในมิติต่าง ๆ

แนวปฏิบัติที่ดีหรือแนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ ในภาษาอังกฤษเรียกว่า “Best Practice” โดยทั่วไปแล้วเป็นวิธีปฏิบัติหรือขั้นตอนการปฏิบัติที่ทำให้องค์กรประสบความสำเร็จหรือนำไปสู่ความเป็นเลิศตามเป้าหมาย เป็นที่ยอมรับในวงวิชาการหรือวิชาชีพนั้น ๆ และมีหลักฐานของความสำเร็จปรากฏชัดเจน โดยมีการสรุปวิธีปฏิบัติหรือขั้นตอนการปฏิบัติ ตลอดจนความรู้และประสบการณ์ที่ได้บันทึกเป็นเอกสาร และเผยแพร่ให้หน่วยงานภายในหรือภายนอกสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ (ชนาธิป ลีสิน, 2563) ซึ่ง Best Practice สามารถสร้างได้จากหลายวิธี เช่น การเกิดจากตัวบุคคล เนื่องมาจากในการทำงานจะเกิดการเรียนรู้ไปสู่เป้าหมาย เกิดความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่ดี การแก้ปัญหาที่ดี หรือจากคำแนะนำของผู้บริหาร เพื่อนร่วมงาน ทำให้เกิดสิ่งใหม่ ๆ ที่ดีกว่าเดิม Best Practice สามารถเกิดจากอุปสรรค ในการทำงานต่าง ๆ ย่อมมีอุปสรรคและสิ่งกีดขวางที่ทำให้ไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้จะเป็นตัวเสริมให้เกิดกระบวนการแสวงหาทางออกและการแก้ปัญหาที่ดี เพื่อที่จะผ่านอุปสรรคไปได้ นอกจากนี้ Best Practice สามารถเกิดจากแรงบันดาลใจที่อยากจะพัฒนาหรือค้นหาวิธีการใหม่ ๆ เพื่อที่จะสร้างประโยชน์และประสิทธิภาพที่ดีกว่าเดิมได้ เราสามารถนำ Best Practice มาประยุกต์ใช้ได้หลาย ๆ มิติ และมีงานวิจัยต่าง ๆ มากมายที่ใช้ Best Practice เพื่อสร้างเป็นองค์ความรู้เพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ได้

แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) มีจุดเริ่มต้นมาจากวงการแพทย์ เป็นวิธีการปฏิบัติงานที่ดีนำไปสู่ผลสำเร็จ เกิดการแลกเปลี่ยนวิธีระหว่างหน่วยงานจนเกิดเป็นมาตรฐานของหน่วยงานขึ้น สำหรับประเทศไทยมีจุดเริ่มต้นโดยสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ร่วมมือกับสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติจัดทำโครงการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐโดยสร้างเกณฑ์และวิธีปฏิบัติเพื่อยกระดับและพัฒนาขีดความสามารถและมาตรฐานการบริหารจัดการของส่วนราชการให้เทียบเท่ามาตรฐานสากลในระดับโลก (วิโรจน์ ไชยภักดี, 2562) จึงเกิดเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐที่เรียกว่า PMQA ย่อมาจาก Public Sector Management Quality Award : PMQA เป็นเกณฑ์ที่ประยุกต์มาจากเกณฑ์รางวัลคุณภาพแห่งชาติของประเทศสหรัฐอเมริกา หรือ The Malcolm Baldrige National Quality Award : MBNQA ซึ่งเป็นต้นแบบรางวัลคุณภาพแห่งชาติให้กับประเทศต่าง ๆ หลายประเทศทั่วโลก รวมทั้งประเทศไทย (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ, 2559) โดยสำนักงาน ก.พ.ร. ได้นำ PMQA มาใช้เป็นตัวชี้วัดกับหน่วยงานราชการตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นการริเริ่มนำแนวคิดทางการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) มาใช้กับราชการในประเทศไทย นอกจากนี้กรอบการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ถูกใช้ในหลายวงการของประเทศไทย ทั้งในด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุข รวมไปถึงจนถึงด้านการเกษตร

สำหรับงานศึกษาด้าน Best Practice ของการเกษตรในประเทศไทย อาจแบ่งได้เป็น 3 รูปแบบรูปแบบแรกคือเป็นงานศึกษา Best Practice ซึ่งเชื่อมโยงกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงขององค์กร

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ในหลวงรัชกาลที่ 9 ยกตัวอย่างเช่น งานศึกษา Best Practice เกษตรกรอินทรีย์บนวิถีแห่งความพอเพียง (อนงค์นาถ เกิดเชื้อ, 2562) มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับการทำการเกษตรปลอดภัย หรือเกษตรกรอินทรีย์ ให้แพร่หลายสู่เกษตรกร เพื่อให้มีรายได้และมีความยั่งยืนในการประกอบอาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นการดำเนินกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเกษตรกรเพื่อนำไปปฏิบัติตามหลักการและวิธีในชีวิตประจำวัน โดยที่การศึกษารูปแบบนี้ก็สามารถเป็น Best Practice ได้เนื่องจากการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เป็นแนวการปฏิบัติที่เป็นเลิศประการหนึ่งในด้านการทำการเกษตร รูปแบบที่สองคือเป็นรายงานที่รวบรวมการปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของเกษตรกรในด้านต่าง ๆ ซึ่งจัดทำโดยหน่วยงานของรัฐ ยกตัวอย่างเช่น “Best Practice ประจำปี 2563 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนคนเกษตรบ้านโนนสง่าฯ”(นรินทร์ ทรงนิพิฐกุล, 2563) ซึ่งเป็นการนำเสนอเจาะลึกถึงประวัติความเป็นมา วิสัยทัศน์ และแนวทางการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรกรที่ได้รับการคัดเลือก รูปแบบแนวทางการจัดทำ Best Practice ในลักษณะนี้เปรียบเสมือนการสรุปแนวทางการจัดการของเกษตรกรที่มีหลักการปฏิบัติหรือแนวทางการทำเกษตรร่วมกับสิ่งต่าง ๆ ที่ดี เพื่อการนำเสนอให้หน่วยงานที่กำลังดูแลได้รับทราบและสามารถนำไปขยายผลต่อได้ ถือได้ว่าเป็นรูปแบบการจัดทำ Best Practice อีกรูปแบบหนึ่ง รูปแบบที่สามคือ การนำเสนอแนวทางหรือรูปแบบการปฏิบัติของเกษตรกรในมิติอื่น ๆ ยกตัวอย่างเช่น งานศึกษา “ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติของเกษตรกรในการผลิตข้าวหอมมะลิ ที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรดีที่เหมาะสม จังหวัดมหาสารคาม” (พรรณทิวา กว้างเงิน และ บุศรา ลีมนิรันดร์กุล, 2560) เป็นงานศึกษาที่พยายามที่จะศึกษาข้อมูลของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรดีที่เหมาะสม และเพื่อศึกษาสภาพการผลิตและปัญหาต่าง ๆ ของข้าวหอมมะลิเพื่อที่จะนำเสนอให้เห็นถึงปัญหาและข้อเสนอแนะของเกษตรกรที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรดี การจัดทำ Best Practice รูปแบบนี้สามารถชี้ให้เห็นถึง สภาพปัญหา แนวทางปฏิบัติ หลักการคิด รวมไปถึงจนถึงวิธีแก้ปัญหา อันจะนำไปสู่แนวทางปฏิบัติที่ดีหรือหลักการพิจารณาในมิติต่าง ๆ เพื่อการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น โดยจะเป็นประโยชน์ต่อการนำไปขยายผลและต่อยอดให้แก่เกษตรกรรายอื่น ๆ ที่ประสบปัญหาที่คล้ายคลึงกันได้

โดยสรุปแล้วไม่ว่าจะเป็นวิธีศึกษา Best Practice ทางการเกษตรในรูปแบบไหนก็ตาม เป้าหมายที่สำคัญคือการนำเสนอรูปแบบ วิธีการ รวมไปถึงจนถึงการปฏิบัติที่เหมาะสม หรือเป็นตัวอย่างความสำเร็จ เพื่อเป้าหมายในการแก้ปัญหาให้กับเกษตรกรรายอื่น ๆ ดังนั้นในงานศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาถึงแนวทางในการแก้ปัญหาหนี้สินและรักษาที่ดินของเกษตรกร ที่ได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร นอกเหนือจากการพิจารณามิติด้าน Best Practice ของการทำการเกษตรโดยตรงแล้ว อาจจำเป็นต้องนำกรอบในการพิจารณาทางการเงินมาเชื่อมโยงด้วย เนื่องจากเป็นเรื่องเกี่ยวกับหนี้สินเป็นหลัก ซึ่งกรอบการพิจารณาทางการเงินจะอธิบายในลำดับถัดไป

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-Depth Interview) ซึ่งขณะผู้วิจัยมีวิธีการดำเนินการวิจัยดังนี้

วิธีการศึกษา

1. การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม การสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling)
3. การใช้แนวคำถามปลายเปิดเพื่อสัมภาษณ์กรณีศึกษาเกษตรกร และผู้เกี่ยวข้อง

กรอบการคัดเลือกกรณีศึกษา

การคัดเลือกกรณีศึกษาตัวอย่างความสำเร็จ (Best Practice) ของเกษตรกรภายใต้กรอบ เกษตรกรที่ได้รับจัดการหนี้ สามารถชำระหนี้ และไถ่ถอนที่ดินคืนจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร โดยเกณฑ์การคัดเลือกจะเป็นการปรึกษาหารือร่วมกันระหว่างองค์กรผู้รับผิดชอบการศึกษา คือ มูลนิธิชีวิตไท (Local Act) และสำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

นอกจากนี้ จะพิจารณาคัดเลือกกรณีศึกษาจากบริษัทแหล่งหนี้หรือสถาบันการเงินที่เกษตรกรเป็นหนี้มากที่สุด รวมจำนวนทั้งสิ้น 10 ราย ซึ่งจะเลือกพิจารณาได้แก่

1. กรณีศึกษาตัวอย่างความสำเร็จการจัดการหนี้ของเกษตรกรที่มีกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.)
2. กรณีศึกษาตัวอย่างความสำเร็จการจัดการหนี้ของเกษตรกรที่มีกับสถาบันเกษตรกร (สหกรณ์)
3. กรณีศึกษาตัวอย่างความสำเร็จการจัดการหนี้ของเกษตรกรที่มีกับสถาบันการเงินอื่น

ซึ่งปรับเปลี่ยนตามความเหมาะสมตามข้อจำกัดด้านเวลาและข้อมูล

กรอบแนวคิดในการศึกษา

เมื่อพิจารณาถึงประเด็นทางด้านหนี้สิน การก่อหนี้จะเกิดขึ้นต้องมีบุคคลหลัก 2 ฝ่ายได้แก่ ผู้กู้และผู้ให้กู้ยืม ซึ่งการที่ผู้กู้จะสามารถกู้ยืมเงินจากผู้ให้กู้ได้โดยปกติแล้วผู้ให้กู้จะต้องมีหลักการพิจารณาในด้านต่าง ๆ ก่อนที่จะให้ผู้กู้ยืมเสมอ ดังนั้นจึงสามารถพิจารณาประเด็นทางด้านหนี้สินผ่านผู้ให้กู้ได้ เงินที่ผู้กู้ยืมเรียกอีกอย่างหนึ่งได้ว่าการให้สินเชื่อ (Credit) คำว่าสินเชื่อ หรือ Credit มาจากศัพท์ในภาษาละตินของคำว่า Credere แปลว่าความเชื่อถือหรือความไว้วางใจ (to trust or to believe) (Online Etymology Dictionary, 2020) ว่าฝ่ายที่รับสินเชื่อจะต้องมีการชำระหนี้คืนภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยทั่วไปแล้วหลักการให้เครดิต (Basis of Credit) หรือการให้กู้ยืมนั้นเป็นกิจกรรมที่มีความเสี่ยง (Risk) อยู่ในตัวเอง เนื่องจากมีความเป็นไปได้ที่ลูกหนี้อาจไม่ปฏิบัติตามข้อสัญญาที่ตกลงกันว่าชำระหนี้ ทำให้ผู้ให้เครดิตหรือให้เงินกู้ยืมต้องสูญเสียทั้งในส่วนของเงินต้นและดอกเบี้ยที่จะได้รับ ดังนั้นสถาบันทางการเงินหรือผู้ให้กู้ต่าง ๆ โดยส่วนใหญ่มีความพยายามที่จะลดความเสี่ยงให้เกิดขึ้นต่ำที่สุดจึงเกิดการพิจารณาลูกหนี้ขึ้น โดยยึดหลักปัจจัยเป็นพื้นฐานในการช่วยตัดสินใจในการให้เครดิตกับลูกหนี้ หลักปัจจัยพื้นฐานที่ใช้ในการพิจารณาให้เครดิตแก่ลูกหนี้นั้นเป็นที่รู้จักกันในวงกว้างว่า หลัก 5Cs ของเครดิต (5Cs of credit) ซึ่งประกอบไปด้วย Character, Capacity, Capital, Collateral และ Condition (วเรศ อุปปาทิก, 2541) มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

Character คือการวิเคราะห์ด้านคุณสมบัติของผู้ขอสินเชื่อ เป็นการวิเคราะห์คุณสมบัติทั่วไปรวมถึงจนถึงข้อมูลเกี่ยวกับ ครอบครัว อายุ สังคม ซึ่งจะสามารถบ่งบอกถึงลักษณะในภาพรวมได้ สำหรับด้านการเกษตร ครัวเรือนเกษตรกรมักมีการทำงานแบบเป็นวัฒนธรรมครอบครัว กล่าวคือ จะเป็นการทำการเกษตรร่วมกันโดยมีรายครัวเรือนร่วมกันเพื่อการจับจ่ายใช้สอยต่าง ๆ ดังนั้น สถานะทางครอบครัวก็จะสามารถเป็นปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อลักษณะของเกษตรกรรายนั้น ๆ ได้

Capacity คือการวิเคราะห์ความสามารถในการชำระหนี้ เป็นการวิเคราะห์สมรรถภาพในการหารายได้ ซึ่งจะเป็นปัจจัยสำคัญต่อความสามารถในการชำระหนี้ของผู้กู้ ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปแบบของค่าจ้างเงินเดือน หรือค่าตอบแทนต่าง ๆ สำหรับเกษตรกร รายได้หลักจะมาจากการทำการเกษตร ดังนั้นการวิเคราะห์ถึง อาชีพที่ทำ ผลผลิตเกษตรที่ปลูก ย่อมส่งผลกระทบต่อรายได้ของเกษตรกร เนื่องจากผลผลิตแต่ละชนิดให้ค่าตอบแทนที่ไม่เท่ากัน

Capital คือ ทุนของธุรกิจ หรือเป็นทุนส่วนบุคคล เป็นการวิเคราะห์ฐานะทางการเงินว่ามีลักษณะเป็นอย่างไร โดยหมายรวมถึงการวิเคราะห์ด้านหนี้สิน เพราะจะเป็นฐานการคิดในการวิเคราะห์ความมั่งคั่งของธุรกิจหรือบุคคล สำหรับครัวเรือนเกษตรกร ความแตกต่างระหว่างเกษตรกรที่มีฐานะมั่งคั่ง กับเกษตรกรยากจน ย่อมมีความแตกต่างกันในด้านความสามารถในการกู้หนี้สิน รวมไปถึงจนถึงการที่เกษตรกรส่วนใหญ่

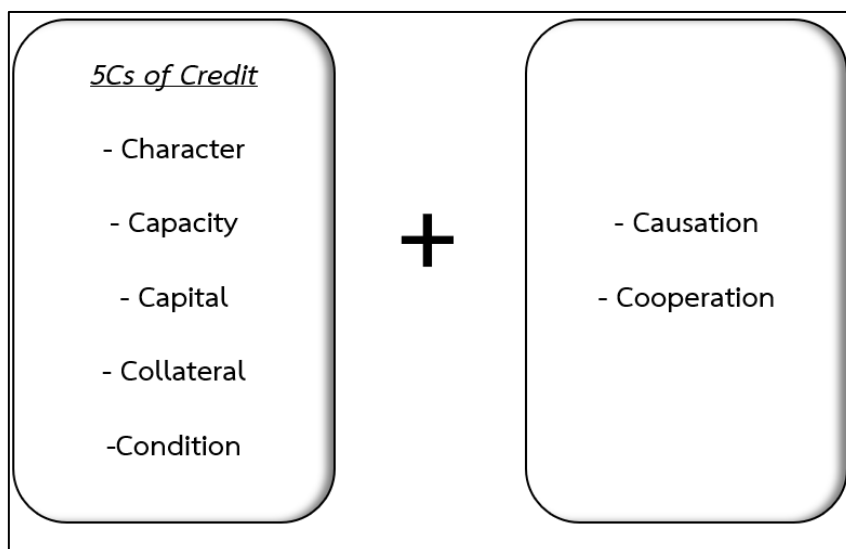
มักจะมีหนี้สินการเกษตร ดังนั้นการพิจารณาถึงหนี้สินตั้งต้นว่ามีมากน้อยเพียงใด จะเป็นจุดที่สำคัญในการวิเคราะห์ถึงศักยภาพในการชำระหนี้

Collateral คือ หลักประกัน ในการพิจารณาและตัดสินใจเกี่ยวกับเครดิต หลักประกันถือเป็นสิ่งจำเป็นควบคู่ไปกับปัจจัยอื่น ๆ หลักประกันเป็นการลดความเสี่ยงทางการเงินของผู้ให้กู้ ได้แก่ ที่ดิน สิ่งปลูกสร้าง บุคคลค้ำประกัน และอื่น ๆ สำหรับครัวเรือนการเกษตร ที่ดินทำการเกษตรเป็นหลักประกันที่มีมูลค่ามากที่สุด และเป็นสิ่งสำคัญของครัวเรือนด้วย เนื่องจากนอกจากเป็นที่อยู่อาศัยยังเป็นแหล่งที่ใช้ในการหารายได้ เกษตรกรที่มีหลักประกันมูลค่าสูง ย่อมมีโอกาสที่จะได้กู้ยืมเงินในมูลค่าที่สูงมากกว่าเกษตรกรที่มีหลักประกันน้อย

Condition คือ การวิเคราะห์เงื่อนไขและสภาวะการณ์ทั่ว ๆ ไป เช่น ภาวะเศรษฐกิจ ปัจจัยทางด้านผลผลิต ปัจจัยทางด้านทรัพยากรการผลิต รวมไปถึงจนถึงเงื่อนไขทางดอกเบี้ย เงื่อนไขทางตลาด และอื่น ๆ สำหรับครัวเรือนเกษตรกร ปัจจัยทางด้านความอุดมสมบูรณ์ ปัจจัยทางดิน ฟ้า อากาศ ล้วนแต่เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อผลผลิตได้โดยตรง อันจะนำไปสู่ความสามารถชำระหนี้ที่ลดลงหรือเพิ่มขึ้นได้ ซึ่งอาจสามารถวิเคราะห์เชื่อมโยงไปถึงสาเหตุของการกู้ยืมสินได้เช่นกัน

เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้วจะเห็นได้ว่าการวิเคราะห์ด้านการชำระหนี้ของบุคคล สามารถวิเคราะห์ผ่านกรอบ 5Cs ซึ่งมองผ่านการวิเคราะห์ของผู้ให้กู้ได้ ซึ่งแน่นอนว่าสามารถนำมาปรับใช้กับการวิเคราะห์ตัวอย่างความสำเร็จของการชำระหนี้ของเกษตรกรกับกองทุนฟื้นฟูได้เป็นอย่างดี เพราะสามารถชี้ให้เห็นมุมมองด้านต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยของเกษตรกรได้โดยตรง ดังนั้นจากทฤษฎีและงานวิจัยที่กล่าวมาทั้งหมดนำมาสู่ความต้องการศึกษาในหัวข้อ “โครงการศึกษาตัวอย่างความสำเร็จ (Best Practice) ในการแก้ปัญหาหนี้สินและรักษาที่ดินของเกษตรกร” ซึ่งจะสามารถชี้ให้เห็นถึงปัญหา แนวทางปฏิบัติที่เป็นเลิศ พร้อมทั้งข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรรายอื่น ๆ ได้ อีกทั้งสามารถพิจารณาควบคู่ไปกับการวิเคราะห์กระบวนการทำงานร่วมกับกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรเพื่อเป้าหมายในการแก้ไขปัญหาหนี้สินและรักษาที่ดินของเกษตรกรได้ต่อไป

ในการวิเคราะห์ของการศึกษาในครั้งนี้ จะรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยวิเคราะห์ผ่านกรอบการวิเคราะห์สินเชื่อ 5Cs of Credit เพื่อที่จะอธิบายคุณลักษณะทั้งหมดของผู้ให้สัมภาษณ์ ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษามีความต้องการอธิบายการเกิดปัญหาหนี้ และเพื่อการพิจารณาการทำงานร่วมกับกองทุนจึงเพิ่มเติม C อีก 2 ชนิดคือ Causation ซึ่งหมายถึงสาเหตุของปัญหา และ Cooperation เพื่ออธิบายการทำงานกับกองทุนและข้อเสนอแนะต่าง ๆ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิด 5Cs of credit + 2C

นำมาประยุกต์ใช้เพื่อการอธิบายตัวตนของกลุ่มตัวอย่างที่ได้สัมภาษณ์ว่ามีคุณลักษณะที่ดีประการใดในแต่ละประเด็นของ 5Cs of Credit

- Character: อธิบายคุณลักษณะโดยทั่วไป
- Capacity: อธิบายความสามารถในการชำระเงินและการทำงานต่าง ๆ
- Capital: อธิบายถึงทุนพื้นฐานซึ่งเชื่อมโยงกับความสามารถในการชำระเงิน
- Collateral: อธิบายมูลค่าของหลักประกันเพราะมีความเชื่อมโยงกับมูลหนี้
- Condition: อธิบายเงื่อนไขและสภาวะการณ์ทั่วไป

ทั้งนี้ ประเด็นของ 5Cs of Credit อาจจะไม่สามารถอธิบายสาเหตุของปัญหาจากการกู้เงินและความร่วมมือที่เกิดขึ้นกับกองทุนฟื้นฟูได้ ทีมวิจัยจึงเพิ่ม 2 C เข้าไปได้แก่

- Causation: สาเหตุของปัญหา เพื่ออธิบายที่มาของการเข้ากองทุน
- Cooperation: ความร่วมมือ เพื่ออธิบายการทำงานร่วมกับกองทุนฟื้นฟู

แนวคำถาม/แบบการสัมภาษณ์

วัตถุประสงค์	แนวคำถาม
<p>1. เพื่อศึกษาแนวคิด บริบทของหนี้ เทคนิควิธีการ ปัจจัยและเงื่อนไขสู่ความสำเร็จ ของเกษตรกรที่สามารถชำระ หนี้คืน และสามารถไถ่ถอน ที่ดินคืนจากกองทุนฟื้นฟูและ พัฒนาเกษตรกร</p>	<p>ส่วนที่ 1 บริบทของหนี้</p> <ul style="list-style-type: none"> - เส้นทางการเป็นหนี้ของท่านเกิดขึ้นเมื่อไหร่ อย่างไร - ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาพปัญหาหนี้สินของท่านคืออะไร <p>ส่วนที่ 2 แนวคิดและหลักการ</p> <ul style="list-style-type: none"> - แนวคิดและหลักการในการแก้ปัญหาหนี้และที่ดินของท่านคืออะไร - ท่านวางเป้าหมายการแก้ปัญหาหนี้และรักษาที่ดินของท่านไว้อย่างไร <p>ส่วนที่ 3 เทคนิควิธีการ แนวทางในการแก้ไขปัญหาหนี้และที่ดิน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ท่านใช้แนวทางและวิธีการใดในการคลี่คลายและจัดการปัญหาหนี้และรักษาที่ดินของท่าน ระยะเวลาที่ใช้ - มีขั้นตอนและวิธีการจัดการการผลิตอย่างไร เช่น วัตถุประสงค์ รูปแบบและกระบวนการผลิตที่ใช้ - มีขั้นตอนและวิธีการจัดการการตลาดอย่างไร เช่น ภาวะตลาด <p>ผลิตภัณฑ์ การกำหนดราคา การจัดจำหน่าย</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีขั้นตอนและวิธีการจัดการทางการเงิน แหล่งเงินทุนอย่างไร - แต่ละขั้นตอนมีปัญหาอุปสรรคหรือไม่ มีวิธีการแก้ปัญหาอย่างไร <p>ส่วนที่ 4 ปัจจัยและเงื่อนไขที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการแก้หนี้และรักษาที่ดิน</p> <ul style="list-style-type: none"> - ปัจจัยและเงื่อนไขทางด้านตัวตนของเกษตรกร - ปัจจัยและเงื่อนไขทางด้านครอบครัว - ปัจจัยและเงื่อนไขทางด้านชุมชน สังคมและเครือข่าย - ปัจจัยและเงื่อนไขทางด้านนโยบาย <p>ส่วนที่ 5 ข้อคิดและควรรำพึงในการนำไปขยายผลและสร้างความยั่งยืน</p> <ul style="list-style-type: none"> - มีข้อคิดและควรรำพึงก่อนนำไปปรับใช้ที่อื่นอย่างไร - จุดอ่อน จุดแข็ง และแนวทางสร้างความยั่งยืน
<p>2. เพื่อศึกษาแนวทาง กระบวนการสนับสนุนการ แก้ปัญหาหนี้สินและรักษาที่ดิน ของเกษตรกรสมาชิกกองทุน ฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจน นำมาสู่รูปธรรมความสำเร็จที่ เกิดขึ้น</p>	<p>ส่วนที่ 6 กระบวนการสนับสนุนการแก้ปัญหาหนี้สินและที่ดินเกษตรกร</p> <ul style="list-style-type: none"> - กระบวนการจัดการหนี้ พักฟื้นหนี้ของเกษตรกรมีขั้นตอนและแนวทางอย่างไร มีบทเรียนความสำเร็จอย่างไรบ้าง - กระบวนการฟื้นฟูอาชีพเกษตรกรมีแนวทางและขั้นตอนอย่างไร มีบทเรียนความสำเร็จอย่างไรบ้าง สามารถสร้างรายได้ ทำให้เกษตรกรชำระหนี้ได้ตามกำหนด ลดหนี้และไถ่ถอนที่ดินคืนได้มากน้อยแค่ไหน - ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนากระบวนการสนับสนุนการแก้ปัญหาหนี้สินและรักษาที่ดินของเกษตรกรให้ประสบผลสำเร็จและเกิดความยั่งยืน

บทที่ 4

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาจะอธิบายผลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกแบบเจาะจง (in-depth interview) ซึ่งประกอบไปด้วยเกษตรกรที่ได้รับการชำระหนี้แทนจากกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ในกรณีที่ประสบความสำเร็จในการชำระหนี้ และสามารถรักษาที่ดินได้จำนวน 10 ราย ซึ่งจะแบ่งการอธิบายออกเป็น 3 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 จะเป็นการอธิบายภาพรวมบริบทของการเกิดหนี้ของเกษตรกร ส่วนที่ 2 อธิบายการทำงานของกองทุนฟื้นฟูฯ ร่วมกับเกษตรกร และส่วนที่ 3 จะเป็นการวิเคราะห์คุณลักษณะตามแนวทาง 5Cs+2C ของเกษตรกรแต่ละราย และความสำเร็จของเกษตรกรที่เกิดขึ้นในการชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูซึ่งสามารถอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. ภาพรวมบริบทของการเกิดหนี้ของเกษตรกร

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรทั้งหมด 10 ราย เพื่อให้สามารถเห็นภาพของการเกิดหนี้ย้อนไปในช่วงก่อนปี พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นช่วงที่เศรษฐกิจไทยอยู่ในช่วงกำลังเติบโต มีการเปิดเสรีทางการเงินทำให้ผู้กู้ยืมสามารถยืมเงินและคืนเงินกู้ในสกุลเงินตราต่างประเทศได้ จึงเกิดการเคลื่อนย้ายเงินทุนระหว่างประเทศ ทำให้ภาคการเงินในประเทศไทยมีการนำเงินมาเพื่อการปล่อยกู้จำนวนมาก และเกษตรกรก็มีความต้องการเงินทุนเพื่อทำการเกษตรจึงเริ่มที่จะกู้เงินจำนวนมากในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมีความมุ่งหมายที่จะเป็นเงินทุนในการต่อยอดทำการเกษตรและพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตน

ในช่วงปี พ.ศ. 2540 เกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ซึ่งเรียกกันอย่างแพร่หลายว่า “ต้มยำกุ้ง” ซึ่งเป็นวิกฤตการณ์ทางการเงินซึ่งเกิดขึ้นจากประเทศไทย ถึงแม้ว่าวิกฤตดังกล่าวจะเกิดขึ้นจากภาคการเงิน แต่เป็นที่แน่นอนว่าผลกระทบจะส่งผลต่อภาคเศรษฐกิจในวงกว้างรวมถึงส่งผลกระทบต่อเกษตรกร ทำให้เกษตรกรจากเดิมที่มีหนี้สินสะสมอยู่ ก็เพิ่มความกดดันทำให้ไม่สามารถชำระหนี้กับสถาบันการเงินได้ เมื่อเกษตรกรประสบปัญหาในการชำระหนี้ ทำให้รัฐบาลในขณะนั้นมีการดำเนินนโยบาย “พักชำระหนี้” หลังจากนั้นรัฐบาลต่อๆ มา ก็ทำในลักษณะที่คล้ายคลึงกันด้วยการออกนโยบายปรับโครงสร้างหนี้ นอกเหนือหรืออัดฉีดเงินกู้ให้เพิ่มเติม โดยรวมแล้ว รัฐบาลทุกชุดมักติดอยู่ในวัฏจักร “พักชำระหนี้-ให้เงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ-ปรับโครงสร้างหนี้” เป็นหลัก (มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2558)

พร้อมกันนั้นทางฝั่งของเกษตรกรก็มีการเคลื่อนไหวในรูปของการชุมนุมหรือจัดประชุมคนจำนวนมาก เพื่อแสดงพลังและความต้องการที่จะให้ภาครัฐช่วยเหลือในการจัดการเรื่องหนี้สินที่มีอยู่ การชุมนุมดังกล่าวเกิดขึ้นหลายครั้ง จนเกิดการจัดทำพ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542 ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา ในวันที่ 18 พฤษภาคม 2542 และมีผลบังคับใช้ในวันต่อไป แต่เกิดความล่าช้าในการดำเนินการ

ทำให้การชุมนุมยืดเยื้อถึงช่วงปี พ.ศ. 2543 จนกระทั่งในวันที่ 19 กรกฎาคม พ.ศ. 2543 มีการยื่นคำขอขึ้นทะเบียนกองทุน จากองค์กรทั้งสิ้น 53,911 องค์กร มีสมาชิกรวมกันถึง 6,576,848 คน (กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร, 2563) ภายหลังจากมีการจัดทำพ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟู เสรีจลิน เกษตรกรที่ประสบปัญหาเข้าร่วมเพื่อเป็นสมาชิกของกองทุนฟื้นฟู โดยการเข้าร่วมดังกล่าวจะเป็นการเข้าร่วมกลุ่ม “องค์กร” โดยมีผู้นำกลุ่มเป็นผู้ประสานงานหลัก

ภายหลังจากนั้นมีเกษตรกรจำนวนมากที่เข้ามาเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู เพิ่มเติม โดยที่กลุ่มแรก ๆ จะได้รับการช่วยเหลือและชื้อหนี้ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2550 (เป็นแค่ปีประมาณการณ์จากการสัมภาษณ์) เพื่อเป็นการช่วยเหลือและยืดระยะเวลาการชำระหนี้ของเกษตรกรให้สามารถรักษาที่ดินของตนเพื่อทำการเกษตรต่อไปได้

2. แนวทางการทำงานของกองทุนฟื้นฟู ร่วมกับเกษตรกร

พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรกำหนดภาระหน้าที่และแนวทางการดำเนินงานของกองทุนไว้หลายด้าน โดยภาระหน้าที่หลักที่สำคัญของกองทุน มี 2 ด้านประกอบด้วย (สภานิติบัญญัติแห่งชาติ, 2550)

1. การส่งเสริมสนับสนุนการรวมกลุ่มของเกษตรกร ในการดำเนินการแก้ไขปรับปรุงภาระหนี้สินของกลุ่มเกษตรกร เพื่อช่วยปลดปล่อยภาระหนี้สินอันหนักหน่วงให้แก่เกษตรกรบนพื้นฐานของการพึ่งพาตนเอง การเกื้อกูลซึ่งกันและกัน โดยมีเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเกษตรกร

2. ฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร โดยการส่งเสริมและสนับสนุน ในการพัฒนาความรู้ในด้านเกษตรกรรม หรือกิจกรรมต่อเนื่องเกี่ยวกับเกษตรกรรม พัฒนาอาชีพแก่เกษตรกร โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้แก่เกษตรกรและองค์กร

โดยที่คุณสมบัติของเกษตรกรที่จะขอเป็นสมาชิกองค์กรกองทุนฟื้นฟู ต้องเป็นไปตาม พ.ร.บ. กองทุนฟื้นฟู

1. นิยามของ “เกษตรกร” ภายใต้อีก คำคือ เกษตรกร หมายถึง บุคคลธรรมดาซึ่งประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก

2. เกษตรกรจะเป็นสมาชิกองค์กรเกษตรกรในขณะเดียวกันได้เพียงแห่งเดียว

3. เกษตรกรจะต้องเป็นผู้บรรลุนิติภาวะแล้ว

ในด้านของการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูฯ มีขั้นตอนการฟื้นฟูซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้

การรับขึ้นทะเบียนองค์กรเกษตรกร

เกษตรกรที่จะเข้าร่วมกับกองทุนฟื้นฟูฯ จะต้องเข้าร่วมผ่าน “กลุ่มองค์กร” ที่จัดตั้งขึ้นโดยเป็นการรวมกลุ่มของเกษตรกร ซึ่งจากเดิมกำหนดให้มีสมาชิกขั้นต่ำคือ 20 ราย ภายหลังมีการเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขจะต้องมีสมาชิกไม่ต่ำกว่า 50 ราย จึงจะสามารถขอขึ้นทะเบียนองค์กรได้ เมื่อกลุ่มเกษตรกรมีสมาชิกครบถ้วนจะต้องยื่นคำขอขึ้นทะเบียนต่อสำนักงานกองทุนหรือสำนักงานสาขาในแต่ละจังหวัด จากนั้นกองทุนฟื้นฟูฯ จะทำการตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ยื่นขอจดทะเบียนในเบื้องต้น และตรวจสอบความซ้ำซ้อนของข้อมูลสมาชิกในกลุ่มกองทุนที่ยื่นจดทะเบียน เพื่อนำเข้าพิจารณาในคณะกรรมการระดับจังหวัด หลังจากคณะกรรมการระดับจังหวัดได้รับขึ้นทะเบียนองค์กรแล้วจะต้องแจ้งไปยังส่วนกลางเพื่อแจ้งคณะกรรมการบริหารให้รับทราบ ในกรณีที่ประสบปัญหาไม่สามารถขึ้นทะเบียนได้จะต้องแจ้งให้องค์กรเกษตรกรทราบภายใน 30 วัน เพื่อยื่นอุทธรณ์ต่อคณะกรรมการบริหารภายใน 30 วัน และคณะกรรมการบริหารทำการวินิจฉัยภายใน 30 วัน

การช่วยเหลือปัญหาด้านหนี้สิน

หากเกษตรกรประสบปัญหาด้านหนี้สินไม่สามารถชำระหนี้กับสถาบันการเงินได้ หากเป็นสมาชิกของกองทุนฟื้นฟูฯ ทางกองทุนจะเข้าทำการช่วยเหลือโดยการซื้อหนี้สินจากสถาบันการเงิน เพื่อโอนภาระหนี้ของเกษตรกรมาที่กองทุนและเกษตรกรมีหน้าที่ชำระหนี้กับกองทุนเพื่อการไถ่ถอนที่ดินที่ค้างอยู่กับกองทุน โดยแนวทางการดำเนินการ ขั้นแรกกองทุนฟื้นฟูฯ จะพิจารณาตรวจสอบความเป็นสมาชิกขององค์กรตามหลักเกณฑ์ หากคุณสมบัติครบถ้วนก็จะดำเนินการตามระเบียบและหลักเกณฑ์ที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งหากเป็นกรณีหนี้สินกับสหกรณ์นั้น กองทุนฟื้นฟูฯ สาขาของแต่ละจังหวัดจะสามารถดำเนินการเจรจากับทางสหกรณ์เพื่อซื้อหนี้ได้ตามระเบียบ ซึ่งปัจจุบันกำหนดให้ซื้อหนี้ได้ 100 เปอร์เซ็นต์ ดอกเบี้ยร้อยละ 7.5 ไม่เกิน 10 ปี หากเป็นกรณีปกติ แต่ถ้าหากเป็นกรณีมีคำพิพากษาจากศาลแล้ว กองทุนฟื้นฟูฯ จะซื้อหนี้ตามคำสั่งศาล ในส่วนของหนี้สินที่เกิดขึ้นกับสถาบันการเงินอื่น ๆ นอกเหนือจากสหกรณ์ กองทุนฟื้นฟูฯ สาขาจะต้องทำการส่งเอกสารเรื่องไปยังส่วนกลางเพื่อให้ทำการเจรจาให้ ซึ่งจะผ่านขั้นตอนการดำเนินงานหลายขั้นตอนมากกว่า โดยทางสาขาจะคอยประสานงานและแจ้งกลับไปยังเกษตรกรอย่างต่อเนื่อง

หลักเกณฑ์และเงื่อนไขสำหรับเกษตรกรหลังจากที่กองทุนฟื้นฟูฯ ซื้อหนี้จากสถาบันการเงินให้แล้ว ในระเบียบปัจจุบัน หากกรณีหลักประกันค้ำคั่ว กองทุนฟื้นฟูฯ จะเจรจาซื้อหนี้ให้ร้อยละ 90 ของภาระหนี้ แต่ถ้าหากหลักประกันไม่ค้ำคั่ว ซึ่งส่วนใหญ่เป็นบุคคลค้ำประกัน กองทุนฟื้นฟูฯ จะเจรจาซื้อให้ที่ร้อยละ 50 ของภาระหนี้ หลังจากเกษตรกรได้รับการซื้อหนี้แล้วจะต้องผ่อนชำระกับกองทุนตามเงื่อนไขระยะเวลาที่ตกลงกัน จาก

การสัมภาษณ์เกษตรกรทั้ง 10 ราย ระยะเวลาสูงสุดของการผ่อนชำระคือ 20 ปี ยกตัวอย่างเช่น ในกรณีของหลักประกันค้ำค่า สมมติเกษตรกรมีหนี้สินกับธนาคารแห่งหนึ่งเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 100,000 บาทรวมดอกเบี้ย โดยมีที่ดินเป็นหลักประกัน กองทุนจะทำการเจรจากับทางธนาคารและซื้อหนี้มาจำนวน 90,000 บาท ภายหลังจากนั้นเกษตรกรจะเป็นหนี้กับกองทุนฟื้นฟูในจำนวนเงิน 90,000 บาท ที่เป็นเงินต้น โดยที่เงื่อนไขนี้ใช้กับสถาบันทางการเงินทุกราย ยกเว้น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ (ธ.ก.ส.) ที่หลังจากเจรจาซื้อหนี้แล้ว จะมีการลดหนี้เงินต้นให้ครั้งหนึ่ง ยกตัวอย่างเช่น ซื้อหนี้มาจำนวน 90,000 บาท เกษตรกรจะมีภาระกับกองทุนเหลือเพียง 45,000 บาท ทั้งนี้เงื่อนไขและระเบียบที่กล่าวมานั้นมีการเปลี่ยนแปลงภายหลังการดำเนินกองทุนมาระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งในช่วงแรกเริ่มของกองทุนนั้น การซื้อหนี้เป็นกรณีของการลดภาระหนี้เงินต้นให้ตั้งแต่แรกในทุก ๆ สถาบันทางการเงิน ดังนั้นเกษตรกรที่เข้าร่วมกองทุนในช่วงแรกจะได้รับประโยชน์จากการลดภาระหนี้มากกว่าเกษตรกรที่เข้าร่วมกองทุนในภายหลัง แต่อย่างไรก็ตามจากการสัมภาษณ์พบว่า เงื่อนไขและระเบียบของกองทุนมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของคณะกรรมการกองทุนว่า จะมีการปรับเปลี่ยนเงื่อนไขและระเบียบอย่างไร ซึ่งทางกองทุนก็ได้มีการประชาสัมพันธ์ให้กลุ่มองค์กรเกษตรกรรับทราบเงื่อนไขที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง

การติดตามหนี้กับเกษตรกร

ภายหลังจากที่กองทุนฟื้นฟูฯ ให้การช่วยเหลือในการซื้อหนี้สินจากสถาบันการเงินให้เกษตรกร เกษตรกรนั้นยังสามารถที่จะใช้ที่ดินของตนเพื่อการทำเกษตรต่อไปได้ โดยมีภาระหนี้สินกับกองทุนเพื่อไถ่ถอนที่ดินคืนเป็นทรัพย์สินของตน ในกรณีที่เกษตรกรขาดการติดต่อและไม่ชำระหนี้ ทางกองทุนฟื้นฟูฯ มีขั้นตอนการดำเนินการ โดยในขั้นแรกจะเป็นการส่งไปรษณีย์เพื่อเป็นการเตือนให้เกษตรกรนั้นมาชำระหนี้กับกองทุน โดยเป็นการส่งผ่านผู้นำองค์กรแต่ละกลุ่ม หากไม่ได้รับการติดต่อกลับจึงจะส่งเจ้าหน้าที่ลงไปติดตามและบอกกล่าวกับเกษตรกร ทั้งนี้จากข้อจำกัดของเจ้าหน้าที่กองทุนฟื้นฟูฯ ที่มีบุคลากรน้อย ทำให้การดำเนินการติดตามหนี้ไม่ได้เป็นการดำเนินการเชิงรุกมากเท่าที่ควร เพราะเจ้าหน้าที่ 1 คนต้องดูแลเกษตรกรที่ได้รับการซื้อหนี้เกินกว่าหลายร้อยคน

การฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร

นอกจากนี้เกษตรกรที่เข้าเป็นสมาชิกและได้รับการซื้อหนี้แล้ว มีข้อบังคับของทางกองทุนที่ว่า คนที่ได้รับการซื้อหนี้จะต้องได้รับการฟื้นฟูทุกราย โดยที่องค์กรเกษตรกรที่ได้รับการขึ้นทะเบียนแล้ว สามารถยื่นเสนอแผนและโครงการต่อสำนักงานในแต่ละจังหวัดได้ สำนักงานจังหวัดจะรวบรวมโครงการแล้วทำการพิจารณาก่อน โดยตรวจสอบคุณสมบัติของผู้ยื่นเสนอและแผนโครงการ รวมถึงศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการก่อนที่จะส่งให้คณะอนุกรรมการจังหวัดพิจารณาแผนและโครงการและอนุมัติ เมื่อคณะอนุกรรมการจังหวัดพิจารณาอนุมัติแล้วส่งเรื่องให้เลขาธิการและคณะกรรมการบริหารให้ความเห็นชอบอนุมัติให้การ

สนับสนุน ในกรณีที่ข้อเสนอไม่ผ่านการอนุมัติจะต้องมีการส่งเอกสารแจ้งพร้อมเหตุผลให้องค์กรเกษตร
รับทราบ และสามารถยื่นอุทธรณ์ต่อเลขาธิการกองทุนและคณะกรรมการบริหารเพื่อพิจารณาต่อไป

เงินสนับสนุนที่จัดสรรเงินกองทุนให้แก่องค์กรเกษตรกร แบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ เงินอุดหนุน
ประเภทไม่ต้องใช้คืน อาทิ เงินช่วยเหลือเพื่อการฝึกอบรม ซึ่งเงินประเภทนี้เป็นการให้เปล่าเพื่อพัฒนาศักยภาพ
ขององค์กรเกษตรกรและสมาชิก อีกประเภทหนึ่งคือเงินกู้ที่ต้องใช้คืน ตามระเบียบของกองทุนฟื้นฟู ผู้กู้มี
หน้าที่ต้องชำระเงินกู้แก่กองทุนฟื้นฟูฯ เข้าบัญชีเงินกู้ของกองทุนฟื้นฟูฯ แต่ละจังหวัด โดยชำระผ่านระบบ
บริการของธนาคาร ตามเงื่อนไขที่กองทุนฟื้นฟูฯ กำหนด (จุฬารัตน์ ยะปะนัน, ม.ป.ป)

การประชาสัมพันธ์ของกองทุน

สำหรับการประชาสัมพันธ์ของกองทุน อาจมีความแตกต่างบ้างในแต่ละสำนักงานสาขาของแต่ละ
จังหวัด แต่จากการสัมภาษณ์พบว่า มีการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่นการใช้ LINE สำหรับกลุ่มผู้นำในการ
ประชาสัมพันธ์และพูดคุยระหว่างกัน มีการจัดทำ Facebook เพจ เพื่อประชาสัมพันธ์เรื่องราวต่าง ๆ รวม
จนถึงการจัดประชุมประจำเดือน ที่กองทุนจะเชิญตัวแทนขององค์กรแต่ละกลุ่มมาเพื่อรับฟังข่าวสารและเรื่อง
ประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้การประชาสัมพันธ์ของกองทุนที่ได้ดำเนินการส่วนใหญ่จะเป็นการพูดผ่าน “ผู้นำกลุ่ม”
เป็นหลัก ดังนั้น กลุ่มที่ผู้นำมีศักยภาพสูงก็จะสามารถสื่อสารไปยังเกษตรกรรายย่อยได้ดี บทบาทของผู้นำกลุ่ม
จึงมีความสำคัญอย่างมากต่อการประชาสัมพันธ์เรื่องต่าง ๆ ของกองทุนให้เกษตรกรรายย่อยได้รับทราบ

3. การวิเคราะห์คุณลักษณะตามแนวทาง 5Cs+2 ของเกษตรกรแต่ละราย และความสำร็จของเกษตรกรที่เกิดขึ้นในการชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟู

จากการสัมภาษณ์เกษตรกรทั้ง 10 ราย สามารถอธิบายได้ดังนี้

รายที่ 1 คุณเคียง รongภักดี อายุ 79 ปี จังหวัดสุพรรณบุรี

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character: คุณเคียง รongภักดี อายุ 79 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่กับภรรยา ลูกสาว และหลานอีก 3 คน โดยมีผู้หารายได้ 3 คน คือ ลุงเคียง ภรรยา และลูกสาว ในขณะที่หลานทั้ง 3 คนยังไม่มีรายได้ แต่มี 1 คนที่เรียนจบ ปวส. แล้วและอยู่ในช่วงระหว่างการหางานทำ ในช่วงที่ผ่านมาครอบครัวจึงมีการะในการส่งเสียหลานเรียนค่อนข้างมาก

Capacity: ครอบครัวลุงเคียงมีที่ดิน 34 ไร่ ส่วนใหญ่ใช้ทำนาข้าว ซึ่งจะได้กำไรบ้าง ขาดทุนบ้าง ขึ้นอยู่กับราคาผลผลิตซึ่งไม่มีมาตรฐาน และปัญหาน้ำแล้ง ซึ่งต้องเผชิญบ่อยครั้ง ในขณะเดียวกันยังต้องจ่ายค่าปุ๋ยและค่ายาในราคาสูง นอกจากนี้ยังมีที่ดินบางส่วนใช้ทำไร่สวนผสม โดยการปลูกกล้วย ตะไคร้ และข้าว

สำหรับการปลูกข้าวหากมีน้ำจะทำได้ 2 รอบต่อปี เก็บเกี่ยวผลผลิตช่วงเดือนมีนาคมและตุลาคม มีรายได้เหลือครั้งละประมาณ 30,000 บาท โดยเงินส่วนนี้จะเก็บไว้สำหรับใช้หนี้ ซึ่งปัจจุบันจะต้องใช้หนี้ 2 ก้อน คือ จ่าย ธ.ก.ส. ช่วงเดือนมีนาคม 15,000 บาท และจ่ายกองทุนฟื้นฟู 38,000 บาท รายได้จากการขายข้าวจึงถูกนำไปใช้หนี้ทั้งหมด ส่วนรายได้ที่ใช้ในการกินอยู่นั้นจะมาจากการรับจ้าง โดยลุงเคียงจะรับจ้างทั้งงานก่อสร้าง ชักรด ฉีดยา ฉีดปุ๋ย และเป็นพนักงานโต๊ะจีน โดยรายได้ส่วนนี้มีความสำคัญมาก เพราะรายได้จากการขายยังชีพ อย่างไรก็ตามเนื่องจากปัจจุบันคุณเคียงสุขภาพไม่แข็งแรง ทำให้ไม่สามารถหารายได้จากส่วนนี้ได้เต็มที่ ในขณะเดียวกันการพยายามหารายได้ด้วยการทำเกษตรอื่น ๆ ก็มีข้อจำกัด เช่น การเลี้ยงสัตว์ จะไม่มีที่ขาย ในขณะที่การปลูกผักก็ต้องซื้อเมล็ดพันธุ์ราคาแพงที่ไม่สามารถนำไปเพราะขายพันธุ์ต่อได้ ทำให้ต้องซื้อทุกครั้งทีปลูก จึงตัดสินใจไม่ทำอาชีพเสริมดังกล่าว

Capital: แม้จะมีที่ดินค่อนข้างมาก แต่สถานที่ตั้งของที่ดินอยู่ในพื้นที่สภาวะอากาศไม่เอื้ออำนวยต่อการเพาะปลูก คือ ขาดแคลนน้ำ ทำให้ไม่สามารถทำการเกษตรได้อย่างเต็มที่

Collateral: ลุงเคียงมีที่ดิน 34 ไร่ อยู่กับ ธ.ก.ส. 20 ไร่ และกองทุนฟื้นฟู 14 ไร่ มีสวนผสมใกล้บ้านที่สามารถสร้างรายได้ได้ เช่น การขายตะไคร้ และมะพร้าว

Condition: การทำเกษตรของลุงเคียงขึ้นอยู่กับ 3 ปัจจัยคือ น้ำ ราคาข้าว และปุ๋ย ในส่วนของน้ำหากปีไหนน้ำมากก็จะทำได้มาก และหากราคาดีก็จะมีเงินเหลือมาก เนื่องจากมีต้นทุนสูง หากปีใดราคาข้าวต่ำ

กว่าเกวียนละ 6,000 บาทก็จะขาดทุน ในส่วนของปุ๋ยและสารเคมีนั้นสัมพันธ์กับผลผลิต ลุงเคียงอธิบายว่าหากไม่ใช้สารเคมีจะทำให้ได้ผลผลิตน้อยลง และจะขาดทุน ในช่วงที่ยังมีหนี้อยู่จึงเลือกที่จะยังคงใช้สารเคมีเพื่อเพิ่มผลผลิต แต่หากใครไม่มีหนี้แล้วจะเลือกใช้แบบชีวภาพก็อาจจะได้

Causation: สาเหตุที่ลุงเคียงเกิดหนี้ คือในปี พ.ศ. 2547 กู้เงินธนาคารกรุงไทยมา 120,000 บาทมาปลูกอ้อย ตอนกู้ใหม่ ๆ ขำระได้ จากนั้นตัดสินใจเปลี่ยนพันธุ์อ้อยแล้วขาดทุน เมื่อไม่มีเงินลงทุนก็ต้องกู้อีกก่อนเพื่อมาลงทุน จึงเกิดหนี้พอกพูน ภายหลังมีการปรับโครงสร้างหนี้เป็น 150,000 บาท กระทั่งกองทุนมาซื้อในราคา 70,000 บาท ปัจจุบันเหลือยอดหนี้ 20,000 บาท

นอกจากนี้ลุงเคียงยังมีหนี้ ธ.ก.ส. อยู่ด้วย 300,000 บาท กองทุนไม่ได้ซื้อ แต่ ธ.ก.ส. ลดหนี้ให้เหลือ 150,000 บาท ในตอนแรกกองทุนจะซื้อหนี้ ธ.ก.ส. ให้ด้วย แต่ ธ.ก.ส. เจรจาขอให้ลุงเคียงเก็บหนี้ไว้กับ ธ.ก.ส. ก่อน ลุงเคียงก็เก็บไว้ เนื่องจากเห็นว่าเป็นบุญคุณ ที่เคยให้กู้เงินมา ทำให้มีที่นา มีบ้าน ปัจจุบันลุงเคียงส่ง ธ.ก.ส. ปีละ 15,000 บาท เหลือยอดหนี้ราว 70,000 บาท

Cooperation: การทำงานกับกองทุน ในช่วงเริ่มต้นต้องไปขึ้นทะเบียนกับกลุ่ม รวมกันให้ได้ 50 คน มีการตั้งกรรมการและสมาชิก หลังจากนั้นกลุ่มจะไปติดต่อกับกองทุน หากที่ดินของเกษตรกรรายใดมีการขายทอดตลาดกลุ่มจะทำการต่อรองให้ จุดอ่อนของกองทุนขณะนี้คือไม่ฟ้องผู้กู้ ทำให้สมาชิกบางส่วนไม่ส่งหนี้ เพราะคิดว่ากองทุนไม่ฟ้อง โดยอ้างว่ากองทุนมีหน้าที่ฟื้นฟู แต่ยังไม่ลงมาฟื้นฟู จึงฟ้องร้องเกษตรกรไม่ได้

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

สำหรับกรณีของคุณเคียงมีเกษตรกรหลักคือข้าว และเมื่อสมัยก่อนลุงยังสามารถทำงานต่าง ๆ ได้ อาทิ การรับจ้างทั่วไป การก่อสร้าง และอื่น ๆ แต่จากการที่อายุมากขึ้นการทำงานรับจ้างต่าง ๆ ทำได้น้อยลง ทำให้รายได้ขาดหายไป ประกอบกับการที่การปลูกข้าวจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยปัจจัยอื่น ๆ เช่นด้านทรัพยากรน้ำ ราคาวัตถุดิบต่าง ๆ ที่เพิ่มสูงขึ้น แต่ราคาขายข้าวกลับไม่คงที่ จึงมีการกู้ยืมเงินมาเพื่อลงทุนทำการเกษตรอื่นเพิ่มเติมเพื่อเป็นการพัฒนาการเกษตรของตน คุณเคียงจึงตัดสินใจปลูกพืชอื่นแต่ก็ประสบปัญหาด้านการขาดทุน ทำให้หนี้สินที่มีอยู่นั้นไม่สามารถชำระได้ ภายหลังมีกองทุนฟื้นฟูฯ เข้ามาช่วยเหลือ โดยมีผู้นำกลุ่มที่เข้มแข็งคอยให้คำแนะนำและสนับสนุนให้ข้อมูลต่าง ๆ ทำให้คุณเคียงสามารถบริหารจัดการหนี้สินของตนได้ดีมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ความสำเร็จของการปลดหนี้ของคุณเคียง นอกเหนือจากการช่วยเหลือของกองทุนแล้ว การปรับต้นทุนการผลิตโดยการลดต้นทุนเป็นสิ่งสำคัญ สิ่งใดที่สามารถทำได้เองหรือคนในครอบครัวช่วยเหลือได้ก็จะช่วยทำให้รายได้ของครอบครัวมีมากยิ่งขึ้น

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 2 การสัมภาษณ์ลุงเคียงที่สุพรรณบุรี 18 สิงหาคม พ.ศ. 2563

ภาพที่ 3 ที่ดินทำนาของลุงเคียง

ภาพที่ 4 ที่ดินทำนาของคุณลุงเคียง (2)

ภาพที่ 5 ภาพบรรยากาศ ลุงเคียงและครอบครัว คุณบุญชู และทีมวิจัย

รายที่ 2 คุณบุญเลียน พ่วงพงษ์ อายุ 58 ปี จังหวัดเพชรบุรี

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character: คุณบุญเลียน เพศหญิง อายุ 58 ปี คุณบุญเลียนเป็นคนอีสานที่มีสามีเป็นคนเพชรบุรี จึงลงหลักปักฐานสร้าง ครอบครัวอยู่เพชรบุรี ในฝั่งครอบครัวของสามีเป็นครอบครัวเกษตรกร มีที่นาเป็นของตัวเอง ปัจจุบันครอบครัวคุณบุญเลียนมีลักษณะเป็นครอบครัวขยายมีคน 3 ช่วงอายุอยู่ร่วมกัน สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วยคุณบุญเลียน สามี ลูกชายคนเล็กที่เริ่มเข้ามาช่วยทำนา และหลานอีก 2 คนในวัย 8 ขวบ และ 6 ขวบ สำหรับลูกชายคนโตทำงานอยู่ต่างถิ่นเป็นพนักงานบริษัท

จากการพูดคุย พบว่า คุณบุญเลียนมีความตั้งใจในการประกอบอาชีพ มีความศรัทธาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ มีการใช้ชีวิตที่สมถะ รู้จักกินรู้จักใช้ พยายามหารายได้เพิ่มเติมนอกจากการทำนาเพียงอย่างเดียว และมีความตั้งใจที่จะใช้หนี้ให้หมดเพราะถือว่ากองทุนได้เข้ามาช่วยตนเองแล้ว ประกอบกับความเข้าใจว่ากองทุนฟื้นฟูฯ นี้เป็นโครงการที่มาจากพระราชดำริของ ร.9 ยิ่งส่งผลให้การชำระหนี้ให้ครบตามกำหนดจึงมีความสำคัญมาก

Capacity: ในด้านอาชีพ ครอบครัวของเธอกับสามีทำเกษตรมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าจนมาถึงรุ่นลูก ลักษณะการเกษตรที่ทำมาตลอดคือเพาะปลูกข้าว และเริ่มมีการปรับตัวเองด้วยการทำสวนผสมปลูกพืชผักขายในบริเวณบ้านเพื่อหารายได้ควบคู่กันไป การทำนาส่วนใหญ่จะทำได้ปีละ 1 ครั้ง ถ้าปีไหนมีน้ำเพียงพออาจทำได้ถึง 2 ครั้ง ซึ่งน้ำที่นำมาใช้ในการปลูกข้าวมาจากคลองชลประทาน พันธุ์ข้าวที่ปลูกในที่ ได้แก่ พันธุ์ปทุม 31 และพันธุ์ชัยนาท ระยะเวลาเพาะปลูกแต่ละรอบจะใช้เวลา 4-5 เดือน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคมถึงเดือนกันยายน แต่ละครั้งจะได้ข้าวประมาณ 4 ตัน ขายได้ราคาตันละ 6,000-7,000 บาท แต่ครอบครัวคุณบุญเลียนจะเก็บไว้กินด้วยจำนวนหนึ่งก่อนขาย เมื่อหักค่าใช้จ่ายในการปลูกแต่ละครั้งร่วมด้วย ได้แก่ ค่าเมล็ดพันธุ์ข้าว 450 บาท ค่าปุ๋ย 620 บาท ค่าน้ำหมัก 200 บาท ค่าเก็บเกี่ยวไร่ละ 500 บาทต่อไร่ ค่าบรรทุกข้าวไปขายตันละ 100 บาท คุณบุญเลียนกับครอบครัวจะได้เงินที่เป็นผลผลิตจากการปลูกข้าวเฉลี่ยคือเดือนละ 1,000 กว่าบาท รายได้ส่วนอื่นของครอบครัวมาจากการปลูกพืชผักสวนครัวขาย ได้รายได้เฉลี่ยอาทิตย์ละ 1,000 บาท และมีรายได้จากลูกชายคนเล็กที่ไปรับจ้างทำงาน ได้ค่าจ้างครั้งละ 300 บาท ซึ่งรายได้จากลูกชายจะไม่สมำเสมอขึ้นอยู่กับงานที่เข้ามา และเงินจากลูกชายคนโตที่ส่งเงินกลับมาให้แม่ 3,000 – 4,000 บาท เพื่อให้ช่วยเหลือดูหลาน ขณะที่ค่าใช้จ่ายในบ้านอยู่ที่เดือนละ 10,000-12,000 บาท จากการพิจารณา รายได้ของครอบครัวกับรายจ่ายในแต่ละเดือนมีความใกล้เคียงกันมาก คุณบุญเลียนบอกว่ารายได้ไม่ค่อยพอ ค่าใช้จ่ายเยอะ แต่พอจะมีเงินบ้างก็มาจากการขายพืชผักสวนครัวที่ตนเองปลูกไว้ และเงินในส่วนนี้นำไปใช้หนี้ด้วย

Capital : คุณบุญเลี้ยงไม่ได้ถือว่าเป็นเกษตรกรที่มีความมั่งคั่ง ในช่วงแรก สามีและคุณบุญเลี้ยงไม่ได้ทำการเกษตร คุณบุญเลี้ยงเป็นแม่บ้านทำหน้าที่เลี้ยงดูลูก ๆ 2 คน ในขณะที่สามีทำงานรับจ้างเพื่อหาเงิน เมื่อพ่อกับแม่ของสามีเสียชีวิตทำให้คุณบุญเลี้ยงตัดสินใจทำเกษตร คุณบุญเลี้ยงมีองค์ความรู้การทำนามาก่อน เพราะครอบครัวเดิมที่ภาคอีสานก็เพาะปลูกข้าว การตัดสินใจทำเกษตรมาจากการที่สามีต้องหาเงินคนเดียว และลูก ๆ เริ่มโตทำให้เธออยากช่วยสามีทำงาน แต่เนื่องจากครอบครัวมีหนี้ของพ่อแม่สามีและไม่ได้มีเงินเก็บ ทำให้การเริ่มทำเกษตรต้องกู้เงินมา

Collateral: คุณบุญเลี้ยงมีที่นาจำนวน 6 ไร่สำหรับปลูกข้าว บ้านและสวนข้างบ้านเนื้อที่รวม 2 ไร่ที่ใช้เป็นสวนปลูกพืชผักต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีวัวที่เลี้ยงไว้อีกจำนวน 6 ตัว รถกระบะ 1 คัน และรถจักรยานยนต์จำนวน 2-3 คัน

Condition: การทำนาของคุณบุญเลี้ยงขึ้นอยู่กับน้ำที่เพียงพอ หากปีไหนชลประทานปล่อยน้ำให้ใช้มาก การทำนาจะสามารถทำได้หลายรอบ แต่ถ้าปีไหนแล้ง ขาดแคลนน้ำ การทำนาจะทำได้เพียงครั้งเดียว นอกจากนี้จะมีอุปสรรคในการเพาะปลูกจากแมลง ผดตกรที่จะทำให้ข้าวขึ้นไม่ได้ราคา ทำให้ผลผลิตได้น้อยและไม่ได้ราคา ในส่วนการทำสวนก็มีปัจจัยเรื่องน้ำในการเพาะปลูกเช่นเดียวกัน

Causation : ส่วนในของหนี้สิน ปี พ.ศ. 2535 คุณบุญเลี้ยงตัดสินใจทำนา โดยเอาโฉนดที่นำไปค้าประกันเพื่อกู้ยืมเงินจากสหกรณ์การเกษตรจังหวัดเพชรบุรีจำนวน 60,000 บาท ทำให้ครอบครัวเริ่มเป็นหนี้ เพราะครอบครัวไม่มีทุนในการเริ่มต้นทำอาชีพเกษตรและต้องการนำเงินบางส่วนมาปรับปรุงพื้นที่ที่มีอยู่ ในระหว่างที่คุณบุญเลี้ยงกู้เงินจากสหกรณ์การเกษตรจังหวัดเพชรบุรีมา มีการผัดขันธ์ชำระหนี้ ทำให้เกิดการปรับโครงสร้างหนี้เป็น เงินจำนวน 700,000 บาท ขณะนั้นยังไม่มีกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คุณบุญเลี้ยงเริ่มรู้จักกองทุนฟื้นฟู ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 เนื่องจากหัวหน้ากลุ่มชวนไปประชุมร่วมกับกองทุนฟื้นฟู และเข้าเป็นสมาชิกของกองทุนฟื้นฟู ในปี พ.ศ. 2543 ต่อมาในปี พ.ศ. 2545 ได้ขึ้นทะเบียนเพื่อรอการซื้อหนี้ จนกระทั่งในปี พ.ศ. 2553 กองทุนได้ช่วยซื้อหนี้ของคุณบุญเลี้ยงที่ถูกบังคับคดีจำนวน 400,000 กว่าบาท ทางกองทุนฟื้นฟู ช่วยตัดเงินต้นและดอกเบี้ยเงินเหลือจำนวนประมาณ 111,000 บาท โดยเป็นอัตราที่รัฐช่วย 75% อีก 25% เกษตรกรต้องทำหน้าที่ผ่อนชำระเอง คุณบุญเลี้ยงได้รับผัดขันธ์ชำระหนี้จำนวนนี้เรื่อยมา เป็นจำนวนเงินปีละประมาณ 7,934 บาท โดยไม่เคยขาดนัดส่ง ซึ่งคุณบุญเลี้ยงจะชำระหนี้ครบในปี พ.ศ. 2566

Cooperation: ในด้านความสัมพันธ์กับกองทุนฟื้นฟู ส่วนใหญ่จะไปอยู่ที่หัวหน้ากลุ่มที่ได้เข้ามาสอน และให้ความรู้เรื่องการปลูกพืช แต่กองทุนที่เข้ามาทำงานกับเกษตรกรโดยตรงนั้นยังไม่มี สำหรับข้อเสนอแนะที่มีต่อเกษตรกรท่านอื่นที่เข้าร่วมกองทุนฟื้นฟู ทางคุณบุญเลี้ยงได้ให้คำแนะนำว่า “รัฐได้ช่วยเราแล้ว เราต้องช่วยตัวเองต่อด้วย” ให้ใช้วิธีการทำเกษตรแบบทำไว้เพื่อบริโภค เมื่อเหลือจากส่วนที่แบ่งไว้กินจึงนำไปขาย เน้นการทำเกษตรแบบพอเพียง และทำเกษตรแบบผสมผสาน ไม่ปลูกพืชชนิดเดียว

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

สำหรับกรณีของคุณบุญเลื่อนถือได้ว่าเป็นกรณีที่น่าสนใจจริงๆ ก่อนที่จะเข้าเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู การทำนาของคุณบุญเลื่อนประสบปัญหาอย่างมากทั้งในเรื่องของผลผลิตที่ไม่แน่นอน จากปัจจัยทางด้านน้ำ และราคาที่สูงขึ้นอยู่กับค่าความชื้นของข้าวในแต่ละรอบ และยังมีหนี้สินค่างของครอบครัวที่คอยเป็นแรงกดดันอีกครั้งจนทำให้เกิดความทุกข์ยากอย่างมาก ภายหลังจากการมีกองทุนฟื้นฟูฯ เกิดขึ้นเปรียบเสมือนการยืดระยะเวลาและต่อลมหายใจสำหรับครอบครัว เพราะก่อนหน้านั้นสถาบันการเงินมีการฟ้องร้องเพื่อจะนำที่ดินไป ทำให้คุณบุญเลื่อนกับครอบครัวก็เสี่ยงที่จะไม่มีที่ไว้ทำมาหากิน เมื่อกองทุนเข้ามาช่วยเหลือจึงสามารถประกอบอาชีพบนที่ดินของตนเองได้อยู่ และเงื่อนไขดอกเบี้ยกับระยะเวลาการชำระหนี้ของกองทุนก็ค่อนข้างผ่อนคลายน่าพอใจกว่าสถาบันการเงินทั่วไป ทำให้มีทางออกสำหรับวิกฤตที่ตนเองและครอบครัวกำลังเผชิญอยู่ เมื่อคุณบุญเลื่อนได้รับการช่วยเหลือจากกองทุน สิ่งสำคัญที่ตามมาคือความใจสู้ช่วยเหลือตนเอง ประหยัดคอตอม และการได้รับกำลังใจจากครอบครัว สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ครอบครัวของคุณบุญเลื่อนประสบความสำเร็จในการชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟู ปัจจุบันการยังผ่อนชำระยังไม่ครบถ้วน เพราะระยะเวลาที่ได้รับมีถึง 20 ปีที่ซึ่งจะครบกำหนดในปี พ.ศ. 2566

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 6 การสัมภาษณ์คุณบุญเดือนกับสามี และเพื่อนบ้าน บริเวณใต้ถุนบ้าน วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2563

ภาพที่ 7 คุณบุญเดือนพชมสวนผักของครอบครัว

ภาพที่ 8 คุณบุญเลียนพาชมการเลี้ยงวัวในบริเวณใกล้ ๆ กัน

ภาพที่ 9 ภาพรวมทีมวิจัยกับครอบครัวและเพื่อนบ้านของคุณบุญเลียน

รายที่ 3 คุณสมาน ฤกษ์ดี อายุ 69 ปี จังหวัด อ่างทอง

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character : คุณสมาน เพศชาย อายุ 69 ปี เป็นคนอ่างทองโดยกำเนิด เริ่มเป็นเกษตรกรตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 ด้านครอบครัวของคุณสมานอยู่ด้วย 4 คน ได้แก่ คุณสมาน ภรรยา และลูกชาย 2 คน คนหนึ่งทำงานบริษัทกล้องถ่ายรูปยี่ห้อหนึ่ง มีความรู้เรื่องอิเล็กทรอนิกส์ อีกคนหนึ่งทำสวนกับคุณสมานมีความรู้เรื่องไฟฟ้า จากการพูดคุยพบว่า คุณสมานเป็นคนใจดี ไม่หยดนิ่ง พัฒนาการความรู้ทางการเกษตรอยู่เสมอ เช่น ไปศึกษาดูงานกับอาจารย์ยักษ์และปฐมอโศก คิดริเริ่มหาหนทางในการเพิ่มรายได้ให้กับตนเอง เช่น จะดูคลิปใน Youtube เพื่อศึกษาวิธีการเพาะปลูกต่าง ๆ มีความกล้าที่จะลงทุน และนำความรู้ที่มีมาต่อยอดและใช้ความรู้ของลูกชายมาช่วยในการทำเกษตรของตนเอง เช่น ลงขายพันธุ์ไม้ใน Facebook ให้ลูกชายพัฒนาระบบส่งน้ำให้ ทำให้ปัจจุบันคุณสมานมีรายได้หลักมาจากการขายกิ่งพันธุ์ฝรั่งได้วันทีลงทุนน้อย ได้ราคาดี และทำได้ทั้งปี ฝรั่งที่นำมาต่อกิ่งราคาเพียงต้นละ 50 บาท แต่เมื่อคุณสมานต่อกิ่งเป็นอีกพันธุ์หนึ่งสามารถขายได้ตั้งแต่ราคา 200 บาท จนถึง 500 บาทต่อกิ่ง และสามารถผลิตได้ทุก ๆ 2 เดือน โดยมีลูกค้าเข้ามารับซื้อถึงบ้าน

Capacity : ในช่วง 5 ปีแรกของการเป็นเกษตรกร ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 – 2530 คุณสมานทำนา ในปีถัดมาคุณสมานเปลี่ยนประเภทของพืชที่ปลูกเป็นชา มะม่วง ซึ่งเป็นการเพาะปลูกพืชเชิงเดี่ยว จนกระทั่งปี พ.ศ. 2561 คุณสมานปรับเปลี่ยนรูปแบบของการทำเกษตรใหม่เป็นการปลูกพืชผสมหลากหลายชนิดภายในพื้นที่ เช่น กลัวยน้ำว่า มะกรูด ชา ตะไคร้ มะม่วงเขียวเสวย มะม่วงโชคอนันต์ ฝรั่ง และเพาะกล้าไม้พันธุ์ฝรั่ง สาเหตุของการปรับเปลี่ยนรูปแบบการเพาะปลูก คุณสมานเล่าว่า การปลูกพืชแบบเดียว ผลผลิตที่ได้ต้องพึ่งพิงราคาตลาดจากสินค้าประเภทเดียวสูง ถ้าช่วงไหนราคาผลผลิตตกลง ก็จะขาดทุน คุณสมานยกตัวอย่างราคามะม่วงว่าจากที่เคยขายได้ 12-18 บาท ต่อมาเหลือแค่ 3 บาท ในช่วงที่คุณสมานเริ่มปลูกพืชแบบผสมผสานเป็นช่วงที่คุณสมานเริ่มตั้งตัวได้ เพราะพืชที่ปลูกไว้ได้ผลผลิตเริ่มออก คุณสมานจึงมีเงินที่สามารถนำมาชำระหนี้ได้

Capital: ก่อนที่จะเข้าร่วมกองทุน คุณสมานเป็นเกษตรกรที่ไม่ได้มีความมั่งคั่ง ประสบปัญหาจำนวนผลผลิตไม่ได้ตามที่คาดหวัง ราคาของผลผลิตไม่สูง มีการกู้ยืมเพื่อมาลงทุนและหมุนเวียนให้สามารถทำเกษตรต่อไปได้ แต่ระหว่างที่มีหนี้กับธนาคาร คุณสมานก็ยังสามารถทำการชำระหนี้อยู่เสมอ

Collateral: คุณสมานมีทรัพย์สินเป็นที่ดิน 2 แปลงรวม 17 ไร่และบ้าน 1 หลัง นอกจากนี้ยังมีรถกระบะแบบ 4 ประตูจำนวน 1 คัน และรถมอเตอร์ไซด์

Condition : สำหรับเงื่อนไขในการทำเกษตรของคุณสมานอยู่ที่ความผันผวนของราคาผลผลิตและจำนวนผลผลิต ตอนที่ทำพืชเชิงเดี่ยวประสบปัญหานี้ ทำให้ขาดทุนจากการเพาะปลูก ต่อมาเมื่อเริ่มปลูกพืช

ผสมผสาน ปัญหาเรื่องราคาไม่ได้มีผลมากเท่ากับเรื่องปริมาณน้ำ ซึ่งเป็นปัญหาจนถึงปัจจุบันที่คุณสมานกังวลว่าจะไม่มีน้ำสำหรับการเพาะปลูก การที่คุณสมานไม่สามารถทำรายได้จากการเพาะปลูกได้ทำให้คุณสมานมองหาช่องทางอื่นในการมาเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว คุณสมานจึงไปกู้เงินจากธนาคารกรุงไทยจำนวน 1,000,000 บาท ด้วยการนำที่ดินจำนวน 2 แปลง และบ้าน รวมจำนวน 17 ไร่ ไปค้ำประกันไว้ เพื่อมาทำสวนซี้อรถบรรทุกมาให้เช่า และซื้อวัวมาเลี้ยง แต่การเลี้ยงวัวกลับถูกโกง ทำให้ขาดทุน

Causation : เมื่อคุณสมานทราบว่ามียกกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรจากการเข้าไปร่วมกิจกรรม จึงเข้าร่วมกองทุนในปี พ.ศ. 2542 ในขณะที่เข้าร่วมต้องพักการชำระหนี้กับทางเจ้าหนี้เดิม ทำให้คุณสมานผัดผ่อนชำระหนี้กับทางกรุงไทยเป็นเวลาหลายปี เนื่องจากหนี้ของคุณสมานเป็นหนี้ดี กองทุนต้องใช้ระยะเวลาหลายปีถึงจะเข้าซื้อ เมื่อกองทุนเข้าซื้อขณะนั้นมีหนี้ที่ต้องชำระจำนวน 300,000 บาท ทางกองทุนได้ช่วยซื้อหนี้ ส่วนที่คุณสมานต้องชำระหนี้ให้กับกองทุนเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 130,000 บาท คุณสมานใช้เวลาชำระหนี้ 6-7 ปี ละประมาณ 6,700 บาท โดยเป็นเงินที่มาจากการปลูกพืชแบบผสมผสาน ประกอบกับเงินอีกส่วนหนึ่งยืมลูกเพื่อมาชำระหนี้ก่อนจำนวน 50,000 บาท จึงทำให้ชำระหนี้ได้สำเร็จ

Cooperation : ในส่วนความสัมพันธ์กับกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร คุณสมานเล่าว่า สมาชิกในกลุ่มตัวเองมีอยู่ 6-7 คน โดยมีหัวหน้ากลุ่มดูแล ที่ผ่านมามีชำระหนี้สมาชิกในกลุ่มจะชำระผ่านไปทางหัวหน้ากลุ่ม แต่คุณสมานไปรับรู้ว่ามีเงินไม่ถึงกองทุน จึงทำให้ชำระกับกองทุนโดยไม่ผ่านคนกลาง เจ้าหน้าที่ของกองทุนฟื้นฟูฯ ให้ความช่วยเหลือและให้คำแนะนำ สำหรับงานด้านฟื้นฟูและให้ความรู้เรื่องการเกษตร คุณสมานบอกเล่าว่าสำหรับตนเองยังไม่เคยได้รับคำแนะนำหรือการให้ความรู้จากทางกองทุนฟื้นฟูฯ สำหรับข้อเสนอแนะที่มีต่อเกษตรกรท่านอื่นที่เข้าร่วมกองทุนฟื้นฟูฯ คุณสมานบอกว่า “ใจต้องพร้อม” ให้นั้นการปลูกพืชผสมผสานเพราะสามารถทำได้ทั้งปี หากทำพืชเชิงเดี่ยวจะมีความเสี่ยงสูงกว่า เพราะอาจเจอภัยแล้ง กรณีของคุณสมานถือว่าเป็นกรณีที่ประสบความสำเร็จมากเพราะมาจากการปรับตัวของเกษตรกรในการผลิต เป็นผู้ริเริ่มเพาะปลูกพืชพันธุ์ใหม่ที่ทำราคาได้ดี ประกอบกับการทำพืชผสมผสานมีผลผลิตสลับกันออกสู่ตลาด จากการประเมินเรื่องฐานะทางเศรษฐกิจของคุณสมานกับครอบครัวในปัจจุบันนั้นถือว่าไม่มีภาระทางการเงิน

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

ในรายชื่อของคุณสมานเนื่องจากเป็นเกษตรกรที่มีวิสัยทัศน์ การจัดการปัญหาเรื่องหนี้สินที่มีเป็นการลดภาระของตนเองที่มีอยู่ ในช่วงก่อนเข้ากองทุนคุณสมานมีภาระหนี้ที่ต้องชำระและอาจพบกับอุปสรรคในเรื่องของการทำสวนที่ผลผลิตไม่ได้ตามหวัง รวมถึงการลงทุนซี้อรถบรรทุกและลงทุนในวัวแต่เจอปัญหาการโดนโกง หลังจากที่ได้ทราบว่ามียกกองทุนฟื้นฟูฯ จึงเข้าร่วมกับกองทุน แต่เนื่องจากไม่ได้เป็นกรณีที่เร่งด่วนมากทำให้ระยะเวลาการเข้าซื้อหนี้ของกองทุนช้ากว่ารายอื่น ๆ หลังจากที่คุณสมานได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนฟื้นฟูฯ ใช้เวลาเพียง 6-7 ปีที่ได้เงินมาจากการปลูกพืชผสมผสานประกอบกับเงินช่วยเหลือจากครอบครัวมาเพื่อปลด

หนี้และนำที่ดินคืนมาสู่ครอบครัวของตน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าความสำเร็จของคุณสมานเกิดขึ้นได้จาก 2 ปัจจัยสำคัญ ปัจจัยแรกคือการปรับตัวจากการปลูกพืชผสมผสาน คอยมองหาพืชพันธุ์ พืชผลใหม่ ๆ ที่สามารถทำกำไรได้ และปัจจัยทางครอบครัวได้แก่บุตรหลานที่เป็นส่วนช่วยให้สามารถปลดหนี้กับกองทุนได้นั่นเอง

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 10 คุณสมานพาชมการเพาะพันธุ์ฝรั่งที่ให้ตอบแทนสูง วันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2563

ภาพที่ 11 คุณสมานพาชมแปลงเพาะพันธุ์และสวนที่ปลูกพืชแบบผสมผสานไว้หลากหลายชนิด

ภาพที่ 12 คุณสมานพาชมแปลงเพาะพันธุ์และสวนที่ปลูกพืชแบบผสมผสานไว้หลากหลายชนิด (2)

ภาพที่ 13 คุณสมานให้ความรู้ในการเพาะพันธุ์ฝรั่ง และเป็นวิทยากรให้กับผู้ที่สนใจมาชมสวน

รายที่ 4 คุณประเสริฐ นาคเสน อายุ 63 ปี จังหวัดสุพรรณบุรี

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character: คุณประเสริฐ นาคเสน อายุ 63 ปี อาศัยอยู่กับภรรยา และมีลูก 4 คน สำเร็จการศึกษาแล้ว 3 คน และกำลังศึกษา 1 คน ลูก 3 คนที่สำเร็จการศึกษาแล้วจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ 1 คน และมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้า 2 คน ปัจจุบันประกอบอาชีพเป็นครู 1 คน และพนักงานโรงงาน 2 คน โดยลูกคนโตได้มาปลูกบ้านอยู่ในบริเวณเดียวกันกับคุณประเสริฐ อย่างไรก็ตามคุณประเสริฐไม่ได้ให้ลูกช่วยเหลือทางการเงิน จากการพูดคุยพบว่าคุณประเสริฐและครอบครัวมีพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร ในหลวงรัชกาลที่ 9 เป็นกำลังใจในการประกอบอาชีพ

Capacity : คุณประเสริฐมีอาชีพดั้งเดิมคือการทำไร่อ้อย ต่อหลังเริ่มหันมาปลูกข้าวโพดครบแดง เนื่องจากมีรอบการเพาะปลูกสั้นกว่า โดยแบ่งพื้นที่ปลูกอ้อย 35 ไร่ และปลูกข้าวโพด 13 ไร่ ในการทำอ้อยนั้น จะมีต้นทุนคือ ค่าปุ๋ยและยา โดยใช้ปุ๋ยไร่ละ 2 กระสอบ ราคากระสอบละ 560-780 บาทตามชนิดปุ๋ยที่เลือกใช้ ค่าแรงเก็บเกี่ยวตันละ 300 บาท โดยการปลูกอ้อยจะทำการเก็บเกี่ยวปีละ 1 รอบ สำหรับข้าวโพดมีต้นทุนคือ ค่าเมล็ดพันธุ์กิโกลกรัมละ 800 บาท ใช้ไร่ละ 2 กิโลกรัม ค่าเก็บเกี่ยวตันละ 650 บาท และค่ายากำจัดหนอนหรือเชื้อรารอบการปลูกละ 1,000 บาท ผลผลิตจะได้รอบละประมาณ 14 ตัน/ไร่ ราคาขายปัจจุบัน (พ.ศ. 2563) ไม่ค่อยดีนัก อยู่ที่ตันละ 750 บาท ซึ่งหักต้นทุนแล้วปีนี้แทบจะไม่มีรายได้เหลือ คุณประเสริฐมีรายจ่ายเดือนละประมาณ 10,000 บาทขึ้นไป ไม่รวมค่าน้ำมันสำหรับการเกษตร และไม่มีอาชีพเสริมอื่น ๆ

Capital: คุณประเสริฐมีที่ดินค่อนข้างมาก และในที่ดินมีบ่อบาดาลที่มีน้ำใช้ตลอดปี มีบ้านอยู่ในบริเวณสวนอ้อย แม้จะไม่ได้พึ่งพิงบุตร แต่การมีบุตรทำงานประจำแล้ว 3 คน ถือได้ว่าครอบครัวมีความมั่นคงทางรายได้ค่อนข้างมาก

Collateral: คุณประเสริฐมีที่ดินที่อยู่ในกองทุน 35 ไร่ ปัจจุบันใช้ปลูกอ้อยทั้งหมด และมีที่ดินปลูกข้าวโพด 13 ไร่ มีรถ 10 ล้อเก่า 1 คัน ซึ่งสามารถนำไปหารายได้ได้ แต่ปัจจุบันยังไม่มีการเข้ามา

Condition: ในความเห็นของคุณประเสริฐ การทำการเกษตรปัจจัยที่สำคัญที่สุดคือ น้ำ หากปีไหนน้ำไม่เต็มจะได้ผลผลิตไม่ดี รองลงมาคือเรื่องความผันผวนของราคาผลผลิต และโรคพืช ซึ่งกรณีคุณประเสริฐมักจะควบคุมปัญหาได้ มิได้เผชิญกับวิกฤตจากปัญหาดังกล่าว แต่สาเหตุที่ทำให้มีหนี้สินคือ การกู้เงินมาซื้อรถ 10 ล้อ ในปี 2538 จำนวน 800,000 บาทแต่ส่งได้เพียง 2 ปีก็ต้องปรับโครงสร้างหนี้

Causation: สืบเนื่องจากการกู้เงินซื้อรถ แต่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ คุณประเสริฐรู้จักกองทุนครั้งแรกจากคำแนะนำของผู้ใหญ่บ้านวิชาญ และตัดสินใจเข้าร่วมกองทุนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 แต่ได้ปรับหนี้ในปี พ.ศ.

2553 จาก 8 แสบบาท เหลือ 399,153.43 บาท ผลพลอยได้สำคัญที่ครอบครัวคุณประเสริฐได้ในช่วงรอเข้ากองทุนคือ ในช่วงรอเข้ากองทุนระหว่างปี พ.ศ. 2542-2553 คุณประเสริฐไม่ต้องชำระหนี้ ทำให้สามารถส่งเสียลูกเรียนจบได้ 3 คน ในช่วงเวลาดังกล่าว

Cooperation : การทำงานร่วมกับกองทุนนั้น ในช่วงแรกจะอยู่ในลักษณะของการอบรมดูงาน ภายหลังมีเจ้าหน้าที่ลงมาทำการฟื้นฟู 1 รอบ อยู่ในรูปของการให้เงินกู้และปุ๋ย โดยระเบียบการกู้เงินนั้นขึ้นอยู่กับแต่ละกลุ่มจัดการกันเอง สำหรับข้อเสนอแนะที่คุณประเสริฐมีต่อกองทุนและเกษตรกรท่านอื่น คือเรื่องของการรวมกลุ่ม เนื่องจากการเข้ากองทุนจำเป็นต้องรวมกลุ่มกัน และหลังจากนั้นจะมีการทำกิจกรรมเพื่อฟื้นฟู เช่น อบรมอาชีพเสริม ให้ความรู้การเกษตรเพิ่มเติม แต่ในกรณีของคุณประเสริฐจะประสบปัญหาคือ กลุ่มมีขนาดใหญ่และมีลักษณะการทำเกษตรกรหลากหลาย การอบรมพร้อม ๆ กัน จะให้ประโยชน์เฉพาะกับเกษตรกรบางกลุ่ม แต่กลุ่มอื่น ๆ อาจเสียเวลา แต่ลำบากใจที่จะปฏิเสธการอบรม เนื่องจากต้องการรักษาความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่ม การทำกิจกรรมฟื้นฟูหรือสนับสนุนจึงอาจต้องทำเป็นกลุ่มเล็กลง หรือต่างคนต่างทำตามความจำเป็นและเชี่ยวชาญจะได้ประโยชน์มากกว่า

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

กรณีของคุณประเสริฐเป็นเกษตรกรที่มีที่ดินมาก แต่ปัจจัยทางด้านราคาผลผลิตไม่มีความแน่นอน การลงทุนย่อมมีความเสี่ยงและคุณประเสริฐก็ประสบปัญหาเกี่ยวกับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น เนื่องจากการได้รับเงินกู้มาเพื่อลงทุนซื้อรถเพื่อทำการเกษตร แต่ประสบปัญหาด้านเศรษฐกิจทำให้ไม่สามารถชำระหนี้เงินกู้ได้ในเวลานั้น เมื่อเข้าเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟูในปี พ.ศ. 2542 ช่วยผ่อนคลายภาระที่หนักของครอบครัว นอกเหนือจากหนี้สินที่มีอยู่ ครอบครัวมีการส่งเสียบุตรหลานให้เรียนจบมหาวิทยาลัย ดังนั้นในระหว่างระยะเวลาที่เข้าเป็นสมาชิกกองทุนเปรียบเสมือนการรอเวลาให้รายจ่ายในการส่งบุตรหลานเรียนจบหมดไป ภายหลังจากที่กองทุนฟื้นฟูฯ ได้ช่วยเหลือและซื้อหนี้สินให้ครอบครัวแล้วครอบครัวได้มีที่ดินทำกินในทีของตนต่อไป สิ่งสำคัญสำหรับตนเองและครอบครัวในการชำระหนี้กับกองทุนได้คือกำลังใจจากบุตรหลาน รวมไปถึงจนถึงความศรัทธาและการใช้ชีวิตที่จะนำมาสู่ความสำเร็จที่เกิดขึ้น

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 14 คุณประเสริฐพาชม ไร่อ้อยในพื้นที่ของตน

ภาพที่ 15 คุณประเสริฐสาธิตวิธีการสูบน้ำจากบ่อบาดาล

ภาพที่ 16 ภาพบรรยากาศคุณประเสริฐและภรรยาที่มวิจัย

รายที่ 5 คุณวิชาญ ทрти อายุ 52 ปี จังหวัดสุพรรณบุรี

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character: คุณวิชาญ หรือ คุณวิชาญ อายุ 52 ปี เป็นผู้ใหญ่บ้านของหมู่บ้านหนึ่งในจังหวัดสุพรรณบุรี อยู่บ้านกับภรรยา โดยมีบุตรทั้งหมด 3 คน คนโตประกอบอาชีพตำรวจ อายุ 33 ปี คนรองทำงานโรงงานอายุ 25 ปี และคนเล็กจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาแล้ว จากการที่เป็นผู้ใหญ่บ้านทำให้คุณวิชาญมีคุณลักษณะส่วนตัวที่ดูน่าเชื่อถือ และได้รับความเคารพจากบุคคลอื่นในสังคมเป็นอย่างดี

Capacity: คุณวิชาญยังคงเป็นเกษตรกรที่เปรียบเสมือนผู้ประกอบการ โดยทำเกษตร 3 ประเภทหลัก ได้แก่ การทำไร่อ้อย ปลูกมัน และไร่ข้าวโพด โดยมีรายได้จากทั้ง 3 แหล่งประกอบด้วย จากไร่อ้อยต้นละ 650 บาท หลังหักค่าใช้จ่ายเหลือต้นละประมาณ 300 บาท ซึ่งเมื่อกำนวนจากจำนวนไร่ที่ครอบครองทำให้คุณวิชาญมีรายได้หลังหักค่าใช้จ่ายจากไร่อ้อยประมาณปีละ 150,000 บาท ในส่วนของการปลูกมันสามารถปลูกได้ปีละประมาณ 2 รอบ โดยในแต่ละรอบได้ผลผลิตประมาณ 5-8 ตันต่อไร่ มีราคาอยู่ที่ต้นละ 2,000 บาท เมื่อหักค่าใช้จ่ายประกอบด้วย ต้นทุนผลผลิต ค่าแรงงาน และค่ารถบรรทุก จะมีรายได้สุทธิจากการปลูกมันอยู่ที่ประมาณ 87,200 ต่อปี สำหรับไร่ข้าวโพดจะได้ผลผลิตประมาณไร่ละ 1 ตัน ราคาอยู่ที่ต้นละ 6,000 บาท เมื่อกำนวนจำนวนที่ดินที่มีจะได้ผลตอบแทนจากไร่ข้าวโพดอยู่ที่ประมาณ 60,000 บาท ต่อปี หลังจากคำนวณรวมผลตอบแทนจากการเกษตรทั้ง 3 ประเภท คุณวิชาญจะมีรายได้ต่อปีอยู่ที่ประมาณ 297,200 บาทต่อปี ถือว่าเป็นเกษตรกรที่มีรายได้ค่อนข้างดีเนื่องจากมีที่ดินที่ใช้สำหรับเพาะปลูกจำนวนมาก นอกจากนี้คุณวิชาญยังทำอาชีพเสริมอื่นได้แก่การเป็นตัวแทนประกันชีวิต ซึ่งคาดว่าจะได้รายได้ค่อนข้างดีเนื่องจากการเป็นที่รู้จักในวงกว้างของสังคมบริเวณบ้าน รายได้ในส่วนนี้จะเป็นตัวช่วยในการชำระหนี้ของคุณวิชาญได้

Capital: คุณวิชาญเป็นเกษตรกรที่มีทุนตั้งต้นอยู่ประมาณหนึ่งแต่ไม่ได้ถือว่ามีเงินมั่งคั่งมาก ในช่วงก่อนเข้ากองทุนมีการกู้หนี้ยืมสินมาเพื่อทำการเกษตร 2 ครั้งได้แก่การกู้จากธนาคารกสิกรไทยจำนวนประมาณ 400,000 บาท เพื่อใช้ในการซื้อรถกระบะเพื่อการเกษตร และมีการกู้จากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรอีกประมาณ 100,000 บาท เพื่อใช้หมุนเวียนในการเป็นต้นทุนการเกษตรเช่นเดียวกัน

Collateral: หลักประกัน รวมถึงสินทรัพย์จากการสัมภาษณ์ คุณวิชาญยืนยันว่ามีที่ดินรวมทั้งหมดประมาณ 67 ไร่ ที่ไว้ทำการเกษตร และบ้านสำหรับอยู่อาศัย 1 หลัง ซึ่งที่ดินเหล่านั้นก็ใช้ค้ำประกันเงินกู้ทั้งกับธนาคารกสิกรไทยและธ.ก.ส. เมื่อตีมูลค่าที่ดินถือได้ว่าเป็นเกษตรกรที่มีหลักประกันค่อนข้างคุ้มกับจำนวนเงินที่กู้มา

Condition: สำหรับเงื่อนไขในการทำการเกษตรของคุณวิชาญ โดยส่วนใหญ่ปัญหาจะเป็นเรื่องของภัยแล้ง เพราะที่สุพรรณบุรีฝนจะไม่ค่อยตกลงมา ดังนั้นบางปีที่แล้งมากผลผลิตก็จะไม่ได้ ทำให้อาจ

เกิดการขาดช่วงของการจ่ายชำระเงินกู้ ดังนั้นคุณวิชาญจึงมีรายได้จากทางอื่นเช่น การเป็นตัวแทนประกันชีวิต ที่จะช่วยมาทดแทนส่วนต่างของการขาดรายได้ทางการเกษตรได้

Causation: จุดเริ่มต้นของปัญหาที่ทำให้ต้องเข้ากองทุนฟื้นฟูฯ เนื่องจากประสบปัญหาด้านราคา และผลผลิตที่ไม่ได้เป็นไปตามที่คาดหวัง ทำให้ยอดเงินกู้ที่กู้มาประกอบกับยอดชำระแต่ละปีที่สูง เพราะมีระยะเวลาชำระที่จำกัดเพียงไม่กี่ปี ทำให้สภาพคล่องหายไป ประกอบกับช่วงนั้นเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจ ทำให้ทุกอย่างแย่งลงไปอีกจึงเกิดปัญหา ทำให้ช่วงเวลานั้นจึงตัดสินใจเข้าร่วมกับกองทุนฟื้นฟูฯ เพื่อให้ช่วยเหลือ

Cooperation: การทำงานกับกองทุนฟื้นฟูฯ เป็นเช่นเดียวกับกรณีรายอื่น ๆ คือการทำงานผ่านผู้นำกลุ่ม ซึ่งที่สุพรรณ กลุ่มของคุณบุญชูเป็นกลุ่มที่มีความเข้มแข็ง และทางคุณวิชาญเองก็ได้รับ ทราบข้อมูลของกองทุนตั้งแต่เริ่มแรกจึงได้เข้าร่วมและได้รับการซื้อหนี้จำนวนหนึ่ง ในปัจจุบันได้ทำการชำระมาอย่างต่อเนื่อง คุณวิชาญได้เล่าว่าการทำงานกับกองทุนในแต่ละปีกองทุนฟื้นฟูฯจะมีการจัดการอบรมให้ความรู้ในเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเป็นการรวมกลุ่มเกษตรกรเพื่อไปเข้ารับฟังการอบรมในหัวข้อเดียวกัน แต่เนื่องจากในบางครั้งสิ่งที่ได้รับการอบรมไม่ตอบโจทย์การทำเกษตรของตน จึงไม่ได้รับประโยชน์เท่าที่ควร ในบางครั้งมีการแนะนำวิธีการทำการเกษตรแบบใหม่ ๆ แต่ในทางปฏิบัติทำจริงไม่ไหวเนื่องจากมีต้นทุนการเปลี่ยนที่สูง ทำให้พลาดโอกาสนั้นไป สำหรับข้อเสนอแนะให้เกษตรกรรายอื่น ๆ เพื่อให้ประสบความสำเร็จในการชำระหนี้กับกองทุน ประการแรก คือ กองทุนฟื้นฟูฯ เปรียบเสมือนผู้ช่วยเหลือ หากมีปัญหาอะไรติดขัดก็ให้เข้าไปคุย ช่วงไหนที่ผลผลิตไม่ได้เกิดปัญหา ให้เข้าไปแจ้ง และอาจชำระแค่บางส่วนก่อนก็ยังได้ ขอแค่ยังคงติดตามและพูดคุยกับกองทุนอย่างต่อเนื่อง ประการที่สองคือ ถ้าหากรายได้ไม่เพียงพอ อาจจะต้องทำรายได้อื่นเสริม เช่น การไปหาความรู้ในการทำผลิตภัณฑ์บางอย่าง อาทิ น้ำยาล้างจาน กล้วยอบ และถ้าหากสามารถทำได้ก็จะทำให้เกิดรายได้ทางอื่นมาช่วยเสริมครอบครัวของตนเองได้เป็นอย่างดี

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

สำหรับกรณีของคุณวิชาญ ก่อนที่เข้าร่วมกองทุนก็ประสบปัญหาเช่นเดียวกับเกษตรกรรายอื่น ๆ คือ ราคามผลผลิตไม่ได้ตามคาดหวัง และเงื่อนไขการผ่อนชำระของสถาบันการเงินในขณะนั้นก็มีความรัดตัวมากเกินไป และครอบครัวของตนก็ไม่ได้ประเมินสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในขณะนั้นจึงไม่ได้มีเงินสำรองมากเท่าที่ควร จึงทำให้เกิดการผิดนัดชำระหนี้และภายหลังจากที่เข้าร่วมกับกองทุนฟื้นฟูฯ ก็ได้รับเงื่อนไขการผ่อนชำระที่มีความผ่อนคลายเป็นมากขึ้น ประกอบกับการหารายได้เสริมของตนเองในการเป็นตัวแทนประกันชีวิต และหาความรู้ต่าง ๆ เพิ่มเติม นำมาสู่ความสำเร็จในการผ่อนชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูฯ

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 17 คุณวิทยุพาชมบริเวณบ้านที่มีการปลูกพืชสวนครัวไว้รับประทาน 27 สิงหาคม พ.ศ. 2563

ภาพที่ 18 สัมภาษณ์คุณวิทยุในประเด็นต่าง ๆ ของการทำการเกษตรและการชำระหนี้กองทุน

ภาพที่ 19 คุณวิชาญกับภรรยาถ่ายรูปพร้อมกับทีมวิจัย

รายที่ 6 คุณประทีป สังข์วรรณะ อายุ 65 ปี จังหวัดสุพรรณบุรี

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character: คุณประทีป อายุ 65 ปี อยู่บ้านกับภรรยา อายุ 64 ปี มีบุตรด้วยกัน 3 คน คนโตเป็นนักบัญชี คนกลางเป็นอาจารย์มหาวิทยาลัย และคนเล็กทำบริษัทญี่ปุ่น เป็นครอบครัวเกษตรกรที่ถือว่าค่อนข้างมีฐานะ และส่งลูกเรียนจนจบมหาวิทยาลัยหมดทุกคน อุปนิสัยคุณประทีปเป็นผู้ที่มีจิตใจดี ขยันขันแข็ง อดทนสู้งาน

Capacity: รายได้หลักของคุณลุงมาจากการทำการเกษตรได้แก่ ปลูกอ้อยและเลี้ยงวัว โดยรายได้จากการปลูกอ้อยในแต่ละปี อยู่ที่ประมาณ 26 ตันต่อไร่ ตันละประมาณ 800 บาท เมื่อคำนวณกับที่ดินที่ใช้เพาะปลูกจำนวน 18 ไร่ มีรายได้ก่อนหักรายจ่ายอยู่ที่ประมาณปีละ 374,000 บาท ต้นทุนในการปลูกอ้อยตกประมาณหนึ่งแสนบาท ดังนั้นจึงเหลือรายได้สุทธิอยู่ที่ประมาณ 274,000 บาท นอกจากนี้คุณลุงยังมีการเลี้ยงวัวประมาณ 30-40 ตัว ในแต่ละปีจะขายออกประมาณ 10 ตัว หากเลี้ยงได้ตัวใหญ่ก็จะขายได้ประมาณตัวละ 20,000 บาท ดังนั้นรายได้จากการเลี้ยงวัวในแต่ละปีอยู่ที่ประมาณ 200,000 บาท รวมรายได้จากทั้งสองแหล่งมีรายได้ปกติแต่ละปีอยู่ที่ประมาณเกือบ 500,000 บาทต่อไป ถือได้ว่าเป็นเกษตรกรที่มีรายได้ค่อนข้างมั่นคง นอกจากนี้คุณลุงยังได้รับเงินโอนจากลูกหลานครั้งละหลายบาท เช่น ลูกโอนให้ครั้งละ 1 แสนบาท โอนให้เดือนละ 5,000 บาทเป็นประจำทุกเดือน ทำให้ไม่มีปัญหาในการชำระหนี้แต่อย่างใด

Capital: การเป็นเกษตรกรอาจไม่มีทุนพื้นฐานตั้งต้นมากนัก แต่เมื่อพิจารณาผ่านยอดเงินกู้รายปีที่กู้ประจำกับ ธ.ก.ส. มาเพื่อทำการเกษตร ประมาณปีละ 30,000 ถึง 50,000 บาท ต่อปีก็ยังไม่สามารถที่จะครอบคลุมต้นทุนการเพาะปลูกได้ แสดงว่าคุณประทีปมีเงินเก็บเพื่อใช้ในการเป็นต้นทุนการเพาะปลูกอยู่จำนวนหนึ่ง และคาดว่าน่าจะไม่มีปัญหาทางการเงินเพราะสามารถชำระหนี้กับ ธ.ก.ส. ได้ทุกปี

Collateral: หลักประกันหรือที่ดินทั้งหมดที่อยู่ภายใต้การครอบครอง มีที่ดินทั้งหมด 65 ไร่ แบ่งออกเป็น 3 โฉนด ซึ่งคุณประทีปไม่ได้ทำการเกษตรครอบคลุมหมดทุกไร่ เพราะเนื่องจากเป็นครอบครัวใหญ่มีพี่น้องและญาติจำนวนมาก ทำให้ต้องมีการแบ่งที่ดินจำนวนหนึ่ง (ที่อยู่ในชื่อคุณลุง) ให้ญาติรายอื่นนำไปใช้ทำการเกษตรเพื่อหารายได้ คุณประทีปมีสินทรัพย์อื่น ๆ เช่น บ้าน รถบรรทุก รถยนต์ส่วนบุคคล ซึ่งสะท้อนได้ว่าเป็นผู้มีทรัพย์สินเพียงพอต่อการหารายได้และดำรงชีวิต

Condition: การปลูกอ้อยสิ่งสำคัญคือเรื่องของน้ำ แต่คุณลุงใช้น้ำจากคลองชลประทานทำให้มีน้ำใช้อย่างต่อเนื่องไม่ขาด สิ่งที่เป็นปัจจัยส่งผลชัดเจนคือเรื่องของราคาอ้อย ถ้าช่วงไหนราคาตกก็จะทำให้รายได้ลดลงไป แต่คุณลุงก็ยังมี การเลี้ยงวัวไว้ช่วยพยุงรายได้ให้ยังสามารถมั่นคงอยู่ได้ อีกทั้งบุตรหลานทั้ง 3 คน ก็ยังคงยสนับสนุนอยู่อย่างต่อเนื่อง

Causation : ในช่วงแรกของการเข้ากองทุนคุณประทีปได้ทำการกู้ยืมเงินจากธนาคารมาเพื่อการทำไร่และรถยนต์สิบล้อสำหรับการขนส่งสินค้าการเกษตร ประมาณ 800,000 บาท แต่ในช่วงนั้นประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ พร้อมทั้งต้องส่งบุตรหลานเรียนจบมหาวิทยาลัย ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ในช่วงต้น จนหนี้เพิ่มสูงขึ้นเป็น 1.7 ล้านบาท สาเหตุอีกประการหนึ่งจากการจำนองสิบล้อ ลูกจ้างไม่มีคุณภาพทำให้ไม่มีผลตอบแทนที่มากพอในการใช้รถ ทำให้ช่วงนั้นมีความลำบากจนต้องหยุดชำระหนี้ไป แต่ภายหลังจากที่บุตรเรียนจบทำให้ภาระค่าใช้จ่ายลดลงอย่างมาก จึงกลับมาฟื้นตัวและสามารถชำระหนี้ได้

Cooperation : คุณประทีปเป็นสมาชิกกองทุนในช่วงหลังทำให้ได้รับการซื้อหนี้ช้ากว่ารายอื่น ๆ โดยคุณลุงได้รับการซื้อหนี้ในปี 2557-2558 ที่ผ่านมา จากการที่เงื่อนไขของกองทุนเปลี่ยนไปจากเดิมที่ซื้อหนี้จากธนาคารและลดหนี้ให้เกษตรกร กลายเป็นการซื้อหนี้เต็มและไม่ได้ลดหนี้ให้ ทำให้คุณลุงไม่ได้รับการลดหนี้ จำเป็นจะต้องชำระยอดเต็ม 1.7 ล้านบาท ส่งทั้งหมด 20 ปี ปีละประมาณ 1 แสนบาท ทั้งนี้การทำงานกับกองทุนคุณลุงก็เป็นอีกคนที่อยู่ในกลุ่มของคุณบุญชูที่มีความเข้มแข็ง ศักยภาพที่ดีของผู้นำกลุ่มในการทำให้คนในกลุ่มชำระหนี้ถือว่ามีความสำคัญ แต่คุณลุงก็ไม่ทราบถึงรายละเอียดที่แท้จริงว่าทำไมตนเองถึงไม่ได้รับการลดหนี้ ทั้งที่รายอื่น ๆ ในกลุ่มมีการลดหนี้ให้ จะเป็นโจทย์สำคัญสำหรับกองทุนฟื้นฟูฯ ในการสื่อสารและประชาสัมพันธ์ให้เกษตรกรเข้าใจถึงการปฏิบัติของกองทุนที่เปลี่ยนไปจากในอดีต เพราะไม่อาจปฏิเสธได้ว่าสังคมการเกษตรเป็นสังคมที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางและเกิดการพูดคุยแลกเปลี่ยนเรื่องราวระหว่างกัน อาจเกิดข้อขัดแย้งกันได้หากมีความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน เช่น บ้านคุณได้ลด ทำไมบ้านผมไม่ได้ลด อีกทั้งผู้นำกลุ่มบางกลุ่มก็ไม่ได้ชี้แนะกลุ่มไปในทางที่ถูกต้อง เกษตรกรบางรายมีความคิดที่ว่า “กองทุนซื้อหนี้ให้แล้ว ไม่ต้องชำระก็ได้ กองทุนไม่ฟ้องเอาที่ดินหรอก” ซึ่งอาจเกิดปัญหาได้ในระยะยาว ทั้งนี้ ข้อเสนอแนะจากคุณลุงสำหรับเกษตรกรรายอื่น ๆ คุณลุงฝากสิ่งสำคัญไว้ 2 อย่างนอกเหนือจากความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน คือเรื่องความซื่อสัตย์ การที่เราเป็นหนี้เกิดจากตัวเรา เราจำเป็นต้องชำระหนี้เพราะเป็นสิ่งที่สมควรทำเกิดจากความซื่อสัตย์ในใจของเรา และอีกประการคือความตั้งใจ การตั้งเป้าหมายในการชำระหนี้เพื่อได้ที่ดินคืน จะมีความสำคัญอย่างมากที่จะส่งแรงให้กับตัวเราเองในการทำงานหรือทำสิ่งอื่น ๆ ต่อไปในอนาคต

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

คุณประทีปเป็นเกษตรกรที่เข้าร่วมกับกองทุนในภายหลังแต่ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบเจอในด้านการเกษตรคือเรื่องของ ราคาเป็นสำคัญ ปัญหาด้านหนี้สินของคุณประทีปที่เกิดขึ้นเกิดจากการลงทุนเพื่อทำไร่และรถยนต์สิบล้อสำหรับการขนส่งสินค้าการเกษตร และมีภาระที่ต้องส่งลูกเรียนจบ ทำให้สภาพคล่องทางการเงินหายไป และยอดภาระหนี้ของคุณประทีปที่ค่อนข้างสูงทำให้ในช่วงเวลานั้นไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามระยะเวลา เมื่อกองทุนเข้าช่วยเหลือและได้รับการซื้อหนี้ในภายหลัง เป็นการผ่อนคลายเป็นเพราะได้รับการยืดระยะเวลาการชำระหนี้ออกไป ยอดการผ่อนส่งต่อปีจึงลดลง ประกอบกับการที่บุตรหลานเรียนจบหมดแล้ว

และมีการงานที่ดี เป็นส่วนหนุนเสริมให้ความสำเร็จเกิดขึ้นได้ง่ายมากยิ่งขึ้น เพราะถ้าหากปีไหนที่ราคาผลผลิตไม่ได้ตามหวัง บุตรหลานก็จะคอยช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที ดังนั้น ปัจจัยที่สำคัญของคุณประทีปที่ทำให้ประสบความสำเร็จ นอกเหนือจากความขยัน ซื่อสัตย์ ความตั้งใจที่จะชำระหนี้แล้ว ปัจจัยทางครอบครัวก็มีความสำคัญอย่างมากและคอยช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องเรื่อยมา

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 20 คุณลุงประทีปพาเยี่ยมชมการเลี้ยงวัวด้านหลังที่พักอาศัย 28 สิงหาคม พ.ศ. 2563

ภาพที่ 21 คอกวัวที่ล้อมไว้เป็นอย่างดี สำหรับวัวที่ต้องเลี้ยงดูเป็นพิเศษ

ภาพที่ 22 ทีมวิจัยกับคุณประทีป

รายที่ 7 คุณประเสริฐ แยมหลง อายุ 63 ปี จังหวัดชัยนาท

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character : คุณประเสริฐ แยมหลง อายุ 63 ปี จังหวัดชัยนาท เริ่มทำนามาตั้งแต่สาว ๆ เมื่อสามีเสียชีวิต คุณประเสริฐก็ยังทำนาคนเดียวเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน คุณประเสริฐมีลูกสาวสอง 2 คน คนโตอายุ 41 ปี และคนเล็กอายุ 30 ปี ปัจจุบันทั้งสองคนทำงานแล้วที่กรุงเทพฯ และไม่มีใครกลับมาทำอาชีพเกษตรกรเหมือนกับแม่ ในอีกด้านหนึ่ง ลูก ๆ พยายามให้คุณประเสริฐเลิกทำการเกษตรกรรมและลองทำงานอย่างอื่นแทน เช่น ค้าขาย ลูกเอาขนมมาให้ขายแต่คุณประเสริฐไม่ชอบและยังอยากทำนาต่อไป ปัจจุบันในบ้านของคุณประเสริฐจึงมีเพียงคุณประเสริฐ กับน้องชายและน้องสะใภ้ที่มาอาศัยอยู่เป็นเพื่อน ส่วนลูก ๆ จะกลับมาเยี่ยมบ้านบ้างตามโอกาส จากการพูดคุย คุณประเสริฐเป็นคนใจดี ขยัน มีความมุ่งมั่นตั้งใจ สามารถทำเกษตรคนเดียวเพื่อเลี้ยงดูลูกจนจบปริญญาตรี และยังทำงานอาสาสมัครเพื่อชุมชนอีกด้วย

Capacity: คุณประเสริฐทำนาเป็นหลัก พันธุ์ข้าวที่คุณประเสริฐใช้ปลูกส่วนใหญ่จะเป็นข้าวพันธุ์ 41 และ 65 ขณะที่ข้าวหอมมะลิจะมีการปลูกบ้าง แต่ไม่นิยมปลูกเพราะดูแลยากกว่าและใช้เวลาปลูกนานกว่าประมาณ 120 วัน ส่วนพันธุ์ 41 ที่ปลูกอยู่ใช้เวลาเพียง 105 วัน การปลูกแต่ละครั้งบนพื้นที่ 10 ไร่ ต้องใช้ปริมาณข้าวพันธุ์ 41 จำนวน 30 ถัง ราคาถังละ 180 บาท

สำหรับในกระบวนการทำนาของคุณประเสริฐมีหลายขั้นตอน แต่ละขั้นตอนจะทำด้วยตนเองบ้าง หรือจ้างให้คนอื่นมาทำให้บ้าง เริ่มตั้งแต่ไถ คุณประเสริฐจ้างรถมาไถดิน ค่าจ้างอยู่ที่ 200 บาทต่อไร่ หลังจากนั้นจะย่ำดิน ซึ่งจ้างคนมาช่วยอยู่ที่ 200 บาทต่อไร่ เมื่อดินพร้อมสำหรับการเพาะปลูกจะทำการหว่าน โดยจ้างคนมาช่วยหว่าน มีค่าจ้าง 50 บาทต่อไร่ หลังจากนั้น 1 วันจะฉีดยาคูมเลน และเมื่อผ่านไปอีก 10 วันจะฉีดยาคูมคราด ซึ่งค่ายาที่ใช้แต่ละครั้งในพื้นที่ 10 ไร่ อยู่ที่ประมาณ 1,000 บาท ต่อจากนี้อีก 3-7 วัน คุณประเสริฐจะเริ่มใช้รถไถวิดน้ำจากคลองหรือใช้น้ำบาดาลเพื่อรดนาข้าวที่กำลังปลูก เมื่อผ่านขั้นตอนรดน้ำ จะเข้าสู่ขั้นตอนใส่ปุ๋ย ซึ่งจะมีการใส่ปุ๋ยทั้งหมด 3 ครั้ง แต่ละครั้ง มีค่าใช้จ่ายประมาณ 5,000 บาท หรือคิดเป็นเงิน 500 บาทต่อ 1 ไร่ การใส่ปุ๋ยต้องเว้นระยะห่างแต่ละครั้งเป็นเวลา 20 วัน ภายหลังจากการใส่ปุ๋ยทุกครั้งจะต้องฉีดยาต่อด้วย ทำให้คุณประเสริฐต้องฉีดยาอีกรวม 3 ครั้ง ในระหว่างครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 เป็นการฉีดยาเพื่อป้องกันเพลี้ย เมื่อใส่ปุ๋ยครั้งที่ 3 และฉีดยาแล้ว จะเข้าสู่ช่วงที่ข้าวตั้งท้อง ต้องทำการฉีดยาเพื่อป้องกันเชื้อรา จนสุดท้ายข้าวที่ปลูกก็จะสามารถเก็บเกี่ยวได้ โดยคุณประเสริฐจะจ้างคนเก็บเกี่ยวไร่ละ 500 บาท หากคำนวณค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการปลูกข้าวของคุณประเสริฐตั้งแต่ซื้อเมล็ดพันธุ์จนเก็บเกี่ยวรวมเป็นเงิน 34,900 บาท สำหรับรายได้ที่ได้จากการขายข้าวต่อรอบการปลูก อยู่ที่ตันละ 7,000 บาท จำนวน 8 ตัน รวมเป็นเงิน 56,000 บาท นอกจากปลูกข้าวที่เป็นรายได้ ยังมีรายได้เข้ามาจากการทำสวนครัว ปลูกพืชจำพวกมะนาว มะม่วง ละครุด แก้วมังกร มะเขือ

ถั่วฝักยาว ชะอม ผักบุ้ง พริก เป็นต้น เป็นการปลูกผสมผสานหลายอย่างในพื้นที่บ้าน แต่ละครึ่งที่นำไปขายจะมีรายได้ประมาณ 300 บาท ในบริเวณพื้นที่ยังทำการเลี้ยงปลาเอาไว้กินเอง นอกจากนี้คุณประเสริฐยังทำงานเป็น อสม. มีรายได้จากงานตรงนี้เดือนละ 1,000 บาท มีเงินโอนจากลูกสาวที่ให้แม่คนละ 2,000 บาทต่อเดือน และมีค่าเช่าจากที่นาจำนวน 4 ไร่ ที่ชำระในรูปแบบของข้าวจำนวน 60 ถังต่อครั้ง ทำให้จำนวนเงินที่คุณประเสริฐได้รับนั้นเพียงพอสำหรับการใช้จ่ายและมีเงินบางส่วนเหลือเป็นต้นทุนต่อไป

Capital: คุณประเสริฐถือว่ามีฐานะประมาณหนึ่ง ดูได้จากมีที่มรดกที่ได้รับมาจำนวน 4 ไร่ ที่ปัจจุบันให้เช่าทำนาอยู่และมีรายได้จากที่นานี้ทุก ๆ ปี ส่วนพื้นที่นาที่ตนเองประกอบอาชีพมีเนื้อที่ 10 ไร่อยู่ติดกันกับบ้านที่มีบริเวณโดยรอบรวม 2 ไร่ ภายในบ้านมีรถจักรยานยนต์ รถไถที่ใช้วิดน้ำได้อีกจำนวน 1 คัน และเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ หลังจากลูกเรียนจบไม่มีภาระการเลี้ยงดู และยังได้รับเงินที่ลูกส่งให้สมำเสมอ

Collateral : ในปี 2537 คุณประเสริฐเริ่มเป็นหนี้กับธนาคารกรุงไทย จำนวนเงิน 150,000 บาท โดยนำที่นาจำนวน 10 ไร่ และเครื่องมือในการประกอบอาชีพ เช่น รถไถ ท่อสูบน้ำ เครื่องฉีดยา ไปค้ำไว้ ธนาคารกรุงไทยได้คิดดอกเบี้ยร้อยละ 15.5 และมีการกู้เงินอีกก้อนหนึ่งจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์อีกก้อนหนึ่งจำนวน 200,000 บาท เพื่อมาซื้อปุ๋ยและยา สำหรับจุดเริ่มต้นของการกู้เงิน 150,000 บาท ที่ทางกองทุนฟื้นฟูฯ ช่วยซื้อ มาจากสามีตัวเองเสียชีวิต ประกอบลูกต้องเรียนหนังสือ ลูกคนโตกำลังเข้าเรียนมหาวิทยาลัยปีแรก ทำให้หาเงินไม่ได้ กองทุนฟื้นฟูฯ ช่วยซื้อหนี้ให้ช่วงปี 2551-2552 โดยไม่ต้องชำระดอกเบี้ยที่เกิดขึ้น ตนเองต้องชำระหนี้เป็นจำนวนเงิน 75,000 บาท ซึ่งคิดเป็น 50% ของเงินต้นที่ได้ทำการกู้มา คุณประเสริฐได้ทำการชำระหนี้หมดในปี 2562 ซึ่งระหว่างนั้นก็ส่งเงินชำระหนี้และส่งลูกเรียนไปด้วย

Condition: อุปสรรคในการทำการเกษตรที่สังเกตได้ชัดเจน คือ โรคระบาดและศัตรูพืช จำพวกเพลี้ยรา แมลงสิงห์ แมลงกระเบื้อง หนู และวัชพืช ทำให้คุณประเสริฐต้องใช้จ่ายเงินจำนวนมากไปกับการดูแลและคอยเฝ้าระวัง อีกทั้งการทำนาต้องพิจารณาเรื่องน้ำ อากาศ และความชื้นด้วย ถ้าน้ำมีน้อยการทำนาในแต่ละปีจะทำได้เพียงรอบเดียว ซึ่งส่วนใหญ่แต่ละปีคุณประเสริฐจะทำได้ 1-2 รอบ ทั้งที่ก่อนหน้านี้สามารถทำได้ถึง 2-3 รอบ อีกหนึ่งอุปสรรคที่ชาวนาต้องเจอคือการกตราคาข้าวจากโรงสีที่รับซื้อ

Causation : สาเหตุการเป็นหนี้มาจากสามีตัวเองเสียชีวิต ประกอบลูกต้องเรียนหนังสือ ขณะนั้นลูกคนโตกำลังเข้าเรียนมหาวิทยาลัยปีแรก ทำให้หาเงินไม่ทัน คุณประเสริฐจึงไปกู้เงินจากธนาคารกรุงไทย เป็นจำนวนเงิน 150,000 บาท ในปี 2537 โดยนำที่นาจำนวน 10 ไร่ และเครื่องมือในการประกอบอาชีพ เช่น รถไถ ท่อสูบน้ำ เครื่องฉีดยา ไปค้ำประกันไว้ไว้ ธนาคารกรุงไทยได้คิดดอกเบี้ยร้อยละ 15.5 และคุณประเสริฐได้กู้เงินอีกก้อนหนึ่งจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์จำนวน 200,000 บาท เพื่อมาซื้อปุ๋ยและยาสำหรับเพาะปลูก สำหรับความช่วยเหลือของกองทุนฟื้นฟูฯ และพัฒนาเกษตรกร กองทุนฟื้นฟูฯ ช่วยซื้อหนี้ของธนาคารกรุงไทยให้ช่วงปี 2551-2552 โดยไม่ต้องชำระดอกเบี้ยที่เกิดขึ้น ตนเองต้องชำระหนี้ให้กับทางกองทุน

พันฟูฯ เป็นจำนวนเงิน 75,000 บาท ซึ่งคิดเป็น 50% ของเงินต้นที่ได้ทำการกู้มา คุณประเสริฐได้ทำการชำระหนี้หมดในปี 2562 ซึ่งระหว่างนั้นก็ส่งเงินชำระหนี้และส่งลูกเรียนไปด้วย อาจกล่าวได้ว่าสิ่งที่ทำให้คุณประเสริฐประสบความสำเร็จในการใช้หนี้คือ 1. จำนวนเงินที่เป็นหนี้ไม่เยอะ 2. ต้องการที่จะเก็บรักษาที่ดินให้กับลูก จึงรีบชำระหนี้เพื่อเอาที่ดินมา คุณประเสริฐกล่าวว่า “อาชีพทำนาทำไปก็ไม่รวย ได้พอกิน อยากส่งลูกเรียนไม่ให้ลำบากเหมือนตัวเอง” จึงมูมานะทำนาและใช้หนี้ที่ติดค้าง

สำหรับข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรคนอื่นที่เข้าร่วมกองทุนพันฟูฯ คุณประเสริฐบอกว่า “เค้า (กองทุนพันฟูฯ) ช่วยเหลือมาขนาดนี้แล้ว ทำไมไม่ทำต่อ” เพื่อเป็นการบอกให้พยายามชำระหนี้ให้หมดและคุณประเสริฐยังเล่าเพิ่มเติมว่า คนที่ไม่ชำระหนี้ต่อจะเป็นคนที่ใช้คนค้าให้ ไม่ต้องนำหลักทรัพย์ไปยื่น ทำให้ง่ายต่อการไม่ชำระหนี้

Cooperation : สำหรับกองทุนพันฟูฯ คุณประเสริฐเล่าว่ารู้จักผ่านการประกาศว่าเกษตรกรรายใดที่ต้องการความช่วยเหลือสามารถไปลงชื่อ และนำสมุดที่แสดงหนี้ไปให้ดูด้วย ซึ่งคุณประเสริฐเราเข้าร่วมกลุ่มเกษตรกรครบวงจรของคุณกิมอ้ง พงษ์นารายณ์ ซึ่งมีลูกที่มอยู่ทั้งหมด 30-50 คน ระหว่างที่มีการชำระหนี้กับทางกองทุนพันฟูฯ คุณประเสริฐจะไปร่วมประชุมและอบรมกับทางกลุ่มและผู้นำกลุ่มทุกเดือน โดยมีการสอนปลูกผัก การทำนาแปลงใหญ่ การทำน้ำหมัก การทำปุ๋ยชีวภาพ ซึ่งการทำน้ำหมักเป็นสิ่งที่คุณประเสริฐได้นำเอามาทำต่อ ส่วนวิธีการทำนาแปลงใหญ่ ไม่ได้นำมาใช้เพราะไม่สามารถทำได้เนื่องจากห้ามฉีดสารเคมี แต่ถ้าเมื่อเราไม่ฉีด แต่แปลงของเกษตรกรข้างเคียงฉีด แมลงและโรคพืชก็จะมาที่นาของตนเองแทน

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนพันฟู

จุดเริ่มต้นของการเกิดหนี้ของคุณประเสริฐคือการเสียชีวิตของสามี และภาระที่ต้องส่งลูกเรียนหนังสือ ทำให้คุณประเสริฐหาเงินไม่ทันต้องกู้ยืมมา ภายหลังจากที่มีหนี้สินก็ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ต่อได้ เมื่อได้รับการช่วยเหลือจากกองทุนพันฟูฯ คุณประเสริฐมีความตั้งใจอย่างแน่วแน่ในการที่จะไถ่ถอนที่ดินของตนเพื่อเป็นทรัพย์สินให้กับบุตรหลาน จึงตั้งใจผ่อนชำระหนี้กับกองทุนอย่างสม่ำเสมอและผ่อนชำระหนี้จนครบในปี พ.ศ. 2562 ที่ผ่านมา ถึงแม้ว่าการทำนาจะมีรายได้พอกิน แต่คุณประเสริฐอยากให้ลูกของตนมีชีวิตที่ดีกว่าที่ตนเองเป็นอยู่ จึงมูมานะตั้งใจที่จะนำที่ดินกลับคืนมาเพื่อมอบต่อให้ลูกตัวเองให้ได้ จึงถือได้ว่าความสำเร็จที่เกิดขึ้นเกิดจากความตั้งใจอย่างหนักที่จะทำเพื่อครอบครัวของตนเอง และความเข้าใจต่อการดำเนินงานของกองทุนว่าถ้าหากตนเองไม่ชำระ เกษตรกรรายอื่นก็จะไม่ได้รับการช่วยเหลือเช่นกัน จึงทำให้เกิดความตั้งใจแน่วแน่มุ่งมาสู่ความสำเร็จที่เกิดขึ้น

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 23 คุณประเสริฐพาไปดูที่นา จำนวน 10 ไร่ที่อยู่ติดกับบ้านที่ทำการดูแลด้วยตนเอง

ภาพที่ 24 บรรยากาศการสัมภาษณ์ข้อมูลอาชีพเกษตรกร การเข้าร่วมกองทุนฟื้นฟูฯ และการชำระหนี้

ภาพที่ 25 สวนปลูกพืชผักต่าง ๆ ที่อยู่ในบริเวณรอบ ๆ บ้าน ซึ่งคุณประเสริฐมีรายได้จากช่องทางนี้นำมาใช้ใน ชีวิตประจำวัน

ภาพที่ 26 คุณประเสริฐพาไปดูพืชผักชนิดต่าง ๆ ที่ได้ปลูกไว้ในพื้นที่พร้อมกับบอกเล่าวิธีการปลูกที่ดูจาก YouTube

รายที่ 8 คุณเอกุ โพธิ์ทอง อายุ 70 ปี จังหวัดชัยนาท

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character: คุณเอกุ โพธิ์ทอง อายุ 70 ปี ประกอบอาชีพทำนา และมีที่นาให้เช่า มีลูก 3 คน ลูกชายคนโตและคนเล็กมีอาชีพทำนา ลูกสาวคนกลางมีอาชีพเป็นครูโรงเรียนเอกชน และเลี้ยงจิ้งหรีดเป็นอาชีพเสริม ปัจจุบันคุณเอกุอาศัยอยู่กับลูกสาวและหลาน ลูกเขยทำงานต่างจังหวัด จะกลับมาอยู่ด้วยในช่วงวันหยุด โดยครอบครัวมีผู้หารายได้หลัก 2 คนคือ ตนเอง และลูกสาว โดยลูกสาวที่อยู่ด้วยจะช่วยดูแลค่าน้ำค่าไฟในบ้าน แต่คุณเอกุไม่ได้รับเงินช่วยเหลือจากลูก เพราะสามารถดูแลตนเองได้ และมีเงินเหลือเพื่อช่วยเหลือลูก ๆ ด้วย

Capacity: คุณเอกุมีที่ดิน 41 ไร่ เป็นที่บ้าน 2 ไร่ ใช้ทำนาข้าว 30 ไร่ และให้เช่าทำนา 9 ไร่ โดยมีรายได้จากส่วนแบ่งผลผลิตไร่ละ 15-20 ถังต่อปี คิดเป็นเงิน 1,200-1,400 บาทต่อไร่ ต่อการทำนา 1 รอบ

สำหรับส่วนที่ทำนาเอง 30 ไร่นั้น ด้านผลผลิต หากทำนาในช่วงเดือนเมษายน จะได้ผลผลิตไร่ละ 1-1.2 เกวียน หากเป็นช่วงเดือนกันยายนจะได้ผลผลิตประมาณ 0.80 เกวียนต่อไร่ ในส่วนของราคาขาย ปัจจุบันราคาข้าวไม่ดี อยู่ที่ตันละ 7,000-7,200 บาท ในภาพรวมการทำนาแต่ละรอบจะใช้เงินลงทุนประมาณ 80,000 บาท เก็บเกี่ยวผลผลิตแล้วมีรายได้ 150,000-200,000 บาท มีกำไรเฉลี่ย 70,000-120,000 บาทต่อรอบ

Capital: คุณเอกุมีที่ดินค่อนข้างมาก และไม่มีปัญหาขาดแคลนน้ำ เนื่องจากที่นาสามารถเข้าถึงระบบชลประทานได้ และมีบ่อน้ำสำรองของตนเองด้วย

Collateral: คุณเอกุอาศัยอยู่ในบ้านสภาพดี ขนาดค่อนข้างใหญ่ มีสวนผสมหลังบ้าน และโรงเลี้ยงจิ้งหรีดข้างบ้าน ลูกสาวและลูกเขยมีรถเก๋งสำหรับครอบครัว ในส่วนของที่ดินนั้นคุณเอกุนำเข้ากองทุน 17 ไร่ แต่สามารถใช้ประโยชน์จากที่ดินได้ทั้งหมด

Condition: การทำเกษตรของคุณเอกุมีปัจจัยด้านราคาเป็นปัญหาหลัก เนื่องจากต้นทุนค่อนข้างคงที่ แต่ราคาในแต่ละปีแตกต่างกันมาก และในช่วงที่ผ่านมาราคาข้าวค่อนข้างต่ำติดต่อกันมานาน

Causation : สาเหตุของการเกิดหนี้คือเริ่มเช่าเป็นสมาชิกสหกรณ์ แล้วกู้เงินก้อนเล็ก ๆ 5,000-10,000 บาท ซึ่งสามารถชำระได้ตามกำหนด แต่ภาระหนี้ระยะยาวเกิดจากการกู้เงินให้น้องชายของสามี ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2539 เริ่มกู้ก้อนเล็กประมาณ 10,000 บาท หลังจากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2543 กู้ก้อนใหญ่ 150,000 บาท น้องชายชำระได้ 5 ปีก็หยุดชำระ เหลือเงินต้นประมาณ 100,000 บาท ภายหลังในปี พ.ศ. 2555 คุณเอกุกู้เพิ่มอีก 30,000 บาท รวมยอด 140,000 บาท คุณเอกุรู้จักกองทุนตั้งตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 แต่ได้ต้องรอถึง 10 ปี กองทุนจึงเข้าซื้อหนี้ให้ในปี พ.ศ. 2557 โดยได้รับการตัดดอกเบี้ย แต่ไม่ได้ลดต้น ยอดซื้อ 140,000 บาท ทำสัญญาชำระ 20 ปี ปีละ 7,300 บาท

Cooperation: การทำงานกับกองทุน จะมีการกำหนดข้อตกลงกันภายในกลุ่ม เช่น ใช้หนี้หมดแล้ว ต้องเก็บที่ดินไว้ 5 ปี เพื่อให้แน่ใจว่าเป็นการรับความช่วยเหลือเพื่อเก็บที่ดินไว้ สำหรับการบริหารจัดการภายใน มีหัวหน้ากลุ่ม ทำหน้าที่เดินเรื่องแทนให้สมาชิก กลุ่มมีการจัดประชุมทุกเดือน เพื่อแจ้งข่าวสารและจัดอบรม อาชีพ ในขณะที่เดียวกันกองทุนฟื้นฟูส่วนกลางก็มีการจัดกิจกรรมอบรมให้ด้วย คุณเกตุดูเห็นว่ากลุ่มมีความสำคัญ มาก เพราะมีบทบาทในการดูแลกันเองภายในกลุ่ม

สำหรับข้อเสนอต่อเกษตรกรคนอื่น ๆ คุณเกตุดูเน้นเรื่องของการมีความเห็นใจต่อส่วนรวม ผู้ที่ได้รับการช่วยเหลือแล้วควรมีวินัยในการส่งเงินคืน เพื่อที่กองทุนจะได้นำเงินไปช่วยเหลือเกษตรกรอื่น ๆ ต่อไป

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

สำหรับกรณีของคุณเกตุดูนั้นเป็นหนี้ที่ไม่ได้เกิดขึ้นจากตนเองทั้งหมด แต่เกิดขึ้นจากการช่วยเหลือคนใน ครอบครัวด้วย เมื่อคนในครอบครัวไม่ผ่อนชำระ ภาระก็ตกมาอยู่ที่ของคุณเกตุดู เมื่อได้รู้จักกับกองทุนฟื้นฟู จึง เข้ามาเป็นสมาชิกและได้รับการช่วยเหลือในปี พ.ศ. 2557 สิ่งสำคัญที่กองทุนฟื้นฟูฯ ได้ช่วยคุณเกตุดูคือ การยืด ระยะเวลาการชำระหนี้ให้เป็น 20 ปี ทำให้ยอดส่งต่อปีมีจำนวนไม่สูงมากนัก รายได้จากการทำนาและให้เช่าที่ นาจึงเพียงพอต่อการชำระหนี้เพื่อไถ่ถอนที่ดิน ทั้งนี้คุณเกตุดูมีบุตรสาวที่มีการงานที่มั่นคงและมีรายได้เสริม ช่วยเหลือด้านภาระรายจ่ายของบ้าน ทำให้คุณเกตุดูสามารถนำรายได้จากการทำเกษตรไปปลดหนี้ได้โดยตรง สิ่ง สำคัญที่คุณเกตุดูเห็นว่าตนเองยังจำเป็นต้องชำระหนี้กับกองทุนคือการเห็นใจต่อส่วนรวม การมีวินัย และความ รับผิดชอบ ถึงแม้ว่าภาระที่เกิดขึ้นอาจไม่ใช่ของตนเองทั้งหมด แต่ด้วยความรับผิดชอบต่อจำเป็นต้องไถ่ถอน ที่ดินซึ่งเป็นของตน เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ตนเองต้องชำระหนี้ต่อไป และความเห็นใจต่อส่วนรวม เพราะถ้าหาก ตนเองไม่ชำระหนี้ นอกจากจะไม่สามารถไถ่ถอนที่ดินได้แล้ว เกษตรกรรายอื่น ๆ ก็จะได้รับการช่วยเหลือล่าช้า ไปด้วยนั่นเอง

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 27 คุณเหตุให้สัมภาษณ์บริเวณหน้าบ้าน

ภาพที่ 28 สถานที่เลี้ยงจิ้งหรีดบริเวณข้างบ้าน

ภาพที่ 29 คุณเกตถ่ายภาพกับทีมวิจัย

รายที่ 9 คุณฐานิดา ชำนิ อายุ 45 ปี จังหวัดชัยนาท

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character: คุณฐานิดา อายุ 45 ปี อาศัยอยู่กับสามี มีลูกสาว 2 คน เรียนจบปริญญาตรี 1 คนและจบ ปวส. 1 คน ปัจจุบันบุตรสาวทั้งคู่ประกอบอาชีพเป็นพนักงานร้านสะดวกซื้อ ในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สามารถดูแลตนเองได้ทั้ง 2 คน บ้านของคุณฐานิดาตั้งอยู่ในภูมิลำเนาเดิม ใกล้กับบ้านของบิดา จึงช่วยเหลือเกื้อกูลกันได้ โดยตัวบ้านที่อาศัยอยู่ในปัจจุบันตั้งอยู่บนที่ดินให้เช่าของกรมธนารักษ์ ซึ่งจ่ายค่าเช่าในราคาไม่แพง

Capacity : คุณฐานิดา มีที่ดิน 18 ไร่ เป็นที่ดินของบิดาที่ใช้ทำนา 17 ไร่ มีที่ทำไร่สวนผสม 1 ไร่ นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพค้าขายด้วย โดยการขายดอกไม้ในวันโกน วันพระ และขายแกง สัปดาห์ละ 4 วัน ครอบครัวมีรายได้จากไร่สวนผสมประมาณ 3,000-4,000 บาทต่อเดือน และจากการค้าขายประมาณ 10,000 บาทต่อเดือน ในส่วนของการทำนา มีการทำนาปีละ 1 รอบ โดยใช้น้ำจากระบบชลประทาน ได้ผลผลิตประมาณ 0.80 ตันต่อไร่ ด้านราคา หากเป็นข้าวแข็งจะอยู่ที่ตันละประมาณ 7,500-8,000 บาท ขณะที่ข้าวหอมมะลิจะได้ราคาเพิ่ม 500-1,000 บาทต่อตัน เฉลี่ยแล้วคุณฐานิดาจะมีรายได้จากการขายข้าวประมาณ 100,000 บาทต่อปี สำหรับรายจ่ายนั้น ปัจจุบันในครอบครัวจะมีค่าใช้จ่ายประมาณ 5,000 บาทต่อเดือน เนื่องจากลูกสาวเรียนจบแล้ว แต่ก่อนหน้านี้ในช่วงที่จะต้องส่งลูกสาวเรียน 2 คน มีรายจ่ายเดือนละประมาณ 16,000 บาท

Capital: คุณฐานิดามีทรัพย์สินส่วนบุคคลไม่มาก แต่มีมูลหนี้ขนาดใหญ่ แม้ลูกสาวทั้ง 2 คน จะสามารถหาเลี้ยงตนเองได้แล้ว แต่ยังไม่สามารถจุนเจือครอบครัวได้ เมื่อพิจารณารายได้ และทรัพย์สินกับการมีมูลหนี้ อาจกล่าวได้ว่าความมั่นคงด้านรายได้ในการชำระหนี้ยังไม่ค่อยดีนัก

Collateral: คุณฐานิดามีที่ดินสำหรับทำนา 17 ไร่ ซึ่งเป็นของบิดาและอยู่กับกองทุน มีที่ทำไร่สวนผสม 1 ไร่ และมีเช่าที่กรมธนารักษ์ในการปลูกบ้านอาศัยและเปิดร้านค้าขาย อย่างไรก็ตามที่ร้านค้าของคุณฐานิดาถือว่าอยู่ในทำเลที่ดี เนื่องจากติดถนนลาดยาง ใกล้ชุมชน และใกล้ศาลากิจกรรมชุมชน

Condition: เงื่อนไขในการผลิตของคุณฐานิดาคือ ราคาผลผลิตผันผวน ภัยพิบัติน้ำท่วม และการขาดแคลนเงินลงทุน แม้ปัจจุบันจะมีความพยายามในการสร้างโรงเรือนหลังเล็ก ๆ ไว้ในไร่สวนผสมเพื่อทำปศุสัตว์ เช่น เลี้ยงไก่ และขุดบ่อไว้เพื่อเตรียมเลี้ยงปลา แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์การลงทุนในส่วนดังกล่าว

Causation : การเป็นหนี้ของคุณฐานิดาเริ่มจากการกู้เงินสหกรณ์ในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 50,000 บาทเพื่อทำการเกษตร เปิดร้านขายปุ๋ย และส่งลูกเรียน หลังจากกิจการขายปุ๋ยเริ่มเติบโต จึงกู้เงินลงทุนเพิ่มและปล่อยขายแบบเงินเชื่อ ให้ลูกค้ารับสินค้าไปก่อนแล้วมาจ่ายทีหลัง โดยมีหลานเขยเป็นลูกค้ารายใหญ่ มีเงินอยู่ในระบบดังกล่าวหลายแสนบาท จุดเปลี่ยนที่สำคัญเกิดขึ้นหลังน้ำท่วมใหญ่ในปี พ.ศ. 2554 ลูกค้าประสบ

ความเสียหาย จึงไม่จ่ายค่าสินค่า ในขณะที่เดียวกันคุณฐานิดาก็ไม่สามารถติดตามทวงหนี้ได้เต็มที่เนื่องจากมีข้อจำกัดด้านกฎหมาย จึงมีหนี้สะสมรวมแล้ว 1.1 ล้านบาทและไม่สามารถชำระหนี้ได้ ในขณะที่กำลังจะถูกยึดที่ดิน ได้รับโอกาสเข้าร่วมกองทุนพอดีในปี พ.ศ. 2560 โดยกองทุนซื้อหนี้ให้ 1.02 ล้านบาท แบ่งชำระ 20 ปี ปีละ 65,000 บาท โดยคุณฐานิดาใช้รายได้จากการค้าขายในการชำระหนี้เป็นหลัก

Cooperation: คุณฐานิดาอยู่ในกลุ่มร่วมใจพัฒนาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นกลุ่มที่เข้มแข็ง หัวหน้ากลุ่มทำงานอย่างหนักเพื่อช่วยเหลือสมาชิก ปัจจุบันกลุ่มมีสมาชิกกว่า 100 คน มีการประชุมทุกวันที่ 5 ของเดือน มีกิจกรรมกลุ่มเช่นการอบรมอาชีพ และมีกองทุนลงมากิจกรรมอบรมให้ด้วย

สำหรับข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรท่านอื่น คุณฐานิดาและสามีเห็นว่าสมาชิกจะต้องจัดสรรเงินของตนเองให้ดี ลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นเพื่อเก็บเงินมาส่งกองทุน แม้จะได้ไม่ครบก็ต้องส่ง ขณะเดียวกันกองทุนก็มีความยืดหยุ่นและให้ความช่วยเหลือเต็มที่ สามารถขอผ่อนจ่ายเท่าที่มีได้ สำหรับข้อเสนอแนะกับกองทุนนั้น คุณฐานิดาและสามีเห็นว่าสิ่งสำคัญที่สุดคือการให้เงินฟื้นฟู เพราะคนที่เป็นหนี้เสีย หมายความว่าไม่มีเงินใช้หนี้แล้ว ขณะเดียวกันก็ไม่สามารถกู้เงินมาลงทุนได้แล้ว แม้กองทุนจะมาซื้อหนี้ให้ แต่หากไม่ช่วยเรื่องเงินลงทุน เกษตรกรก็ไม่สามารถฟื้นฟูตนเองขึ้นมาได้ จึงอยากขอให้กองทุนช่วยเหลือด้านการฟื้นฟูหลังซื้อหนี้อย่างรวดเร็ว เพื่อให้เกษตรกรมีต้นทุนในการทำงานได้

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

คุณฐานิดาเป็นเกษตรกรที่อายุไม่มากนักและประกอบอาชีพค้าขายร่วมด้วย คุณฐานิดาเริ่มกู้หนี้เพื่อทำการเกษตร จากกู้ยืมไม่เยอะมาก แต่หลักประกันมีมูลค่าสูง ทำให้ธนาคารสามารถปล่อยกู้ได้อย่างต่อเนื่อง ปัญหาสำคัญของครอบครัวคุณฐานิดาคือ การขายเชื้อ แต่ไม่สามารถเก็บเงินได้ ทำให้หมุนเงินไม่ทันจึงต้องกู้เงินกับธนาคารอย่างต่อเนื่องและเจอภัยพิบัติครั้งใหญ่ช่วงน้ำท่วมปี พ.ศ. 2554 ทำให้ขาดรายได้ในขณะนั้น จึงทำให้ไม่สามารถชำระหนี้กับธนาคารได้ ภายหลังจากเข้าร่วมกับกองทุนฟื้นฟูฯ ในปี พ.ศ. 2560 ที่ผ่านมากองทุนให้เงื่อนไขที่ผ่อนคลายในการชำระ 20 ปี ซึ่งคุณฐานิดาใช้รายได้จากการทำอาชีพค้าขายเป็นหลักในการผ่อนชำระ ถึงแม้ว่าคุณฐานิดาอาจไม่ใช่กรณีที่จะหมดหนี้กับกองทุนในเร็วนี้ แต่สิ่งสำคัญที่สามารถบอกถึงความสำเร็จได้ คือการที่คุณฐานิดามีการประสานกับกองทุนอย่างสม่ำเสมอ และจากการทำงานมีการมองถึงอนาคตอยู่ตลอดเวลา มีการวางแผนการทำงานเกษตรซึ่งอาจจะสามารถยื่นโครงการกับกองทุนฟื้นฟูฯ เพื่อการสนับสนุนได้ในอนาคต จึงเป็นกรณีศึกษาที่อาจจะเห็นความสำเร็จที่เกิดขึ้นได้ในอนาคตอันใกล้

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 30 คุณฐานิดาและสามีให้สัมภาษณ์บริเวณร้านค้าของคุณฐานิดา

ภาพที่ 31 โรงเรือนที่สร้างไว้เพื่อเตรียมทำปุ๋ยคอกในไร่สวนผสม

ภาพที่ 32 คุณฐานิตาและสามีถ่ายภาพกับทีมวิจัยในไร่สวนผสม

รายที่ 10 คุณแจ่ม คชชาญ อายุ 68 ปี จังหวัดอ่างทอง

การวิเคราะห์คุณลักษณะในแต่ละด้านของ 5Cs+2C

Character: คุณแจ่ม คชชาญ อายุ 68 ปี จังหวัดอ่างทอง เป็นเกษตรกรที่เดิมทำนาและทำค้าขาย แต่ภายหลังผันตัวเองมาเลี้ยงสุกรและรับจ้างเพาะพันธุ์สุกร ในครอบครัวคุณแจ่มมีบุตรจำนวน 2 คน และหลานจำนวน 5 คน บุคลิกคุณแจ่มเป็นคนพูดเก่ง มีความมุ่งมั่น ถือได้ว่าเป็นบุคลิกของคนที่มีชีวิต นอกจากนี้คุณลุงยังเป็นคนที่ได้รับความเคารพนับถือของกลุ่มที่ทำการเกษตรและคนในหมู่บ้าน

Capacity : ในปัจจุบันคุณลุงทำอาชีพเลี้ยงสุกรและเพาะพันธุ์สุกร โดยมีรายได้ค่อนข้างสูง รายได้หลักในปัจจุบันมาจากการขายสุกรและรับจ้างเพาะพันธุ์สุกร ราคาลูกสุกรตัวละประมาณ 1,600 บาท ในการคลอดลูกของสุกร 1 ครั้งจะได้ลูกสุกรประมาณ 7-14 ตัว ดังนั้นในแต่ละเดือนคุณลุงจะมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 30,000 บาท เพราะเนื่องจากมีแม่พันธุ์หมูมากกว่า 5 ตัว นอกจากนี้ในแต่ละวันคุณลุงยังมีรายได้จากการนำพ่อพันธุ์หมูไปผสมกับฟาร์มอื่น หรือเรียกได้ว่าการรับจ้างเพาะพันธุ์ครั้งละประมาณ 400 บาท ซึ่งมีการจ้างไปเพาะพันธุ์เกือบทุกวัน โดยสรุปแล้วในแต่ละปีคุณลุงจะมีรายได้ไม่ต่ำกว่า 500,000 บาท ในส่วนของรายจ่ายสำหรับค่าใช้จ่ายในการเลี้ยงดูสุกรจะอยู่ที่ประมาณ 12,000 บาทต่อเดือน ประกอบไปด้วย ค่ารำข้าวหมู ค่าอาหารผสม และค่าผักบุงเป็นต้น เมื่อรวมกับรายจ่ายประจำเดือนของที่บ้านประมาณ 10,000 บาท กำไรต่อปีของคุณลุงจะมีมากกว่า 200,000 บาทต่อปี ซึ่งถือว่าเป็นเกษตรกรที่มีรายได้ดีในปัจจุบัน

Capital: คุณแจ่มมีเงินเก็บอยู่จำนวนหนึ่งซึ่งเอาไว้เป็นทุนในการทำเกษตร สินทรัพย์ที่มีส่วนใหญ่อีกจะใช้ไปกับการซื้อสุกร นอกเหนือจากนั้นคุณแจ่มมีรถกระบะที่คอยใช้ในการทำการเกษตร และเป็นรถสำหรับครอบครัวเช่นกัน

Collateral: คุณแจ่มมีที่ดิน 5 ไร่ 1 งาน เป็นที่ใช้ทำนาบวอยู่ในปัจจุบัน และในส่วนของที่พักอาศัยและฟาร์มเลี้ยงสุกรมีเนื้อที่ประมาณ 3 งาน ซึ่งถือว่าเป็นเกษตรกรที่ไม่ได้มีที่ดินมากนัก ทั้งนี้ยังไม่รวมที่ดินของครอบครัวที่มีอยู่อีกจำนวนหนึ่ง แต่อย่างไรก็ตามคุณแจ่มไม่ได้จำเป็นต้องใช้ที่ดินมากนักเพราะเกษตรที่ทำในปัจจุบันไม่ต้องการที่ดินมากไปกว่าการลงแรงของตนเอง

Condition: ในช่วงที่ทำนา ปัจจัยสำคัญคือเรื่องของราคา และผลผลิตไม่ได้ตามคาดหวัง ประกอบกับปัจจัยอื่น ๆ ทางเศรษฐกิจควบคู่กัน ในส่วนของการทำฟาร์มสุกร เงื่อนไขสำคัญของคุณลุงในการทำฟาร์มสุกรคือ เรื่องโรคภัยเป็นสิ่งที่จะต้องระมัดระวัง และการดูแลความสะอาดของฟาร์มเป็นสิ่งสำคัญ เพราะถ้าหากเกิดการติดโรคของสุกรจะส่งผลกระทบต่อรายได้ของครอบครัวในทันที

Causation: คุณลุงมีการกู้หนี้ในช่วงประมาณปี พ.ศ. 2538 เป็นการกู้กับสหกรณ์การเกษตรจำนวนประมาณ 300,000 บาทมาเพื่อการทำเกษตร แต่จากภัยทางด้านเศรษฐกิจในขณะนั้นคุณลุงทำเกษตรและค้าขายเป็นหลัก ทำให้เกิดปัญหาและเข้าเป็นสมาชิกกองทุนจนได้รับการซื้อหนี้ในปี พ.ศ. 2550

Cooperation: สืบเนื่องจากคุณลุงเป็นกลุ่มแรก ๆ ที่เข้ากองทุนและได้รับการลดต้นให้เหลือหนี้ประมาณ 150,000 บาท เมื่อคุณลุงได้รับการช่วยเหลือและขยันทำมาหากินที่ทำค้าขายในเวลานั้น ทำให้สามารถปลดหนี้ได้ในระยะเวลา 10 ปี คุณลุงอาจไม่ได้ติดต่อประสานกับทางกองทุนมากนักเพราะว่าได้รับประโยชน์จากการลดหนี้และตนเองก็ตั้งใจ ขยันเก็บออม และมีความจริงใจที่จะชำระหนี้เพื่อไถ่ถอนที่ดินมาเป็นของตนเองจึงไม่ประสบปัญหาใด ๆ ภายหลังได้รับการช่วยเหลือกับกองทุน

สำหรับข้อเสนอแนะต่อเกษตรกรท่านอื่น คุณลุงก็ได้ฝากข้อคิดจากประสบการณ์ของตนเองว่า การเก็บออม ขยัน และความจริงใจ เป็นสิ่งสำคัญในการที่จะสามารถปลดหนี้และไถ่ถอนที่ดินของตนเองได้

ความสำเร็จที่เกิดขึ้นจากการเป็นสมาชิกกองทุนฟื้นฟู

เดิมคุณแจ่มทำนา แต่ผลผลิตก็ราคาไม่ได้ตามหวัง ประกอบกับอาชีพค้าขายพบเจอกับภัยเศรษฐกิจต้องหยุดชะงัก ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ เมื่อกองทุนฟื้นฟูฯ ได้เข้าช่วยเหลือ คุณแจ่มก็มีการประหยัดอดออม ขยันทำงานเพื่อผ่อนชำระหนี้ที่ตนเองมี และมองหาแนวทางการทำเกษตรอื่นเพิ่มเติม ซึ่งก็ได้มาลองทำฟาร์มสุกรและได้รับผลที่ค่อนข้างดี สิ่งสำคัญของคุณแจ่มที่สามารถชำระหนี้ได้ คือความจริงใจที่มีต่อกองทุนและตนเอง เป็นหนทางที่สามารถทำให้สามารถชำระหนี้ได้ มากไปกว่านั้นคุณแจ่มยังคงมองหาทุนสนับสนุนมาเพื่อต่อยอดการทำเกษตรของตนอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา ซึ่งจะเป็นต้นแบบสำคัญกับเกษตรกรรายอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี

ภาพบรรยากาศการสัมภาษณ์

ภาพที่ 33 คุณแจ่มกับบุตรชายและทีมวิจัย ถ่ายภาพร่วมกันหน้าฟาร์มสุกร

ภาพที่ 34 เล้าสุกรจำนวนมากในฟาร์มของคุณแจ่ม

ภาพที่ 35 คุณแจ่มพาเข้าชมฟาร์มสุกร

ภาพที่ 36 การดูแลสุกรในช่วงที่ออกลูก

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

จากการที่ได้ลงพื้นที่สัมภาษณ์เกษตรกรจำนวนทั้งสิ้น 10 ราย จากหลายจังหวัดในภาคกลาง ที่เป็นสมาชิกกับกองทุนฟื้นฟูฯ และได้ประสบความสำเร็จในการชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูฯ นำมาสู่ผลของการศึกษาความสำเร็จที่เกิดขึ้น โดยที่ปัจจัยเงื่อนไขของความสำเร็จในการชำระหนี้สามารถอธิบายได้ผ่านกรอบ 5Cs+2 ดังต่อไปนี้

Character

ปัจจัยส่วนบุคคล อาทิ ความซื่อสัตย์ ความจริงใจ ความเห็นอกเห็นใจ และมีใจสู้ ๆ และปัจจัยด้านครอบครัว เช่น บุตรหลาน มีส่วนสำคัญต่อความต้องการชำระหนี้ของเกษตรกร เกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูฯ จากการสัมภาษณ์ล้วนต้องการคุณลักษณะส่วนบุคคลที่เข้มแข็ง ซึ่งคุณลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมาจะเป็นส่วนช่วยผลักดันในการหารายได้เพิ่มสำหรับครอบครัวของเกษตรกร และในส่วนของรายที่มีบุตรหลาน การชำระหนี้ต่างมีจุดประสงค์หลักเพื่อนำที่ดินมาเก็บไว้ให้ลูกหลานซึ่งเป็นความต้องการหลักของเกษตรกร และจากการสังเกตและสัมภาษณ์เกษตรกร พบว่า ปัจจัยทางครอบครัวมีส่วนในด้านการแบกรับความเสี่ยง ครอบครัวเกษตรกรที่มีบุตรหลานทำงานประจำ หรือมีบุตรหลานที่มีการศึกษาสูง จะได้รับเงินโอนจากบุตรหลานมาเพื่อช่วยในค่าใช้จ่ายในการดำรงชีวิตต่าง ๆ รวมไปถึงจนถึงช่วยเหลือในด้านการชำระหนี้อีกด้วย

Capacity

เกษตรกรโดยส่วนมากจะมีรายได้ที่ไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับปัจจัยภายนอกค่อนข้างมาก อาทิ ราคาของผลผลิต ศัตรูพืชและโรคพืชต่าง ๆ รวมไปถึงจนถึงทรัพยากรน้ำ ดังนั้นการประหยัดต้นทุนเป็นปัจจัยสำคัญประการแรกที่สามารถทำให้เกษตรกรยังคงมีกำไรจากการเกษตรได้ และทำให้มีกำไรเหลือมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้การทำการเกษตรเชิงเดี่ยวอาจไม่เพียงพอต่อรายได้ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต เกษตรกรต้องมีสิ่งที่จะช่วยแบกรับความเสี่ยงต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น การหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการเพาะปลูกพืชอื่น ๆ นอกเหนือจากที่ตนเองเคยเพาะปลูกมาจะมีความสำคัญมากขึ้นในอนาคตในด้านการแบกรับความเสี่ยงและเพิ่มรายได้ ยิ่งไปกว่านั้นหากครัวเรือนเกษตรกรทำการเกษตรเพียงอย่างเดียว รายรับอาจไม่มากพอรองรับการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ดังนั้นการหารายได้เสริมอื่นก็ยังคงมีความสำคัญเช่นกัน เช่น การรับจ้าง เป็นต้น ซึ่งจะช่วยแบกรับความเสี่ยงยามผลผลิตไม่ได้ตามหวังได้ดีมากยิ่งขึ้น

Capital

เกษตรกรที่มีเงินทุนตั้งต้นสูง มักจะที่จะมีโอกาสหารายได้ได้มากกว่าเกษตรกรที่มีทุนตั้งต้นต่ำ เกษตรกรส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเงินทุนตั้งต้นมากนักในการจะลงทุนอะไรเพิ่มเติมนอกเหนือจากการเกษตรที่ตนเองทำอยู่ การมีทุนจำกัดทำให้เกษตรกรไม่กล้าเสี่ยงที่จะทดลองลงทุนสิ่งใหม่ เช่น การปลูกพืชพันธุ์อื่น หรือการลงทุนทำอย่างอื่น เพราะกลัวผลที่ได้ไม่เป็นไปตามที่คาดหวัง ดังนั้นจึงมักเลือกการผลิตแบบเดิมที่พอมีองค์ความรู้อยู่บ้างแล้ว ประกอบกับความเสี่ยงจากการเจอปัญหาด้านต่าง ๆ เช่น เมื่อเกิดภัยพิบัติทางธรรมชาติหรือวิกฤตเศรษฐกิจก็จะได้รับผลกระทบโดยตรง ไม่มีหนทางที่จะนำทุนมาใช้เพื่อลดผลกระทบได้มากนัก ดังนั้นการมีเงินทุนช่วยเหลือจะสามารถทำให้เกษตรกรบรรลุเป้าหมายในการชำระหนี้ได้มากยิ่งขึ้น เนื่องจากจะเป็นการเพิ่มสภาพคล่องให้เกษตรกร และเป็นปัจจัยที่ช่วยรองรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้น แต่ต้องพิจารณาการให้กู้ยืมเหมาะสมควบคู่กัน

Collateral

เกษตรกรที่มีที่ดินจำนวนมาก จะสามารถสร้างประโยชน์จากที่ดินของตนเองได้ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง หากสามารถทำเกษตรบนพื้นที่ตนเองได้ก็จะได้รับผลผลิตทางการเกษตรตอบแทน แต่ถ้าหากไม่ได้ทำการเกษตรก็จะยังสามารถให้เช่าที่ดินเพื่อรับค่าตอบแทนเป็นค่าเช่าได้ ถือเป็นอีกช่องทางในการหารายได้เพิ่มเติม ดังนั้นการบริหารจัดการทรัพย์สินจำพวกที่ดินถือเป็นสิ่งสำคัญในการสร้างมูลค่าและรายรับให้แก่ครัวเรือนเกษตรกร เช่น การบริหารจัดการให้พื้นที่ของตนเองสามารถปลูกพืชผลทางการเกษตรได้อย่างหลากหลายมากขึ้น ใช้เนื้อที่ให้เต็มประสิทธิภาพ เป็นต้น เพราะการบริหารที่ดินให้ใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ จะสามารถช่วยรองรับความเสี่ยงที่เกิดขึ้นได้มากยิ่งขึ้น

Condition

ปัจจัยเงื่อนไขที่ทำให้เกษตรกรมีรายได้เพิ่มมากยิ่งขึ้นคือสภาพคล่องทางการเงิน เงื่อนไขในการชำระหนี้ที่เหมาะสมจะมีส่วนช่วยให้เกษตรกร เช่น การยืดระยะเวลาชำระหนี้ หรือการชำระหนี้เป็นรายปี เพราะเนื่องจากเกษตรกรหลายรายมีรายรับตามช่วงฤดูกาลผลิต หากเป็นการผ่อนชำระแบบรายเดือนก็จะไม่เหมาะสมกับครัวเรือนเกษตรกรนัก อีกทั้งเกษตรกรมักพบเจอปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและทางธรรมชาติมากมาย ดังนั้น การเตรียมความพร้อมรับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจะเป็นส่วนช่วยในการแบกรับความเสี่ยง ไม่ว่าจะเป็นเรื่อง น้ำ แสงแดด ภัยรบกวนทางธรรมชาติต่าง ๆ เป็นสิ่งสำคัญอยู่คู่กับภาคเกษตร เพราะจะส่งผลกระทบต่อปริมาณผลผลิตโดยตรง

Causation

สาเหตุหลักที่ส่งผลโดยตรงต่อความสามารถในการหารายได้ของเกษตรกรหรือการทำให้การชำระหนี้หยุดชะงักหรือไม่สามารถชำระหนี้ได้เกิดขึ้นจากการที่ผลผลิตและราคาไม่ได้ตามคาดหวัง ดังนั้น การคาดการณ์ผลกระทบทางด้านผลผลิตและราคาจึงมีความสำคัญอย่างมากต่อรายได้ที่มั่นคงของเกษตรกร และจะเป็นตัวช่วยในการแบกรับความเสี่ยงที่จะเกิดขึ้น เพราะถ้าเกษตรกรสามารถคาดการณ์ราคาและผลผลิตได้ ก็จะสามารถวางแผนการผลิตไม่ให้ขาดทุนได้นั่นเอง นอกจากนี้ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมบางประการต้องดำเนินการด้วยความระมัดระวัง ยกตัวอย่างเช่น การกั๊ยมแทนบุคคลในครอบครัว หรือ การขายสินค้าแบบขายเชื่อ โดยไม่ได้มีสัญญาระหว่างกัน เพราะถ้าหากคำมั่นสัญญาทางวัฒนธรรมที่ให้ไว้ไม่เป็นไปตามที่ตกลงกัน ย่อมเกิดผลกระทบตามมา

Cooperation

กองทุนฟื้นฟูฯ ถือเป็นกลไกที่สำคัญในการช่วยแบกรับความเสี่ยงให้กับเกษตรกร การทำงานร่วมกับกองทุนฟื้นฟูฯ จะเห็นได้ว่าผู้นำกลุ่มมีความสำคัญอย่างมาก ในด้านนี้กองทุนฟื้นฟูฯ ก็ประสานเรื่องราวต่าง ๆ ผ่านทางผู้นำกลุ่มองค์กร และฝั่งเกษตรกรเองก็จะสอบถามเรื่องต่าง ๆ ผ่านผู้นำเช่นเดียวกัน ดังนั้นผู้นำกลุ่มจึงทำหน้าที่เป็นตัวแทนระหว่างเกษตรกรกับกองทุนฟื้นฟูฯ จะมีความสำคัญในเรื่องของการสื่อสารและการติดตามหนี้ให้เกษตรกรนั้นชำระหนี้ กลุ่มที่ผู้นำมีความเข้มแข็ง การสื่อสารเรื่องราวและบอกกล่าวเรื่องต่าง ๆ ให้เกษตรกรจะดำเนินไปได้ด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องการเตือนให้ชำระหนี้ นอกจากนี้สิ่งที่จะต้องระมัดระวังคือการแข่งขันกันระหว่างผู้นำกลุ่มในการดึงตัวเกษตรกรเพื่อมาเข้าร่วมกลุ่มของตน อาจมีการใช้คำพูดโน้มน้าวที่อาจไม่เป็นความจริงและไม่สามารถตรวจสอบได้

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการพัฒนาเกษตรกร

สำหรับข้อเสนอต่อแนวทางการพัฒนาเกษตรกรร่วมกับกองทุนฟื้นฟูฯ สามารถแบ่งการอธิบายได้ดังต่อไปนี้

1. ประเด็นด้านการสื่อสาร (Communications)

1.1 กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ต้องพัฒนาการสื่อสารที่ชัดเจนในบทบาทของ กองทุนฟื้นฟูฯ และหน้าที่ของเกษตรกรให้ทั่วถึงและแม่นยำ (Accurate) ไปยังเกษตรกรรายย่อยมากกว่าเดิม ป้องกันปัญหาความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในการทำงานของกองทุน และเพิ่มความตระหนักถึงหน้าที่ของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกของกองทุนฟื้นฟูฯ

1.2 กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ต้องพัฒนาการติดตามและสอดส่องดูแลการดำเนินงานของผู้นำกลุ่มองค์กรในแต่ละกลุ่ม (Monitor) เนื่องจากผู้นำกลุ่มองค์กรเป็นผู้ที่มีความสำคัญมากต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของกองทุนฟื้นฟูฯ และประสิทธิภาพในการชำระหนี้ของเกษตรกร

1.3 กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรต้องพิจารณาเพิ่มช่องทางการสื่อสารเพื่อให้ครอบคลุมสมาชิกเกษตรกรกลุ่มกองทุนฟื้นฟูฯ (Channel) นอกเหนือจากช่องทางการสื่อสารเดิมที่ใช้อยู่ในปัจจุบัน เนื่องจากมีเกษตรกรที่อาจมีข้อจำกัดในการเข้าถึงช่องทางการสื่อสารบางประการ ทำให้ประสิทธิภาพการสื่อสารยังไม่ทั่วถึงเท่าที่ควร เช่นการใช้ LINE สำหรับเกษตรกรที่มี Smart phone หรือการส่ง SMS สำหรับเกษตรกรที่ไม่ได้ใช้โทรศัพท์แบบ Smart phone เป็นต้น

2. ประเด็นด้านทุนสนับสนุน (Fund)

2.1 การดำเนินการจัดทำแผนฟื้นฟูฯ ต้องการความรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Efficiency) เพราะทุนสนับสนุนเป็นตัวช่วยสำคัญในการต่อยอดการทำการเกษตรของเกษตรกร

3. ประเด็นด้านข้อมูลข่าวสาร (Information)

3.1 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรควรพัฒนาข้อมูลการคาดการณ์ราคาสินค้าเกษตร (Prediction) เพื่อให้เกษตรกรได้รับทราบและนำไปพิจารณากับการทำการเกษตรของตนเอง เพื่อป้องกันปัญหาราคาตกต่ำ หรือปัญหาสินค้าล้นตลาด ซึ่งจะช่วยลดปัญหาหนี้สินภาคเกษตรลงได้

3.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรควรพัฒนาข้อมูลตลาด ช่องทางการจัดหาและจำหน่ายสินค้า (Demand & Supply) เพื่อให้เกษตรกรมีช่องทางในการขายสินค้าของตนมากยิ่งขึ้น ป้องกันปัญหาด้านการเอาเปรียบด้านราคาของผู้ค้าบางราย และเพิ่มโอกาสในการสร้างรายได้และลดต้นทุนให้กับเกษตรกร

3.3 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับภาคเกษตรควรพัฒนาข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรและภัยทางธรรมชาติ (Resource & Disaster) เพื่อให้เกษตรกรสามารถเตรียมความพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ป้องกันปัญหาการสูญเสียผลผลิตและขาดรายได้ นำมาซึ่งการลดปัญหาการขาดการชำระหนี้ของเกษตรกร

ข้อเสนอแนะต่องานวิจัยในอนาคต

งานศึกษานี้เป็นการศึกษาความสำเร็จจากกลุ่มเกษตรกรที่สามารถชำระหนี้กับกองทุน ซึ่งอาจเห็นมุมมองเพียงแค่ความสำเร็จที่เกิดขึ้น แต่ยังไม่สามารถบอกถึงปัจจัยสาเหตุที่ทำให้เกษตรกรไม่ชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟูได้ ดังนั้นควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของสาเหตุและปัจจัยที่ทำให้เกษตรกรไม่ชำระหนี้กับกองทุนฟื้นฟู เพื่อจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการดำเนินงานของกองทุนได้ต่อไป

บรรณานุกรม

- กวิณ มุสิกกา, สุขชนี เมธิโยธิน, และบรรพต วิรุณราช. (2562). แนวทางการบริหารหนี้สินเกษตรกรไทย. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร*, 7 (1), 111-125.
- กาจน์ กอสี, อภิชาติ ไตรแสง, เฉลิมชัย ปัญญาดี, สมคิด แก้วทิพย์, และเมธี พยอมยงค์. (2563). รูปแบบการบริหารจัดการชุมชนเกษตรกรเพื่อนำไปสู่การลดภาวะหนี้สินของครัวเรือนเกษตรกร กรณีศึกษา บ้านจู้ด ตำบลลำปางหลวงอำเภอเกาะคา จังหวัดลำปาง. *วารสาร มมร วิชาการล้านนา*, 9 (1), 55-66.
- จุฬารัตน์ ยะปะนัน. (ม.ป.ป). กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ทางเลือกใหม่สำหรับการแก้ไขปัญหาหนี้สินของเกษตรกรไทย. สืบค้น 16 ตุลาคม 2563 , จาก https://www.senate.go.th/assets/portals/93/fileups/272/files/S%E0%B9%88ub_Jun/12know/K7_jun_2_1.pdf
- ชนาธิป ลีสิน. (2563). รู้จักแนวปฏิบัติที่ดี : Best Practice. สืบค้นเมื่อ 8 สิงหาคม พ.ศ. 2563 , จาก <http://ks.rmutsv.ac.th/th/bestpractice>
- นรินทร์ ทรงนิพิฐกุล. (2563). ผลการปฏิบัติงานที่เป็นเลิศ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2563 ที่ทำการปกครองอำเภอเทพสถิต จังหวัด ชัยภูมิ. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน พ.ศ. 2563 , จาก <https://multi.dopa.go.th/inspector/news/cate1/view846>
- ปิ่นภักดิ์ วรรณรงค์. (2558). ปัจจัยที่ส่งผลต่อหนี้สินของเกษตรกรผู้ปลูกอ้อย ข้าว และมันสำปะหลัง: กรณีศึกษาเกษตรกรในเขตพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี และเพชรบุรี. (การค้นคว้าอิสระวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัย สาขาวิชาการบริหารการเงิน). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- พงษ์ทิพย์ สำราญจิตต์ และคณะ. (2562). การสังเคราะห์ความรู้ในการแก้ไขปัญหาหนี้สินเกษตรกรในระดับพื้นที่สู่ข้อเสนอทางนโยบาย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- พรรณทิวา กว่างเงิน และ บุศรา ลีมนิรันดร์กุล. (2560). ความรู้ความเข้าใจและการปฏิบัติของเกษตรกรในการผลิตข้ามหมอมะลิที่มีการปฏิบัติทางการเกษตรที่เหมาะสม จังหวัดมหาสารคาม. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน พ.ศ. 2563 , จาก <https://ag2.kku.ac.th/kaj/PDF.cfm?filename=O096%20Ags17.pdf&id=2705&keeptrack=5>
- มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2558). *โครงการศึกษาภาวะหนี้สินเกษตรกรและแนวทางการปรับปรุงศักยภาพการดำเนินงานกองทุนในกำกับดูแลของกระทรวงเกษตรและสหกรณ์* (รายงานการวิจัย).สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร.

- ยงยุทธ แฉล้มวงษ์. (2563). *ครัวเรือนเกษตรกร เมื่อไรจะได้รับการเยียวยา? ฝ่ามรสุมราคาพืชผลตกต่ำ ภัยแล้ง และโควิด-19*. สืบค้น 26 กันยายน 2563, จาก <https://tdri.or.th/2020/04/cash-handouts-for-farmers/>
- วรัญญา ไชยทารินทร์, และชญทิพย์ คฤหโยธิน. (2562). *หนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรกรกรจังหวัดพะเยา. วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 7(3), 283-294.
- วิโรจน์ ไชยภักดี. (2562). *แนวปฏิบัติที่เป็นเลิศในการบริหารงานโรงเรียนท่านผู้หญิงจันทิมาพิงบารมีในโครงการพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริของสมเด็จพระกนิษฐาธิราชเจ้า กรมสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี*. สืบค้นเมื่อ 25 กันยายน พ.ศ. 2563 , จาก <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/bitstream/123456789/2387/1/56252932.pdf>
- วเรศ อุปปาติก. (2541). *เศรษฐศาสตร์การเงินและการธนาคาร (พิมพ์ครั้งที่ 5)*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สนิรัช แก้วมี, และประพิณวดี ศิริสกุลลักษณ์. (2550). *ปัจจัยที่มีผลต่อภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกรไทย. วารสารเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 14(1), 17-29.
- สภานิติบัญญัติแห่งชาติ. (2550). *การพิจารณาศึกษาและติดตามผลการใช้งบประมาณของกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร*. สืบค้น 16 ตุลาคม 2563 , จาก https://library2.parliament.go.th/giventake/content_nla/d062050-01.pdf
- สมชัย จิตสุชน และคณะ. (2551). *การศึกษาหนี้สินและพฤติกรรมการออม (ระยะที่หนึ่ง) ภายใต้โครงการพัฒนาเครื่องมือนโยบายเศรษฐกิจมหภาค*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. อ้างถึงใน สุริยะ หาญพิชัย. (2563). *หนี้สินครัวเรือนเกษตรกรไทย: สถานภาพความรู้ปัจจุบัน และข้อสังเกตบางประการ*. *Journal of Modern Learning Development*, 5(2), 191-213.
- สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร. *ประวัติ*. สืบค้น 26 กันยายน 2563, จาก <https://frdfund.org/th/%e0%b8%9b%e0%b8%a3%e0%b8%b0%e0%b8%a7%e0%b8%b1%e0%b8%95%e0%b8%b4/>
- สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร. (2562). *รายงานประจำปี 2561 สำนักงานกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร* สืบค้น 1 ธันวาคม 2563, จาก <https://frdfund.org/th/wp-content/uploads/2020/09/Annual-frdfund-2018.pdf>

สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. (2563). พระราชบัญญัติ กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร พ.ศ. 2542.

สืบค้น 26 กันยายน 2563, จาก <http://web.krisdika.go.th/data/law/law2/%A196/%A196-20-9999-update.htm>

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ. (2563). การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐ สืบค้น

เมื่อ 24 กันยายน พ.ศ. 2563, จาก <https://www.opdc.go.th/content/Nzc>

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ส่วนสารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตร และส่วนวิจัยเศรษฐกิจสังคมครัวเรือน

และสถาบันเกษตรกร. (2562ก). การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรายได้ รายจ่าย การออม หนี้สิน ปัจจัยที่กำหนดการตัดสินใจก่อนหนี้และความต้องการกู้ยืมของครัวเรือนเกษตรกร. สืบค้น 1 ธันวาคม 2563, จาก <http://www.oae.go.th/view/1/ภาวะการเศรษฐกิจสังคมครัวเรือนและแรงงานเกษตร/31803/TH-TH>

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. ส่วนสารสนเทศเศรษฐกิจการเกษตร และส่วนวิจัยเศรษฐกิจสังคมครัวเรือน

และสถาบันเกษตรกร. (2562ข). ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกร ปีเพาะปลูก 2556/57. สืบค้น 1 ธันวาคม 2563, จาก <http://www.oae.go.th/view/1/ภาวะการณ์เศรษฐกิจสังคม ครัวเรือนและแรงงานเกษตร/31802/TH-TH>

อนงค์นาค เกิดเชื้อ. (2562). Best Practice เรื่อง เกษตรอินทรีย์บนวิถีแห่งความพอเพียง. สืบค้นเมื่อ 15

สิงหาคม 2563 , จาก <https://pubhtml5.com/rnkk/hvvc/basic>

Online Etymology Dictionary. (2020). credit (n.). Retrieved from <https://www.etymonline.com/word/credit>

com/word/credit